

**Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par
Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra
Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām
ieviešanu Latvijā Republikā
laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz
2013.gada 31.decembrim**

Saturs

Tekstā lietotie saīsinājumi	3
I. Ievads	4
II. Vispārīgā daļa	5
1. pants. Mērķis	5
2. pants. Definīcijas	5
3. pants. Vispārējie principi	7
4. pants. Vispārējās saistības	8
5. pants. Vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums	10
6. pants. Sievietes ar invaliditāti	11
8. pants. Izpratnes veidošana	14
9. pants. Pieejamība	16
10. pants. Tiesības uz dzīvību	19
11. pants. Riska situācijas un ārkārtas humānās situācijas	19
12. pants. Vienlīdzīga tiesībspējas atzīšana	20
13. pants. Tiesas pieejamība	21
14. pants. Personas brīvība un neaizskaramība	24
15. pants. Tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem	24
16. pants. Tiesības netikt pakļautam ekspluatācijai, vardarbībai un ļaunprātīgai izmantošanai	25
17. pants. Personas integritātes aizsardzība	26
18. pants. Pārvietošanās un pilsonības brīvība	27
19. pants. Patstāvīgs dzīvesveids un iekļaušana sabiedrībā	27
20. pants. Individuālā pārvietošanās	30
24. pants. Izglītība	35
25. pants. Veselība	39
26. pants. Adaptācija un rehabilitācija	43
27. pants. Darbs un nodarbinātība	47
28. pants. Pienācīgs dzīves līmenis un sociālā aizsardzība	52
29. pants. Līdzdalība politiskajā un sabiedriskajā dzīvē	56
30. pants. Līdzdalība kultūras dzīvē, atpūta, brīvā laika pavadīšana un sports	57
31. pants. Statistika un datu vākšana	61
32. pants. Starptautiskā sadarbība	62
33. pants. Īstenošana un pārraudzība valstu līmenī	62

Tekstā lietotie saīsinājumi

Konvencija – Apvienoto Nāciju Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām

Pamatnostādnes – Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas pamatnostādnes 2014. – 2020.gadam

Plāns – „Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas plānu 2010. – 2012.gadam

Satversme – Latvijas Republikas Satversme

Ziņojums - Pirmais Latvijas Republikas ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu

Tiesībsargs – Latvijas Republikas tiesībsargs

LM – Labklājības ministrija

IZM – Izglītības un zinātnes ministrija

VDEĀVK – Veselības un darbaspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija

VSAA – Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra

NVA – Nodarbinātības valsts aģentūra

ILNP – Invalīdu lietu nacionālā padome

NVO – nevalstiskās organizācijas

PMLP – Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde

LNS - Latvijas Nedzirdīgo savienība

LNB – Latvijas Neredzīgo biedrība

LNERB – Latvijas Neredzīgo bibliotēka

CVK – Centrālā vēlēšanu komisija

SIVA – Sociālās integrācijas valsts aģentūra

LPK - biedrība „Latvijas Paralimpiskā komiteja”

LSO - biedrība „Latvijas Speciālā Olimpiāde”

ES – Eiropas Savienība

ESF – Eiropas Sociālais fonds

LTV – Latvijas televīzija

ERAF – Eiropas Reģionālās attīstības fonds

KF – Kohēzijas fonds

SPKC – Slimību profilakses un kontroles centrs

VM - Veselības ministrija

VI – Veselības inspekcija

PVO – Pasaules Veselības organizācija

PNPG – Pasākums noteiktām personu grupām

KPL – Kriminālprocesa likums

I. Ievads

1. Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā Asambleja 2006.gada 13.decembrī pieņēma rezolūciju, ar kuru tika akceptēta Vispārējā konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām.

2. Konvencija tika atvērta parakstīšanai 2007. gada 30.martā un stājās spēkā 2008.gada 3.maijā. Latvija Konvenciju parakstīja 2008.gada 18.jūlijā.

3. Lai veicinātu Konvencijas ratifikācijas procesu, Labklājības ministrija 2008.gada 18.jūlijā izveidoja darba grupu "Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas "Par personu ar invaliditāti tiesībām" ratifikācijas sagatavošanai", kuras darbā tika iesaistīti nozaru ministriju, Latvijas Republikas Tiesībsarga biroja, Latvijas plānošanas reģionu, sociālo partneru, kā arī NVO pārstāvji.

4. Latvija ratificēja Konvenciju 2010.gada 1.martā un tā stājās spēkā 2010.gada 31.martā. Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām Fakultatīvais protokols parakstīts 2010.gada 22.janvārī, ratificēts 2010.gada 22.jūnijā, spēkā stājies – 2010.gada 30.septembrī.

5. Konvencijas un Fakultatīvā protokola teksts ir tulkots latviešu valodā un ievietots LM mājas lapā. Konvencijas teksts ir pieejams arī „vieglā valodā”.

6. Saskaņā ar Konvencijas 35.panta 1.punktu Konvencijas dalībvalstij ir pienākums iesniegt Komitejai izsmeļošu ziņojumu par pasākumiem, ko tā veikusi, īstenojot savus pienākumus saskaņā ar Konvencijā noteiktajām saistībām un par progresu, ko dalībvalsts ir sasniegusi divu gadu laikā pēc Konvencijas spēkā stāšanās.

7. Pēc Konvencijas ratifikācijas mainījusies izpratne par personu ar invaliditāti. Konvencija nosaka pāreju no medicīniskā modeļa, kas uzsver cilvēka nespēju un atkarību no citiem cilvēkiem, uz cilvēktiesību modeli, kur uzsvars tiek likts uz personas ar invaliditāti tiesībām un patstāvīgu dzīvi un aktīvu līdzdalību sabiedriskajos procesos.

8. Sākotnējo ziņojumu izstrādājusi LM sadarbībā ar nozares ministrijām, pašvaldībām un NVO. Ziņojuma izstrādes procesā tika organizēta sanāksme ar NVO, kā arī ziņojuma projekts tika elektroniski saskaņots ar NVO. Tāpat ziņojuma projekts tika prezentēts ILNP 2013.gada decembra sēdē. Būtiskākos priekšlikumus, kas iekļauti ziņojumā sniegušas šādas NVO: „Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons”, „Resursu centrs cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem ”Zelda””, „Latvijas kustība par neatkarīgu dzīvi”, „Latvijas cilvēku a īpašām vajadzībām sadarbības organizācija „Sustento””, „Rīgas pilsētas Rūpju bērns” un Latvijas Nedzirdīgo savienība.

9. Ziņojuma sagatavošanas procesā tika iesaistītas arī pašvaldības, kuras sniedza informāciju par Konvencijas ietvaros īstenotajiem pasākumiem vietējā pašpārvaldes līmenī. No 119 Latvijas pašvaldībām (t.sk., 9 republikas pilsētas un 110 novadi) informāciju par pašvaldību administratīvajā teritorijā īstenotajiem atbalsta pasākumiem sniedza nepilni 70% (83 no 119) pašvaldību.

10. Latvijas pašvaldību darbības vispārīgos noteikumus un ekonomisko pamatu, pašvaldību kompetenci, domes un tās institūciju tiesības un pienākumus reglamentē likums „Par pašvaldībām”. Pašvaldību kompetencē ir minētajā likumā, kā arī citos likumos noteiktās autonomās funkcijas, kā arī iedzīvotāju interesēs pašvaldības var brīvprātīgi realizēt savas iniciatīvas ikvienā jautājumā, kas nav aizliegts ar likumu, atbilstoši tās budžeta līdzekļiem.

11. Kopumā izvērtējot pašvaldību sniegto informāciju, secināms, ka bez tiesību aktos noteiktajām pašvaldību autonomajām funkcijām, kuru nodrošināšana ir tiešs pašvaldību pienākums (piemēram, komunālo pakalpojumu organizēšana, teritorijas labiekārtošana, izglītība, sociālā palīdzība, kārtības nodrošināšana u.c.), pašvaldības realizē un nodrošina arī dažādus atbalsta pasākumus cilvēkiem ar invaliditāti, kas veicina viņu tiesību īstenošanu, labklājību un integrāciju sabiedrībā.

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

12. Ziņojumā iekļauti valsts institūciju, t.sk., VDEĀVK, VSAA, IZM, PMLP, un pašvaldību statistikas dati. CSP ir tiešās pārvaldes iestāde, kura darbojas Ekonomikas ministrijas pārraudzībā, un ir galvenā valsts statistikas darbu veicēja un koordinatore valstī.

13. Pēc Konvencijas ratifikācijas LM izveidoja vairākas darba grupas Konvencijas īstenošanas veicināšanai. Proti, tika izveidota darba grupa Civillikuma ģimenes tiesību daļas aktualizācijas nepieciešamības izvērtēšanai, darba grupa diskriminācijas novēršanas likuma izstrādes nepieciešamības izvērtēšanai, ILNP ietvaros izveidota darba grupa vides pieejamības problēmjaudājumu risināšanai cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem. Darba grupās iesaistītas ministrijas, sociālie partneri, NVO un Tiesībsarga birojs.

14. Jāatzīmē, ka Satversme un tiesību akti jau šobrīd paredz valsts pienākumu ievērot vienlīdzības principu un nepieļaut diskrimināciju, tajā skaitā arī attiecībā uz personām ar invaliditāti, tomēr pilnvērtīgai Konvencijas mērķu sasniegšanai atsevišķos gadījumos ir nepieciešama tiesību normu pilnveidošana un tiesību normu efektīva īstenošana praksē.

II. Vispārīgā daļa

1.pants. Mērķis

15. Saskaņā ar Invaliditātes likumu persona ar invaliditāti ir persona, kurai ir ilgstošs vai nepārejošs ļoti smagas, smagas vai mērenas pakāpes funkcionēšanas ierobežojums, kas ietekmē personas garīgās vai fiziskās spējas, darbības, pašaprūpi un iekļaušanos sabiedrībā. Tāpat Invaliditātes likumā ir definēts arī jēdziens „prognozējama invaliditāte”, kas ir slimības vai traumas radīti funkcionēšanas ierobežojumi, kas gadījumā, ja netiek sniegti nepieciešamie ārstniecības un rehabilitācijas pakalpojumi, var būt par iemeslu invaliditātes noteikšanai.

16. Personām ar invaliditāti ir nepieciešams tieši tas pats, kas pārējiem iedzīvotājiem, taču papildus ir nepieciešams attiecīgs atbalsts, atbilstošs konkrētās personas vajadzībām. Turklāt atbalstam ir jābūt tādā, lai tas neizolētu cilvēkus ar invaliditāti no pārējās sabiedrības.

17. Lai sasniegtu Konvencijā noteikto mērķi, nepieciešams panākt esošo tiesību mehānismu efektīvu izmantošanu personu ar invaliditāti tiesību aizsardzībai un īstenošanai un nodrošināt nediskriminējošu attieksmi un vienlīdzīgu, taisnīgu pieeju visās dzīves jomās – izglītībā, veselības aprūpē, darbavietā, ģimenes dzīvē, kultūras un sporta pasākumos, kā arī politiskajā un sabiedriskajā dzīvē. Tāpat joprojām jāveic pasākumi, lai panāktu stereotipu maiņu sabiedrībā, lai veicinātu personu ar invaliditāti tiesību un cieņas ievērošanu un pašapziņas celšanu.

18. Tā kā Konvencija maina izpratni par personu ar invaliditāti, nosakot pāreju no medicīniskā modeļa, kas uzsver cilvēka nespēju un atkarību no citiem cilvēkiem, uz cilvēktiesību modeli, tādejādi, veidojot invaliditātes politiku Latvijā, uzsvars tiek likts uz personas ar invaliditāti tiesībām un patstāvīgu dzīvi un aktīvu līdzdalību sabiedriskajos procesos. Vienlaikus nodrošinot personu ar invaliditāti tiesības pilnībā īstenot savas cilvēktiesības un pamatbrīvības un līdzdarboties savu interešu nodrošināšanā.

19. Tā kā Konvencija ir plašs cilvēktiesību dokuments, kas skar gan pilsoniskās un politiskās tiesības, gan ekonomiskās, sociālās un kultūras tiesības, tajā pilnīga Konvencijā noteikto tiesību īstenošana ir iespējama tikai pakāpeniski, vairāku gadu perspektīvā. Līdz ar to ir izstrādātas Pamatnostādnes, kurās par turpmāko septiņu gadu prioritārajiem rīcības virzieniem invaliditātes politikas jomā ir noteikti izglītība, nodarbinātība, sociālā aizsardzība un sabiedrības izpratne.

2. pants. Definīcijas

20. Lai gan Konvencijā noteiktās definīcijas nav nostiprinātas normatīvajos aktos, tomēr tās tiek ņemtas par pamatu, plānojot invaliditātes politiku Latvijā.

Komunikācija

21. „*Zīmju valoda*” – Valsts valodas likuma 3.panta 3.daļā noteikts, ka valsts nodrošina latviešu zīmju valodas attīstīšanu un lietošanu saziņai ar nedzirdīgajiem cilvēkiem.

22. Par valsts budžeta līdzekļiem ir iespējams apgūt surdotulka profesiju, kā arī par valsts budžeta līdzekļiem tiek nodrošināts surdotulka pakalpojums gan profesionālās un augstākās izglītības apguvei, gan saskarsmei ar fiziskajām un juridiskajām personām.

23. „*Vieglā valoda*”- materiālus vieglā valodā gatavo NVO. Vieglā valoda ir veids, kā veicināt informācijas pieejamību daudziem cilvēkiem – tiem, kas slikti zina valodu un vēlas to iemācīties; tiem, kas kopš dzimšanas nespēj dzirdēt; tiem, kas tikai ar pūlēm var uztvert rakstītu tekstu; tiem, kam ir garīgās attīstības traucējumi, taču joprojām nepieciešams turpināt pilnveidot informācijas pieejamību vieglā valodā.

Diskriminācija

24. Cilvēktiesību aizskāruma gadījumā, kā arī diskriminācijas gadījumā ikvienai personai ir tiesības vērsties Tiesībsarga birojā, kas ir neatkarīga institūcija. Sūdzības izskatīšana ir konfidenciāls un bezmaksas process. Tāpat viens no Tiesībsarga uzdevumiem ir veicināt, aizsargāt un pārraudzīt Konvencijas īstenošanu. Ja notikusi diskriminācija darba tiesiskajās attiecībās, neatkarīgi no tā, vai darba devējs ir valsts vai pašvaldības iestāde, vai privāts uzņēmums, persona var iesniegt sūdzību Valsts darba inspekcijā. Darbinieks var pieprasīt darba devējam izbeigt atšķirīgo attieksmi un prasīt no darba devēja atbilstošu atlīdzību par pieļauto pāridarījumu, ieskaitot atlīdzību par morālo kaitējumu. Valsts darba inspekcija ir tiesīga administratīvi sodīt darba devēju. Ja cilvēks uzskata, ka darba attiecībās pret viņu vērsta diskriminācija, viņam ir tiesības vērsties tiesā, prasot atzīt, ka notikusi diskriminācija, kā arī prasīt zaudējumu atlīdzību un atlīdzību par morālo kaitējumu.

Standarti

25. „*Saprātīgs pielāgojums*” - atbilstoši pārveidojumi un pielāgojumi, lai personas ar invaliditāti varētu īstenot savas cilvēktiesības un pamatbrīvības vienlīdzīgi ar citiem. Darba likumā ir noteikts darba devēja pienākums veikt pasākumus, kas atbilstoši apstākļiem nepieciešami, lai pielāgotu darba vidi, sekmētu personas ar invaliditāti iespējas nodibināt darba tiesiskās attiecības, pildīt darba pienākumus, tikt paaugstinātiem amatā vai nosūtītiem uz profesionālo apmācību vai kvalifikācijas paaugstināšanu, ciktāl šādi pasākumi neuzliek darba devējam nesamērīgu slogu.

26. „*Universālais dizains*”- process, kura rezultātā top produkti un pakalpojumi cilvēkiem ar visdažādākajām vajadzībām – personām ar invaliditāti, ģimenēm ar bērniem, vecāka gadagājuma cilvēkiem u.tml.

27. Nepieciešams pilnveidot tiesību normas, nacionālajā likumdošanā nosakot precīzāku jēdziena ”saprātīgs pielāgojums”, un izstrādāt attiecīgus kritērijus.

28. NVO norāda, ka jēdziens „personas ar invaliditāti” nacionālā līmenī tiek izprastas šaurāk nekā Konvencijā, ar to saprotot tikai tās personas, kurām noteikta invaliditāte. Bieži vien, pamats kāda sociālā pakalpojuma saņemšanai ir tieši noteiktā invaliditātes grupa personai, nevis invaliditātes esamība.

29. NVO akcentē, ka universālā dizaina principi netiek mācīti izglītības iestādēs, kurās izglītību iegūst ar būvniecības jomu speciālisti. Pīkstošie luksofori ir attiecināmi pie pilsētvides pieejamības. Riteņbraucēju celiņi un bērnu istabas nevar izmantot cilvēki ar invaliditāti.

30. NVO uzsver, ka trūkst informācijas vieglā valodā par tiesību aizsardzības līdzekļiem un pieejamo juridisko palīdzību. Vieglā valodā nav atspoguļota informācija pilnīgi visu valsts

un pašvaldību iestāžu mājas lapas, esošā informācija vieglajā valodā netiek aktualizēta. Nepastāv vienota sistēma, lai varētu apgūt vieglo valodu, uzlabojot komunikāciju ar personām ar invaliditāti. Šādas iespējas tiek piedāvātas atsevišķu projektu ietvaros, jo nav paredzēti valsts budžeta līdzekļi zīmju valodas attīstīšanai. Zīmju valodas izpēti, tās zīmju reģistrēšanu un mācību materiālu izstrādi nodrošina LNS, kas šim mērķim piesaistījusi finansējumu ar projektu palīdzību no dažādiem ārvalstu fondiem.

31. Tāpat NVO norāda, ka attiecībā uz universālo dizainu, vienīgā informācija ir pieejama mājas lapā: www.videspieejamiba.lv. Nav pietiekami daudz informatīvu kampaņu par universālo dizainu.

3. pants. Vispārējie principi

32. Konvencijas 3.pantā minētie vispārējie principi ir nostiprināti Satversmē. Atbilstoši Satversmei:

- visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas;
- ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu;
- valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Nevienam nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam;
- ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību;
- ikvienam, kas likumīgi uzturas Latvijas teritorijā, ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīvesvietu;
- ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību;
- ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus;
- ikvienam Latvijas pilsonim ir tiesības likumā paredzētajā veidā piedalīties valsts un pašvaldību darbībā, kā arī pildīt valsts dienestu;
- ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts;
- valsts aizsargā un atbalsta laulību — savienību starp vīrieti un sievieti, ģimeni, vecāku un bērna tiesības. Valsts īpaši palīdz bērniem ar invaliditāti, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.

33. Pamatnostādnes ir noteikti invaliditātes politikas pamatprincipi, kas izriet no Konvencijas galvenajiem principiem un, kas ievērojami, īstenojot invaliditātes politiku Latvijā:

34. *Personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju aspekts visu nozaru politikās* – Konvencijā noteiktās tiesības un pamatprincipi ir īstenojami horizontāli, t.i., atbildīgās ministrijas un citas iesaistītās institūcijas katra ir atbildīga par Konvencijā noteikto saistību pakāpenisku ieviešanu savā nozarē.

35. *Cilvēkam piemītošās cieņas, personīgās patstāvības, t.sk. personīgās izvēles brīvības un personas neatkarības ievērošanas princips* – personai ar invaliditāti ir tiesības pašai pieņemt lēmumus, kas attiecas uz viņa interešu ievērošanu un īstenošanu, tāpat personai ar invaliditāti ir tiesības uz neatkarību.

36. *Diskriminācijas aizlieguma princips* – viens no svarīgākajiem cilvēktiesību principiem. Jebkāda diskriminācija invaliditātes dēļ ir aizliegta un personām ar invaliditāti nepieciešams nodrošināt vienlīdzīgu tiesisko aizsardzību pret diskrimināciju jebkāda iemesla dēļ. Diskriminācija invaliditātes dēļ saprotama kā jebkāda atšķirība, atstumtība vai ierobežojums. Diskriminācijas aizlieguma princips iekļauts vairākos normatīvajos aktos, piemēram, Darba likumā, Patērētāju tiesību aizsardzības likumā, Pacientu tiesību likumā u.c.

37. *Iespēju vienlīdzības princips* – personām ar invaliditāti ir likumiskas tiesības tāpat kā citiem cilvēkiem visās dzīves jomās.

38. *Pieejamības princips* – mērķis novērst šķēršļus un barjeras, kas liedz personām ar invaliditāti izmantot savas tiesības. Tas attiecas ne tikai uz fizisko piekļuvi dažādām vietām, bet arī ar piekļuvi informācijai, tehnoloģijām, komunikācijām, iesaistīšanos ekonomiskajā un sociālajā dzīvē.

39. *Līdzdalības princips* – personas ar invaliditāti nepieciešams iesaistīt lēmumu, kas skar viņu intereses, pieņemšanā, iedrošināt viņiem būt aktīviem dzīvē un sabiedrībā - „neko par mums bez mums!”.

40. *Iekļaušanas princips* – iekļaušanās sabiedrībā ir divpusējs process, proti, sabiedrībai jāakceptē un jāatbalsta personu ar invaliditāti vēlme un centieni aktīvi iesaistīties sabiedriskajos procesos.

41. *Izpratnes veicināšanas princips* – atšķirību respektēšana un personu ar invaliditāti atšķirību pieņemšana.

42. *Cieņas pret bērnu ar invaliditāti spēju attīstību un pret bērnu ar invaliditāti tiesībām saglabāt savu identitāti princips* - bērniem ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem bērniem ir tiesības pilnībā izmanto visas cilvēktiesības un pamatbrīvības.

4. pants. Vispārējās saistības

43. LM ir vadošā valsts pārvaldes iestāde personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju jomā, taču Konvencijā noteiktās tiesības un pamatprincipi ir īstenojami horizontāli, t.i., nozaru (t.sk., veselība, izglītība, nodarbinātība u.c.) atbildīgās ministrijas un citas iesaistītās institūcijas katra ir atbildīga par Konvencijā noteikto saistību pakāpenisku ieviešanu attiecīgajā jomā. Saistībā ar minēto, izstrādājot politikas plānošanas dokumentus un tiesību aktu projektus, nozares ministrijas ir atbildīgas par to, lai tajos tiktu integrēts personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju princips, tādejādi nodrošinot personu ar invaliditāti tiesību īstenošanu. Invaliditātes aspektu konsekventa ievērošana, plānojot sabiedrībai paredzētos pakalpojumus, nodrošina to pieejamību arī cilvēkiem ar invaliditāti.

44. 2010.gada 28.janvārī spēkā stājās likums „Par Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām”. Saskaņā ar minēto likumu Konvencijā paredzēto saistību izpildi koordinē LM. Konvencijas 33.panta 2.punktā minēto pārraudzību nodrošina Tiesībsargs.

45. Konvencijas īstenošanas jautājumi pastāvīgi tiek skatīti ILNP sanāksmēs un LM pastāvīgi organizētajās tikšanās reizēs ar NVO pārstāvjiem. ILNP ir konsultatīva institūcija, kas piedalās personu ar invaliditāti integrācijas politikas izstrādē un īstenošanā. ILNP funkcijas un tiesības, kā arī citi jautājumi, kas nosaka ILNP darbību ir atspoguļoti tās nolikumā. ILNP darbojas nozaru ministri, Latvijas Pašvaldību savienības priekšsēdētājs, Tiesībsargs, Sabiedrisko pakalpojumu regulēšanas komisijas priekšsēdētājs, Sabiedrības integrācijas fonda direktors, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienības priekšsēdētājs, kā arī pārstāvji no NVO. ILNP sēdes notiek četras reizes gadā un tajās tiek izskatīti arī Konvencijas īstenošanas jautājumi.

46. Ratificējot Konvenciju, Latvija ir apņēmusies veicināt, aizsargāt un nodrošināt visu personu ar invaliditāti pilnīgu un vienlīdzīgu cilvēktiesību un pamatbrīvību ieviešanu. Konvencijas 4.panta 2.punkts nosaka, ka attiecībā uz ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām katra dalībvalsts, maksimāli izmantojot tai pieejamos resursus un, ja nepieciešams starptautisko sadarbību, apņemas veikt pasākumus ar mērķi pakāpeniski panākt šo tiesību pilnīgu īstenošanu.

47. Konvencijas īstenošanai tika izstrādāts plāns „Par Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanas plānu 2010.-2012.gadam” (Ministru kabineta 2009.gada 12.oktobra rīkojums Nr.693), kas ir īstermiņa politikas plānošanas dokuments personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju politikas pilnveidošanai un pasākumu veikšanai, kas vērsti uz Konvencijā noteikto saistību pakāpenisku īstenošanu.

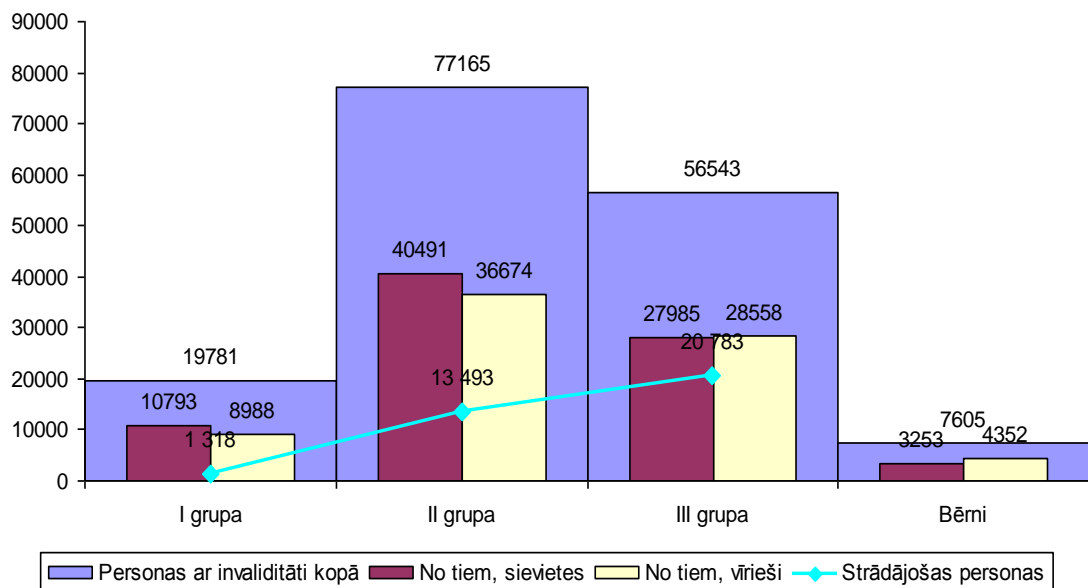
48. Ar Ministru kabineta 2013.gada 21.novembra rīkojumu Nr.564 tika apstiprinātas Pamatnostādnes. Pamatnostādņu ieviešanai tiks izstrādāti trīs īstenošanas plāni: 2014.gadam, 2015. - 2017.gadam un 2018. - 2020.gadam, kuros tiks noteikti konkrēti pasākumi Pamatnostādņēs noteikto mērķu sasniegšanai.

49. Pēc Konvencijas ratifikācijas jau īstenoti vairāki pasākumi Konvencijā noteikto saistību īstenošanai un normatīvo aktu pilnveidošanai (grozījumi rīcībspējas institūtā, ieviesti jauni pakalpojumi – asistenta pakalpojums pašvaldībā un izglītības iestādēs, surdotulka pakalpojums, psihologa pakalpojums u.c.). Tomēr, lai sasniegtu Konvencijā noteikto mērķi, joprojām veicami apjomīgi pasākumi personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju un tiesību nodrošināšanai.

50. Invaliditāti Latvijā nosaka VDEĀVK ārsti eksperti. Saskaņā ar Invaliditātes likumu, izvērtējot personas veselības stāvokli un funkcionēšanas ierobežojumus, tiek noteikta I invaliditātes grupa (ļoti smaga invaliditāte), II invaliditātes grupa (smaga invaliditāte), III invaliditātes grupa (mēreni izteikta invaliditāte). Bērniem līdz 18 gadu vecumam invaliditāte tiek noteikta bez iedalījuma grupās.

Personu ar invaliditāti struktūra attēlota 1.grafikā¹

1.grafiks

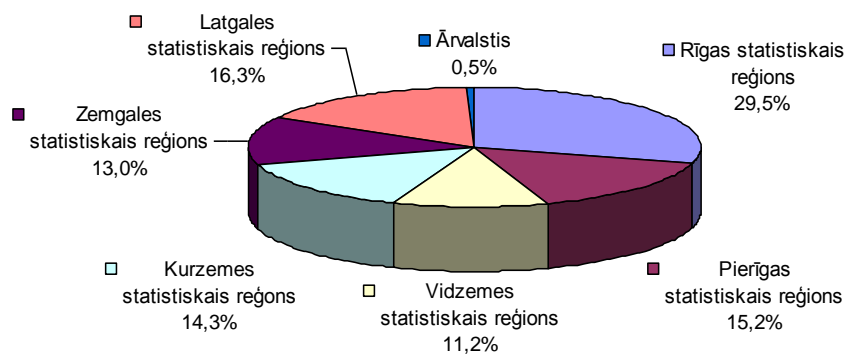

¹ VSAA dati uz 2013.gada septembri.

51. Latvijā 2011.gada 1.janvārī bija 2 074 605 iedzīvotāji², līdz ar to personas ar invaliditāti ir **7,4%** no iedzīvotāju kopskaita. Pusei no tām ir noteikta smaga invaliditāte (II invaliditātes grupa), kurai seko personas, kurām noteikta mēreni izteikta (III invaliditātes grupa) invaliditāte (33%), savukārt ļoti smaga invaliditāte (I invaliditātes grupa) ir noteikta katram desmitajam pieaugušajam cilvēkam ar invaliditāti. Tas nozīmē, ka aptuveni 2/3 no visām pieaugušām personām ar invaliditāti (t.i., 148 tūkst.) ir noteikta ļoti smaga invaliditāte vai smaga invaliditāte.

Personu ar invaliditāti īpatsvars reģionālā griezumā attēlots 2.grafikā.

2.grafiks

52. Atbilstoši Invaliditātes likumam, sākot ar 2015.gada 1.janvāri, paredzēts ieviest jaunu pilnveidotu invaliditātes noteikšanas sistēmu. Atbilstoši jaunajai invaliditātes noteikšanas sistēmai, invaliditāte tiks noteikta, izvērtējot ne tikai personas veselības stāvokli, t.sk. funkcionālos traucējumus, bet arī personas darbības zaudējumu procentos. Veicot invaliditātes ekspertīzi pēc pilnveidotās sistēmas, papildus medicīniskiem kritērijiem lielāks uzsvars tiks likts uz sociālo kritēriju – funkcionēšanas (pārvietošanās un apmācības spēju, komunikāciju, personas pašaprūpes un integrācijas iespēju sabiedrībā) izvērtēšanu. Plānots, ka, ieviešot jauno sistēmu, palielināsies invaliditātes ekspertīzes procesā iesaistīto institūciju skaits – paplašināsies prakses ārstu kompetence, tiks iesaistīts sociālais dienests, pēc nepieciešamības klīniskais psihologs, kā arī pašai personai būs jāaizpilda pašnovērtējuma anketa.

53. Tāpat līdz ar pilnveidotās invaliditātes noteikšanas sistēmas ieviešanu tiks palielināta pašas personas iesaiste un līdzdalība invaliditātes noteikšanas procesā. Persona personīgi iesaistīsies invaliditātes ekspertīzes procesā, veicot sava veselības stāvokļa un fiziskās un sociālās funkcionēšanas spēju pašnovērtējumu. Aizpildot pašnovērtējuma anketu, personai ir iespēja pašai subjektīvi izvērtēt dažādus sava veselības stāvokļa un ar to saistīto fizisko, garīgo un sociālo spēju vai nespēju aspektus: ķermeņa funkcijas, ķermeņa struktūras, spēju veikt dažādas aktivitātes, spēju piedalīties dažādos procesos, vides faktorus un citus aspektus.

5. pants. Vienlīdzība un diskriminācijas aizliegums

54. *Diskriminācijas aizliegums darba tiesībās.* Saskaņā ar Darba likumu ir noteikts, ka ikvienam ir vienlīdzīgas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba

² <http://www.csb.gov.lv/statistikas-temas/2011gada-tautas-skaitisana-galvenie-raditaji-33608.html>

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

apstākļiem, kā arī uz taisnīgu darba samaksu. Lai veicinātu vienlīdzīgu tiesību principa ieviešanu attiecībā uz personām ar invaliditāti, darba devēja pienākums ir veikt pasākumus, kas atbilstoši apstākļiem nepieciešami, lai pielāgotu darba vidi, sekmētu personu ar invaliditāti iespējas nodibināt darba tiesiskās attiecības, pildīt darba pienākumus, tikt paaugstinātiem amatā vai nosūtītiem uz profesionālo apmācību vai kvalifikācijas paaugstināšanu, ciktāl šādi pasākumi neuzliek darba devējam nesamērīgu slogu.

55. *Diskriminācijas aizliegums sociālajā drošībā.* Saskaņā ar likumu „Par sociālo drošību” ir noteikts, ka, nodrošinot sociālos pakalpojumus, aizliegta atšķirīga attieksme atkarībā no personas rases, etniskās piederības, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, veselības stāvokļa, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa vai citiem apstākļiem.

56. *Diskriminācijas aizliegums veselības aprūpē.* Pacientu tiesību likuma 3.pants regulē pacientu tiesības veselības aprūpē, un aizliedz atšķirīgu attieksmi atkarībā no personas rases, etniskās izcelsmes, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, veselības stāvokļa, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa vai citiem apstākļiem. Atšķirīga attieksme ietver personas tiešu vai netiešu diskrimināciju, personas aizskaršanu vai norādījumu to diskriminēt.

57. *Diskriminācijas aizliegums piekļuvē precēm un pakalpojumiem.* Saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likumu ir noteikts, ka, piedāvājot preci vai pakalpojumu, pārdodot preci vai sniedzot pakalpojumu, aizliegta atšķirīga attieksme patērētāja dzimuma, rases, etniskās piederības vai invaliditātes dēļ.³

58. *Diskriminācijas aizliegums reklāmās.* Saskaņā ar Reklāmas likumu ir noteikts, ka reklāmā aizliegts paust diskrimināciju pret cilvēku viņa rases, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelšanās, mantiskā stāvokļa vai citu apstākļu dēļ.

6. pants. Sievietes ar invaliditāti

59. Lai gan Latvijas normatīvajos aktos un politikas veidošanā tieši sievietes ar invaliditāti izdalītas netiek, tomēr no tiesību viedokļa raugoties, sievietēm ar invaliditāti, ir tādas pašas tiesības īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības vienlīdzīgi gan ar vīriešiem ar invaliditāti, gan citām sievietēm, kurām invaliditāte nav noteikta.

60. Attiecībā uz pirmreizēju un atkārtoti veiktu invaliditātes ekspertīzi dzimumu griezumā saskaņā ar VDEĀVK datiem 2012.gadā pirmreizēji bērna invalīda statuss (līdz 17 gadu vecumam, ieskaitot) noteikts 938 bērniem (2011.gadā – 1005), t.sk., 42,4% meitenēm (2011.gadā – 46,1%), savukārt pirmreizēja invaliditātes ekspertīze personām no 18 gadu vecuma veikta 16 181 personai, t.sk., 53,4% sieviešu. Sieviešu īpatsvars pirmreizējās invaliditātes struktūrā pēdējo 10 gadu laikā turpina sistemātiski palielināties: ja 2003.gadā sieviešu īpatsvars kopējā pirmreizējās invaliditātes struktūrā bija 44,0%, tad 2012.gadā – jau 53,4%.

61. Atkārtotas invaliditātes ekspertīzes statistikas dati liecina, ka sieviešu un meiteņu ar invaliditāti īpatsvars ir mazāks nekā vīriešu un zēnu ar invaliditāti īpatsvars (atšķirībā no pirmreizēji noteiktas invaliditātes, kad sieviešu un meiteņu īpatsvars salīdzinājumā ar vīriešu un zēnu īpatsvaru, ir lielāks). 2012.gadā atkārtota invaliditātes ekspertīzes veikta 2247 bērniem ar invaliditāti līdz 18 gadu vecumam, t.sk., 39,7% meitenēm (2011.gadā - 42,1%).

³2010.gada 28.oktobrī ir pieņemti grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā (spēkā no 2011.gada 1.janvāra), kas aizliedz atšķirīgu attieksmi pret patērētāju personas invaliditātes dēļ.

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

Savukārt pieaugušām personām atkārtoti invaliditātes ekspertīze veikta 30 993 personām, no kurām 51,3% ir sievietes.

62. Saskaņā ar Slimību profilakses un kontroles centra datiem 2011.g. jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums Latvijā sievietēm ir 78,7 gadi, vīriešiem – 68,8 gadi. Tas nozīmē, ka sieviešu paredzamais mūža ilgums ir par 10 gadiem garāks nekā vīriešiem. Šis rādītājs ik gadu pieaug, tomēr aizvien ir viens no zemākajiem ES, it īpaši vīriešiem.

63. 1998.gadā tika izveidota Latvijas Sieviešu invalīdu asociācija „Aspazija” ar mērķi palīdzēt sievietēm ar invaliditāti iekļauties sabiedrībā un kļūt par pilntiesīgu sabiedrības sastāvdaļu, kā arī aizstāvēt viņu tiesības un intereses. Lai sievietes ar invaliditāti aktīvāk iekļautos sabiedrības dzīvē ne tikai Rīgā, bet arī visā Latvijā, LSIA „Aspazija” ir izveidojusi nodaļas divpadsmit pilsētās – Jelgavā, Ogrē, Liepājā, Pāvilostā, Tukumā, Talsu novadā, Olainē, Varakļānos, Aizkrauklē, Siguldā, Rojā un Bauskas novadā. Pašlaik asociācijas darbā iesaistījušās aptuveni 500 sievietes ar invaliditāti.

64. ESF līdzfinansētajās aktivitātēs piedalījās 12 353 personas ar invaliditāti, no kurām 6 619 bija sievietes, t.sk., 593 sievietes ar redzes traucējumiem; 258 sievietes ar dzirdes traucējumiem, 681 sieviete ar kustību traucējumiem, 956 sievietes ar garīga rakstura traucējumiem un 4 189 sievietes ar cita veida funkcionāliem traucējumiem. Kā rāda skaitļi, visvairāk ESF līdzfinansētajās aktivitātēs piedalījās sievietes ar garīga rakstura traucējumiem un kustību traucējumiem.

7.pants Bērni ar invaliditāti

65. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 3.pantā ir noteikts vispārējs diskriminācijas aizliegums bērna veselības stāvokļa dēļ, proti, bērna tiesības un brīvības valsts nodrošina visiem bērniem bez jebkādas diskriminācijas — neatkarīgi no bērna, viņa vecāku, aizbildņu, ģimenes locekļu rases, tautības, dzimuma, valodas, partijas piederības, politiskās un reliģiskās pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, dzīvesvietas valstī, mantiskā un veselības stāvokļa, dzimšanas vai citiem apstākļiem.

66. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.pantu ir noteiktas bērna tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem, proti, bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Tāpat katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte. Papildus minētajam minētā likuma 10.panta otrajai daļai noteikts, ka bērnam ar fiziskiem un garīgiem traucējumiem ir tiesības arī uz visu, kas nepieciešams viņa speciālo vajadzību apmierināšanai.

67. Bērnu tiesību un aizsardzības likuma 54.pants nosaka tiesības bērnam ar īpašām vajadzībām (bērns, kuram sakarā ar slimības, traumas vai iedzimta defekta izraisītiem orgānu sistēmas funkciju traucējumiem ir nepieciešama papildu medicīniskā, pedagoģiskā un sociālā palīdzība neatkarīgi no tā, vai likumā paredzētajā kārtībā ir noteikta invaliditāte) dzīvot pilnvērtīgu dzīvi. Bērnam ar īpašām vajadzībām ir tādas pašas tiesības uz aktīvu dzīvi, tiesības attīstīties un iegūt vispārējo un profesionālo izglītību atbilstoši savām fiziskajām un garīgajām spējām un vēlmēm, kā arī tiesības piedalīties sabiedriskajā dzīvē kā jebkuram citam bērnam.

68. Bērnu tiesību un aizsardzības likuma 55.pants paredz, ka bērnam ar īpašām vajadzībām ir tiesības uz vecāku īpašu aprūpi. Savukārt valsts un pašvaldība palīdz bērnam ar īpašām vajadzībām iekļauties sabiedrībā un nodrošina viņam izglītību, veselības aprūpes un sociālos pakalpojumus atbilstoši normatīvajiem aktiem. Pedagoģiskie un sociālās sfēras darbinieki īpaši jāapmāca darbam ar bērniem ar īpašām vajadzībām. Šim nolūkam IZM un LM ir izstrādājuši speciālas apmācību programmas.

69. Bērniem ar invaliditāti ir tādas pašas vajadzības kā pārējiem bērniem attiecīgajā vecumā, kurām pievienojas vēl papildus, unikālas un raksturīgas tieši konkrētajam bērnam, vajadzības.

70. Valstī ir noteikti pasākumi, kas mazina bērnu slēpšanas iespēju, proti,:

- atbilstoši Civiltāvokļa aktu reģistrācijas likuma 24.pantam par bērna piedzimšanu jāpaziņo dzimtsarakstu iestādei mēneša laikā pēc bērna piedzimšanas. Pienākums paziņot par bērna piedzimšanu ir bērna tēvam vai mātei (vai pilnvarotai personai);
- atbilstoši likuma „Par pašvaldībām” 15.panta pirmās daļas 22.punktam pašvaldībai ir pienākums veikt attiecīgajā administratīvajā teritorijā dzīvojošo bērnu uzskaiti;
- saskaņā ar Ministru kabineta 2013.gada 23.aprīļa noteikumu Nr.225 „Izglītības kvalitātes valsts dienests” 4.punktu Izglītības kvalitātes valsts dienests veic obligāto izglītības vecumu sasniegušo bērnu uzskaiti.

71. Bērnam līdz 18 gadiem, kuram invaliditāte noteikta pirmreizēji un kurš dzīvo ģimenē, kā arī tās likumiskajam pārstāvim ir tiesības saņemt no valsts budžeta apmaksātu psihologa pakalpojumu (divas 45 minūšu konsultācijas), lai mazinātu psihosociālo spriedzi, kas radusies līdz ar invaliditātes iestāšanos ilgstošas saslimšanas vai traumas dēļ. Pakalpojuma mērķis ir atvieglot šīm ģimenēm krīzes pārvarēšanu, normalizēt sociālo funkcionēšanu un veicināt reintegrāciju sabiedrībā.

72. Lai sniegtu atbalstu tām ģimenēm, kurās aug bērni ar invaliditāti, Pamatnostādnēs iekļauts uzdevums ieviest atbalstu bērniem ar invaliditāti līdz piecu gadu vecumam, ieviešot asistenta pakalpojumu minētajai mērķgrupai, kā arī izveidojot rehabilitācijas nodaļas pašvaldībā (sociālajos dienestos).

73. Valsts politika attiecībā uz ģimeņu atbalstu, kurās ir personas (bērni) ar funkcionāliem traucējumiem, ir nostiprinātas Ģimenes valsts politikas pamatnostādnes 2011. – 2017.gadam. Pamatnostādnēs ietverti šādi uzdevumi: atbalstīt bērnu ar invaliditāti un ilgstoši slimojošu bērnu aprūpi mājās; palielināt bērnu ar invaliditāti aprūpei piemērotu un dažādotu tehnisko palīgīdzekļu piegādi kvantitatīvi un kvalitatīvi; sekmēt bērnu ar invaliditāti integrāciju vispārīgglītojošās izglītības iestādēs; nodrošināt valsts apmaksātu sociālās rehabilitācijas kursu ģimenei dzīvesvietā pirmreizēji bērnam noteiktas invaliditātes gadījumā.

74. Arī vairākās Latvijas pašvaldībās tiek īstenotas rehabilitācijas programmas un vasaras nometnes bērniem ar invaliditāti, lai veicinātu bērnu ar invaliditāti saskarsmi un attīstītu dažādas prasmes. Piemēram, Daugavpilī 2010. un 2011.gadā īstenoja rehabilitācijas programma „Bērņības zeme” ar mērķi uzlabot mērķgrupas dzīves kvalitāti, nodrošinot iespēju bērniem ar invaliditāti saturīgi pavadīt brīvo laiku un attīstīt komunikācijas prasmes. Tāpat pašvaldībās tiek organizēti dažādi pasākumi bērniem ar invaliditāti.

75. Vairākās pašvaldībās (Rīga, Talsi, Balvi, Skrīveri, Cēsis, Garkalne u.c.) bērnu ar invaliditāti vecākiem tiek nodrošināts pakalpojums „atelpas brīdis”, kā arī ir izveidotas atbalsta grupas un nodarbības vecākiem, kuriem ir bērni ar invaliditāti. Atelpas brīža pakalpojums un iespēja apmeklēt atbalsta grupas sniedz vecākiem atbalstu ikdienā, kad ir nepieciešama palīdzība kādu darbību veikšanai un kad ir nepieciešams uz laiku pieskatīt bērnu ar invaliditāti, kā arī, satiekoties vairākiem bērnu ar invaliditāti vecākiem, ir iespēja iegūt un apmainīties ar informāciju, zināšanām un gūt morālu atbalstu.

76. Vienlaikus ir nepieciešams turpināt pilnveidot pasākumus, lai uzlabotu bērnu, kuriem noteikta invaliditāte, un viņu ģimeņu dzīves kvalitāti.

77. NVO norāda, ka nepieciešams attīstīt alternatīvās un augumentatīvās komunikācijas metodes darbam ar bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, tādejādi praksē var rasties problēmas, komunicējot ar bērnu un noskaidrojot viņa viedokli. NVO uzsver, ka 2012.gada 31.janvārī valsts ilgstošas sociālās aprūpes centros dzīvoja 329 bērni ar invaliditāti un 202 bērni ar invaliditāti bija ievietoti pašvaldību ilgstošas sociālās aprūpes centros. Šiem bērniem nav pieejami alternatīvie pakalpojumi, viņiem nav iespēja sagatavoties dzīvei sabiedrībā un visbiežāk viņi pēc pilngadības sasniegšanas tiek ievietoti pieaugušo aprūpes centros. „Atelpas brīža” pakalpojums ir pieejams tikai atsevišķās pašvaldībās, un tas bieži tiek sniegts ilgstošas sociālās aprūpes institūcijā un nevis kā sabiedrībā balstīts pakalpojums.

78. NVO norāda, ka arī dažādas sabiedriskās organizācijas organizē ziedojumu vākšanu, lai veicinātu un nodrošinātu medicīnisko rehabilitāciju bērniem ar invaliditāti, jo valsts to nenodrošina pietiekamā apmērā un ārpus Latvijas robežām.

8. pants. Izpratnes veidošana

79. Ik gadu 3.decembrī Latvijā tiek atzīmēta Starptautiskā Cilvēku ar invaliditāti diena. Šajā dienā arī Saeimā sadarbībā ar NVO tiek rīkota tikšanās ar biedrībām, kas pārstāv cilvēkus ar invaliditāti, lai diskutētu par svarīgajiem jautājumiem personu ar invaliditāti tiesību īstenošanā. Arī daudzās Latvijas pašvaldībās katru gadu tiek organizēts Starptautiskās Cilvēku ar invaliditāti dienas pasākums, kura ietvaros tiek aktualizēti personu ar invaliditāti problēmjautājumi.

80. Katru gadu septembra mēneša pēdējā svētdienā Latvijā tiek atzīmēta Pasaules Nedzirdīgo diena, kuras ietvaros LNS organizē publiskus pasākumus, kur uzstājas dažāda vecuma nedzirdīgie, kuri iepazīstina sabiedrību ar savām prasmēm un sasniegumiem. Šajā dienā Latvijas Televīzija nodrošina lielāku titrēto raidījumu skaitu.

81. Tāpat katru gadu 15.oktobrī arī Latvijā tiek atzīmēta Starptautiskā Baltā spieķa diena. Tā ir diena, kad plašāka sabiedrība ar plašsaziņas līdzekļu starpniecību tiek informēta par personām ar redzes invaliditāti, viņu vajadzībām un problēmām. Baltais spieķis ir neredzīgo zaļā gaisma luksoforā un brīdinājuma zīme transportlīdzekļu vadītājiem. Ja tas tiek pacelts, autovadītājiem jāapstājas arī vietās, kur nav gājēju pārejas. LNB 2013.gadā jau piekto gadu pēc kārtas organizēja informatīvu pasākumu „Baltā spieķa dziesma 2013”.

82. LM regulāri informē sabiedrību par visu personu ar invaliditāti vienlīdzīgām iespējām un tiesībām, neizdalot atsevišķi informācijas sniegšanu personām ar garīga rakstura traucējumiem. Par aktualitātēm saistībā ar atbalsta pasākumiem un personu ar invaliditāti tiesībām, LM regulāri sniedz informāciju gan elektroniskajos plašsaziņas līdzekļos, gan aktualizējot informāciju savā mājas lapā (www.lm.gov.lv), kā arī tiekoties ar personas ar invaliditāti intereses pārstāvošajām biedrībām. Mājas lapa ir pielāgota arī personu ar invaliditāti vajadzībām, proti, tajā ir sadaļa „viegli lasīt”, kurā viegli uztveramā valodā iekļauta īsa un aprakstošu informācija. Vājredzīgām personām ar invaliditāti ir pieejama informācija ar palielinātajiem burtiem. Tāpat personas ar invaliditāti par pieejamo atbalstu un citiem jautājumiem informāciju var uzzināt LM mājas lapas sadaļā „Personām ar invaliditāti”, uzdot savu jautājumu sadaļā „Jūsu jautājums”, vai sociālajos tīklos.

83. LM tehniskās palīdzības projekta „Eiropas Savienības fondu administrēšana Labklājības ministrijā 2007. – 2013. gada plānošanas periodā (2012. – 2015.gads)” horizontālās prioritātes „Vienlīdzīgas iespējas” koordinēšanas ietvaros tiek īstenoti semināri, kas paaugstina mērķa grupu izpratni par personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju un nediskriminācijas aspektiem. Kopš 2008.gada ir īstenoti 73 semināri par vienlīdzīgu iespēju principiem, kuru ietvaros ir informētas 3133 personas. Semināru mērķa grupas ir ES fondu līdzfinansēto projektu iesniedzēji un īstenotāji, projektu īstenošanā iesaistītais personāls, ES fondu vadībā iesaistīto institūciju pārstāvji, sociālās jomas pārstāvji, arhitekti, būvuzraugi un LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

būvniecības speciālisti, studenti. Semināri nodrošina sistēmisku pieeju informācijas izplatīšanai un izpratnes paaugstināšanai mērķa grupām par personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju politikas mērķiem un principiem, kā arī praktisku šo principu ieviešanu dzīvē.

84. LTV 1. programmā 2012. gada 13. novembrī tika pārraidīta mācību videofilma „Pieejama vide – iespējas un risinājumi”. Filma tika izveidota 2011. gadā un tā satur informāciju par ERAF un KF līdzfinansēto projektu ietvaros īstenotajiem vides un informācijas pieejamības nodrošināšanas pasākumiem personām ar kustību, redzes, dzirdes un garīgās attīstības traucējumiem rekonstruējamās un renovējamās ēkās, būvniecības objektos, uz rekonstruējamiem un renovējamiem ceļiem u.c. Mācību videomateriāls tika izdots arī DVD formātā un ir pieejams LM, kā arī ir skatāms interneta vietnē <http://www.youtube.com/user/LabklajibasMinistrija>.

85. Nepieciešams veikt motivējošus pasākumus darba devēju izpratnes veicināšanai par personu ar invaliditāti nodarbinātību. Latvijā 2012. gada decembrī bija nodarbinātas 33 920 personas ar invaliditāti, kas veido tikai 22,6% no kopējā personu ar invaliditāti skaita. NVA organizējis seminārus darba devējiem par nodarbinātības situāciju reģionā, sadarbības ieguvumiem, aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem, to īstenošanas nosacījumiem un pieteikšanās iespējām. Informācija tiek ievietota reģionu vietējos laikrakstos un pašvaldību mājas lapās. Informācija par aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem, to aktualitātēm tiek ievietota NVA mājas lapā. Tāpat NVA organizē informatīvās dienas klientiem, lai sniegtu informāciju par pieejamo pakalpojumu klāstu un informatīvu atbalstu darba meklēšanā. Izveidoti 10 televīzijas sižeti par labās prakses piemēriem, t.sk. intervēti darba devēji un personas ar invaliditāti.

86. Sabiedrībā vēl arvien ir vērojami aizspriedumi, neiecietīga attieksme un norobežošanās no cilvēkiem ar garīga rakstura traucējumiem. Ikdienā vairums sabiedrības locekļu nesastopas ar cilvēkiem ar garīgās attīstības traucējumiem, līdz ar to nav ne praktiskas pieredzes, ne teorētisku zināšanu par saskarsmi ar cilvēkiem kuriem ir garīgās attīstības traucējumi. Sabiedrības neizglītība no vienas puses un vēlme izvairīties no negatīvas pieredzes no otras puses rada saskarsmes problēmas, kas savukārt ir pamats cilvēku ar garīga rakstura traucējumiem izstumšanai, diskriminācijai un sociālai izolācijai, kas apgrūtina viņu iekļaušanos dažādās dzīves jomās.

87. NVO, kas pārstāv personu ar garīga rakstura traucējumiem intereses, ir izstrādājuši dažādus informatīva rakstura bukletus attiecībā uz minēto mērķgrupu. Tāpat kopš 2008. gada katru gadu informāciju par aktualitātēm saistībā ar personu ar garīga rakstura traucējumiem specifiskajām vajadzībām NVO sniedz dažādos rakstos un informatīvos bukletos.

88. Taču joprojām jāveic attiecīgi pasākumi, lai veicinātu izpratni par invaliditātes aspektiem un veidiem, personām ar invaliditāti nepieciešamajām atbalsta formām un pakalpojumiem. Ievērojot minēto Pamatnostādņēs kā viens no rīcības virzieniem tika noteikts „Sabiedrības izpratne” ar mērķi veicināt personu ar invaliditāti iespējas īstenot cilvēktiesības un brīvības un dzīvot pilnvērtīgu, cieņpilnu dzīvi, nodrošinot kvalitatīvu informatīvu un demokrātisko telpu, tādējādi stiprinot sabiedrības savstarpējo komunikāciju un izpratni. Minētā rīcības virziena ietvaros no 2015. gada līdz 2020. gadam plānots īstenot tādas aktivitātes kā:

- informēt un izglītēt sabiedrību par personām ar invaliditāti, veicinot toleranci un informēt par labās prakses piemēriem plašsaziņas līdzekļos;
- informēt sabiedrību par preventīvajiem pasākumiem, kas saistīti ar novēršamu un slēptu invaliditāti;
- veidot valsts finansētus raidījumus (t.sk. dokumentālus raidījumus) ar personu ar invaliditāti piedalīšanos;

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006. gada 13. decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010. gada 31. marta līdz 2013. gada 31. decembrim

- veicināt izpratnes veidošanos (sabiedriskā transporta pakalpojuma sniedzējiem, izglītības procesā iesaistītajām personām, valsts un pašvaldību sniegto pakalpojumu nodrošināšanā iesaistītajām amatpersonām un darbiniekiem).

89. NVO uzskata, ka pietiekamā apmērā netiek pievērsta uzmanība dažādu komunikācijas ar personu ar invaliditāti metožu attīstībai. Valsts un pašvaldību institūciju darbinieki nav apguvuši nepieciešamās prasmes, lai komunicētu ar personām ar garīga rakstura traucējumiem. Līdz ar to personām ar garīga rakstura traucējumiem nav iespējams iegūt informāciju par savām tiesībām, pienākumiem un tiesību aizsardzības līdzekļiem, jo trūkst efektīvas komunikācijas.

90. NVO akcentē, ka nav sistēmiskas pieejas izpratnes veidošanai. Mājas lapā: www.apeirons.lv tiek apkopota plaša informācija par nozarē notiekošo, t.sk., par pieejamības jautājumiem un universālo dizainu informācija tiek apkopota mājas lapā: www.videspieejamiba.lv. Biedrība „Invalīdu un viņu draugu apvienība „Apeirons”” veido arī raidījumu „Trīs ceturtdaļas”, diemžēl tam nav valsts finansējuma. NVO „Latvijas asociācija „Rūpju bērns”” aktīvi tulko un izdod informatīvus bukletus par atšķirībām un skaidro specifiskus jautājumus, lai nodrošinātu saskarsmi ar cilvēkiem ar intelektuālo invaliditāti.

9. pants. Pieejamība

91. Pieejamības aspekti tiek labāk ievēroti jomās, kur vides pieejamības prasības ir noteiktas ES līmeņa dokumentos, piemēram, pasažieru gaisa pārvadājumi, telekomunikācijas un informāciju un komunikāciju tehnoloģijas. Pieejamība tiek nodrošināta tādās jomās kā starptautiskais publiskais transports un jūras satiksme.

92. Minimālie standarti fiziskās vides (tostarp signāla indikatoru un ceļa zīmju), transporta un citu iedzīvotājiem paredzētu iespēju un pakalpojumu pieejamības jomā ir nostiprināti vairākos normatīvajos aktos. Normatīvie akti attiecas uz visām jaunbūvēm un rekonstrukcijas darbiem, izņemot kultūras pieminekļus, kuru pārbūves iespējas un uzturēšanu nosaka īpašs Kultūras pieminekļu likums.

93. Pamata normatīvais akts, kurā tiek atrunāta vides pieejamība būvniecības jomā ir Būvniecības likums, kas nosaka, ka būve projektējama un būvējama tā, lai nodrošinātu vides arhitektonisko kvalitāti, vides pieejamību, dabas resursu racionālu izmantošanu. Uz šī likuma pamata ir izdoti Vispārīgie būvnoteikumi, būvnormatīvi un citi saistošie normatīvie akti.

94. Vispārīgie būvnoteikumi regulē to, ka būvvalde plānošanas un arhitektūras uzdevumā, nosaka vides pieejamības prasības (arī skaņas un vizuālās informācijas nodrošinājuma līmeni): ēku un būvju teritoriju labiekārtojumam, piebraucamajiem ceļiem, ielām, ietvēm, gājēju celiņiem un gājēju pārejām, tostarp attiecībā uz iespēju pārvietoties no viena augstuma līmeņa uz citu un orientēties apbūvētajā vidē; ieejām ēkās un būvēs, tostarp attiecībā uz iespēju pārvietoties no viena augstuma līmeņa uz citu; iekštelpām, tostarp attiecībā uz iespēju pārvietoties no viena augstuma līmeņa uz citu; iekštelpu iekārtojumam, tostarp personām ar invaliditāti paredzētajām sanitāri tehniskajām telpām, kā arī gaitenīem un evakuācijas ceļiem. Skiču projektam ir jāsaturs vides pieejamības risinājumu apraksts, kā arī tehniskajam projektam ir jāietver informācija par vides pieejamības risinājumiem. Lai novērtētu šo prasību ievērošanu būvprojektā, pasūtītājam, būvvaldei vai citai kompetentajai institūcijai ir tiesības organizēt būvprojekta ekspertīzi.

95. Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 208-08 Publiskās ēkas un būves regulē kāpņu, evakuācijas ceļu, izeju, eskalatoru un slīdošo virsmu, margu vai citu norobežojošu konstrukciju, pandusu, uzbrauktuvju projektēšanas standartus, kā arī stikloto norobežojošo konstrukciju projektēšanas vizuālās prasības. Noteikumi nosaka publisko ēku pieejamību personām ar kustību traucējumiem, riteņkrēslu un ratiņu lietotājiem – ērtas iekļūšanas un

pārvietošanās iespējas publiskajās ēkās, kā arī piemērotu palīgaprīkojumu atsevišķās telpās (piemēram, viesnīcu numuros, tualetēs, dušās). Personām ar redzes vai dzirdes traucējumiem publiskajās ēkās jāparedz iespēju saņemt nepieciešamo skaņas vai vizuālo informāciju, pandusu un kāpņu marķēšanu, konferenču un semināru telpas jāaprīko ar akustisko cilpu, apmeklētājiem pieejamās telpas projektē bez sliekšņiem, koridoru projektēšanu, liftu izbūves noteikumus, publisko pasākumu telpas aprīko atbilstoši vadlīnijām par vides pieejamību.

96. Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 209-09 Mazstāvu dzīvojamās mājas nosaka, ka personām ar īpašām vajadzībām ir jānodrošina publiska rakstura telpu vides pieejamība, kā arī iespējas pielāgot telpas universālā dizaina izmantošanai.

97. Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 211-08 Daudzstāvu daudzdzīvokļu dzīvojamie nami nosaka vides pieejamības prasības personām ar ratiņiem un personām, kas pārvietojas ar riteņkrēslu.

98. Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 201-07 Būvju ugunsdrošība nosaka, ka būvēs, kurās īslaicīgi vai pastāvīgi uzturas lietotāji ar invaliditāti, jānodrošina visas normatīvajos aktos un standartos noteiktās vides pieejamības prasības, tostarp evakuācijas ceļu un izeju prasības, kā arī trauksmes (vizuālās un akustiskās) izziņošana.

99. Noteikumi par obligātajām prasībām ārstniecības iestādēm un to struktūrvienībām, nosaka, ka ārstniecības iestādes vadītājam iespēju robežās ir jānodrošina vides pieejamība iestādē personām ar funkcionāliem traucējumiem.

100. Noteikumi par higiēnas prasībām sociālās aprūpes institūcijām regulē telpu, aprīkojuma un inventāra atbilstību klientu vajadzībām, veselības stāvoklim un spējai pārvietoties.

101. Noteikumi par vietējās pašvaldības teritorijas plānošanu nosaka teritorijas izmantošanas un apbūves noteikumus, kuros citu starpā ir arī iekļauti piekļuves nodrošināšanas noteikumi.

102. Minēto normatīvo aktu īstenošanas uzraudzību veic būvvalde sadarbībā ar valsts un pašvaldības institūcijām. Būvvalde kontrolē teritorijā veicamo būvdarbu atbilstību likumu un citu normatīvo aktu prasībām, kā arī organizē būvobjektu pieņemšanu ekspluatācijā. Noteikumi par būvju pieņemšanu ekspluatācijā nosaka, ka būves kārtu var pieņemt ekspluatācijā, ja tās būvdarbi ir pilnībā pabeigti un ir veikti visi attiecīgajai būves kārtai projektā paredzētie darbi, lai nodrošinātu vides pieejamību. Attiecīgi, ēka vai būve nevar tikt nodota ekspluatācijā, ja netiek izpildītas būvprojektā noteiktās prasības.

103. Rīgas pašvaldības aģentūra „Rīgas pilsētas arhitekta birojs” organizē konkursu „Gada balva Rīgas arhitektūrā”. Būvju skatē žūrijas eksperti īpaši meklē labākos piemērus pilsētas dzīvojamās vides ilgtspējas nodrošināšanā, pievēršot uzmanību tādiem pilsētvides raksturlielumiem kā energoefektivitāte, vides pieejamība un universālais dizains, novērtējot paveikto gan Rīgas vēsturiskajā centrā, gan apkaimēs un mikrorajonos.

104. Sabiedriskā transporta pakalpojumu likums nosaka, ka sabiedriskā transporta pakalpojumi un informācija par sabiedriskā transporta pakalpojumiem ir pieejama ikvienam sabiedrības loceklim. Tomēr joprojām nav pieejams autobusu transports cilvēkiem ar kustību traucējumiem lauku teritorijās.

105. Noteikumi par Sabiedriskā transporta pakalpojumu sniegšanas un izmantošanas kārtību nosaka prasības pasažieru pārvadāšanai, paredzot pārejas periodu vairāku normu ieviešanai – personu ar funkcionāliem traucējumiem atvieglotai iekļūšanai sabiedriskajā transportlīdzeklī un nodrošinātu šo personu pārvadāšanu reģionālajos starppilsētu nozīmes maršrutos pilnā apmērā līdz 2022.gada 1.janvārim (daļēji līdz 2016.gada 1.janvārim), vietējas nozīmes maršrutos pilnā apmērā līdz 2022.gada 1.janvārim (daļēji līdz 2016.gada 1.janvārim)

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

un pilsētas nozīmes maršrutos pilnā apmērā līdz 2024.gada 1.janvārim (daļēji līdz 2015.gada 1.janvārim). 2012.gadā 25% no reģionālajiem autobusiem bija piemēroti personu ar invaliditāti pārvadāšanai un, ja tas netiek nodrošināts, pārvadātājam ir jānodrošina personu ar funkcionāliem traucējumiem pārvadāšana ar attiecīgi aprīkotu transportlīdzekli, kuru šīs personas var pasūtīt 72h pirms brauciena.

106. Lai izpildītu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (EK) Nr.1107/2006 par cilvēku ar invaliditāti un personu ar ierobežotām pārvietošanās spējām tiesībām, ceļojot ar gaisa transportu, VAS „Starptautiskā lidosta „Rīga” ir veikusi visus pasākumus, lai nodrošinātu prasību izpildi.

107. Lai izpildītu Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (EK) Nr.[1371/2007](#) par dzelzceļa pasažieru tiesībām un pienākumiem noteiktās prasības attiecībā uz personām ar ierobežotām pārvietošanās spējām, ir veikti sekojoši pasākumi - AS „Pasažieru vilciens” kopā ar VAS „Latvijas dzelzceļš” un SIA „LDZ CARGO”, sadarbojoties ar organizācijām, kas pārstāv personas ar invaliditāti, ir izstrādājusi un VAS „Latvijas dzelzceļš” apstiprinājusi Personu ar ierobežotām pārvietošanās spējām piekļuves noteikumus dzelzceļa infrastruktūrai un ritošajam sastāvam Latvijā, apstiprinājusi arī pārvadātāju un infrastruktūras pārvaldītāja darbības regulējošu kārtību, kādā tiek sniegti pakalpojumi personām ar ierobežotām pārvietošanās spējām, izmantojot mobilos pacēlājus, kas kopš 2011. gada 24. maija no 144 stacijām un pieturas punktiem Latvijā tiek izmantoti astoņās stacijās, neskaitot Rīgas pasažieru staciju. Šie pakalpojumi tiek sniegti, personai piesakoties vismaz 48h pirms brauciena un tie tiek nodrošināti bez maksas. Sadarbībā ar invalīdu un viņu draugu apvienību „Apeirons” ir veikta personāla apmācība personu ar ierobežotām pārvietošanās spējām apkalpošanai.

108. Dzelzceļa pārvadātājam ir uzlikti sekojoši termiņi pielāgojumu veikšanai, personu ar funkcionāliem traucējumiem iekļūšanai sabiedriskajā transportlīdzeklī un nodrošinātu to pārvadāšanu, elektriskajiem vilcieniem līdz 2022.gada 1.janvārim un dīzeļvilcieniem līdz 2023.gada 1.janvāri (vismaz 50% apmērā līdz 2020.gada 1.janvārim).

109. Ar 2014.gada 1.janvāri stājas spēkā tiesību normas,⁴ kuras nodrošinās, ka ceļošanai pa dzelzceļu personām ar invaliditāti un personām ar ierobežotām pārvietošanas spējām ir tādas pašas tiesības uz brīvu pārvietošanos, izvēles brīvību un nediskrimināciju kā pārējiem cilvēkiem. Minētās prasības attieksies uz jaunu dzelzceļa objektu būvniecību, kā arī uz esošajiem objektiem to pārbūves vai rekonstrukcijas gadījumā. Prasības dzelzceļa objektam atkarībā no tā veida ir noteiktas Komisijas 2007. gada 21. decembra lēmumā 2008/164/EK par Eiropas parasto un ātrgaitas dzelzceļu sistēmas savstarpējas izmantojamības tehnisko specifikāciju “Personas ar ierobežotām pārvietošanās spējām”.

110. Latvijas Republikas tiesību aktos elektronisko sakaru nozarē ir pārņemtas ES Direktīvas 2009/136/EK un Direktīvas 2009/140/EK prasības, kas paredz elektronisko sakaru komersantiem vairākus pienākumus attiecībā pret personām ar invaliditāti - līdzvērtīgas piekļuves nodrošināšanu elektronisko sakaru pakalpojumiem, kāda tā ir citiem tiešajiem lietotājiem; pieejamību pakalpojumiem par pieņemamām cenām visiem lietotājiem, tostarp lietotājiem ar invaliditāti; regulāri informēt abonentus, kas ir personas ar invaliditāti, par viņiem paredzētiem elektronisko sakaru pakalpojumiem, galiekārtām un programmnodrošinājumu.

---

⁴ Saskaņā ar Ministru kabineta 2013.gada 29.oktobra noteikumiem Nr.1193 "Grozījumi Ministru kabineta 2010.gada 28.decembra noteikumos Nr.1210 "Noteikumi par Eiropas dzelzceļa sistēmu savstarpēju izmantojamību". Grozījumi veikti sakarā ar Komisijas 2013. gada 11. marta Direktīvu 2013/9/ES, ar ko izdara grozījumus III pielikumā Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvai 2008/57/EK par dzelzceļa sistēmas savstarpēju izmantojamību Kopienā, kas, savukārt, izdarīti, ņemot vērā ANO konvencijas prasības. LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

111. Papildus normatīvajai bāzei, 2011.gadā ir izstrādātas Vadlīnijas būvnormatīvu piemērošanai attiecībā uz vides pieejamību personām ar funkcionāliem traucējumiem, kas kalpo kā viens no nozīmīgākajiem palīgmateriāliem būvniecības, transporta, informācijas, pilsētvides un lauku teritoriju infrastruktūras pieejamības jomā, lai nodrošinātu pakalpojumu, produktu un informācijas pieejamību visiem cilvēkiem, atbilstoši Universālā dizaina principiem.

112. 2007.-2013.gada plānošanas periodā īstenoto ERAF un KF projektu uzraudzību attiecībā uz jaunbūves, rekonstruēto vai renovēto objektu pieejamību personām ar funkcionāliem traucējumiem veica kontraktēti vides pieejamības eksperti ar konsultatīvām un ieteikumu tiesībām, bet atbilstoši jaunajai iniciatīvai 2014.-2020.gada plānošanas periodā ir paredzēts stiprināt neatkarīgo vides ekspertu mandātu, proti, plānots paplašināt minēto ekspertu funkcijas, paredzot arī uzraudzības un sankciju mehānismu.

113. NVO atzīmē, ka nepieciešams pilnveidot būvniecības nozari reglamentējošās tiesību normas, īpaši uzsver to, ka jānodrošina ārstniecības iestāžu pilnīga pieejamība. Norāda, ka praksē joprojām arī jaunuzceltās ēkas ne vienmēr ir pieejamas cilvēkiem ar invaliditāti. NVO apkopo arī labās prakses piemērus par pieejamības jautājumiem. Trūkst informācija par pieejamības tehniskajiem risinājumiem cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem. Mājas lapas www.videspieejamiba.lv mērķis ir informēt atbildīgās amatpersonas un institūcijas par standartiem pieejamas vides un universālā dizaina nodrošināšanā. Sabiedriskā transporta pieejamība ir ierobežota lauku apvidos un dažās pilsētās. Dzelzceļa satiksme nav pieejama visās dzelzceļa stacijās.

114. NVO norāda, ka cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem lielākā problēma ir informācijas pieejamība, jo liela daļa informācijas ir audio/skaņu formātā. Cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem ir apgrūtināti iekļūt ēkās, kuras aprīkotas ar domofoniem. Arī cilvēkiem ar intelektuālo invaliditāti lielākā problēma pieejamības jomā ir informatīvā vide, kas liedz pilnībā izmantot visas tiesības.

10. pants. Tiesības uz dzīvību

115. Tiesības uz dzīvību ir nostiprinātas Satversmes 93.pantā, kas nosaka, ka ikviena tiesības uz dzīvību aizsargā likums. Tāpat tiesības uz dzīvību regulē starptautiskās tiesību normas: Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, ANO Starptautiskais pakts par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām, Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija.

116. Saskaņā ar Ārstniecības likumu ir noteikts, ka ārsts ir atbildīgs par nedzimušas dzīvības saglabāšanu, un viņa pienākums ir mēģināt atrunāt pacienti no grūtniecības pārtraukšanas, ja grūtniecība nav pretrunā ar sievietes veselības stāvokli un nepastāv draudī, ka jaundzimušajam būs pārmantojama vai iegūta slimība. Ārstam ir tiesības atteikties izdarīt grūtniecības pārtraukšanu, ja tam nav medicīnisku iemeslu.

117. Latvijā grūtniecību ļauns pārtraukt medicīnisku indikāciju dēļ līdz grūtniecības 24.nedēļai. Ja radušies augļa attīstības traucējumi, konsiliju organizē ārsts (ģenētiķis). Pamatojoties uz konsilija atzinumu, ginekologs (dzemdību speciālists) vai ģimenes ārsts informē sievieti par iespējamiem sarežģījumiem, ja grūtniecība tiks saglabāta, un izsniedz nosūtījumu uz grūtniecības pārtraukšanu stacionārā ārstniecības iestādē. Medicīniskais aborts tiek veikts vien tad, ja ir ārstu konsilija apstiprinājums un sievietes rakstveida piekrišana.

11. pants. Riska situācijas un ārkārtas humānās situācijas

118. Saskaņā ar Civilās aizsardzības likuma 11.panta pirmās daļas 1.un 2.punktu visiem iedzīvotājiem, tajā skaitā arī personām ar invaliditāti, ir tiesības ir saņemt civilās aizsardzības informāciju un brīdinājumu par katastrofām valstī vai attiecīgajā administratīvajā teritorijā un LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

ieteikumus par rīcību katastrofu gadījumos, kā arī saņemt iespējamo palīdzību katastrofu gadījumos.

119. Vienlaikus Ministru kabineta 2004.gada 17.februāra noteikumi Nr.82 „Ugunsdrošības noteikumi” paredz pienākumu visām juridiskajām personām izstrādāt ugunsdrošības instrukciju, kurā jāietver arī kārtība, kādā nepieciešamības gadījumā tiks evakuētas personas ar funkcionālajiem traucējumiem un attiecīgi pasākumi šīs evakuācijas nodrošināšanai. Minēto pienākumu kontrolē Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienests.

120. NVO norāda, ka lielākā daļa trauksmes signāli ir skaņas signāli, kas apdraud cilvēku ar dzirdes traucējumiem drošību.

12. pants. Vienlīdzīga tiesībspējas atzīšana

121. Lai īstenotu Konvencijas 12.pantā noteiktās saistības, tika veikti grozījumi Civillikumā, Civilprocesa likumā un Bāriņtiesu likumā, kas stājās spēkā ar 2013.gada 1.janvāri. Izmaiņas normatīvajos aktos paredz atteikties no pilnīgas rīcībspējas atņemšanas, aizstājot to ar ierobežotas rīcībspējas institūtu.

122. Līdz 2013. gada 1.janvārim Civillikuma normas paredzēja, ka personai, kurai trūkst lielākās daļas vai visu garīgo spēju, var pilnībā ierobežot rīcībspēju. Tas nozīmēja, ka persona pati nevarēja pieņemt lēmumus par savā dzīvē svarīgiem jautājumiem, piemēram, kur dzīvot, vai dibināt ģimeni, kā arī personai bija liegtas politiskās tiesības.

123. Saskaņā ar Civillikuma pašreiz spēkā esošo redakciju persona nav ierobežojama personiskajās nemantiskajās tiesībās, kā arī aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses iestādēs un tiesā saistībā ar tās rīcībspējas un brīvības ierobežojumiem, domstarpībām, strīdiem ar aizgādni un aizgādņa iecelšanu un atcelšanu. Rīcībspēju var ierobežot tikai noteiktās jomās, piemēram, par finanšu jautājumiem un tiesībām pārvaldīt savu mantu. Citās jomās rīcībspējas ierobežojums nosakāms citu jomu normatīvajos aktos, ievērojot Konvencijā un Satversmē aizsargātās cilvēku tiesības un nosacījumus, kā tiesības ir ierobežojamas. Tomēr pilnas rīcībspējas ierobežošana vairs nav iespējama, jo ir tiesības, kuras šīm personām nav atņemamas un kurās gribas izteikumus var paust pati persona personīgi, piemēram, noslēgt laulību.

124. Personai ar garīga rakstura vai citiem veselības traucējumiem rīcībspēju var ierobežot rīcību un pārvaldību pār viņa mantu, ja tas nepieciešams šīs personas interesēs un tas ir vienīgais veids, kā tās aizsargāt.

125. Civillikuma 358.¹pants nosaka, ka rīcībspēja personai ar garīga rakstura vai citiem veselības traucējumiem var tikt ierobežota tādā apjomā, kādā tā nespēj saprast savas darbības nozīmi vai nespēj savu darbību vadīt. Šādā gadījumā personai nodibināma aizgādņība. Tiesa, izvērtējot personas spējas, vispirms nosaka, vai un kādā apjomā aizgādņis ar aizgādņībā esošo rīkojas kopā, un tikai pēc tam — vai un kādā apjomā aizgādņis rīkosies patstāvīgi.

126. Latvijā 2012.gada 31.decembrī bija 2357 rīcībnespējīgas personas, no tām 41 personai nodibināta aizgādņība. Valsts sociālās aprūpes centros 835 jeb 21,6% no pilngadīgajām personām ir ar smagiem garīga rakstura traucējumiem, kuriem ir ierobežota rīcībspēja.

127. Visas līdz šim par rīcībnespējīgām atzītās personas ar 2013. gada 1. janvāri kļuva par personām ar ierobežotu rīcībspēju. Šo personu, kurām iepriekš tika atzīta rīcībnespēja, rīcībspējas ierobežojumus nepieciešams pārskatīt pēc jaunā tiesiskā regulējuma saskaņā ar Civilprocesa likuma pārejas noteikumu 62.punktu septiņu gadu laikā.

128. Šobrīd esošais regulējums par aizgādņības nodibināšanu un kopīgu lēmumu pieņemšanu aizgādņim un aizgādņībā esošai personai, kura viedoklis vienmēr ir jānoskaidro, tika ieviests, ņemot vērā pastāvošo tiesisko un institūciju sistēmu. Taču būtu jāparedz arī LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

tiesiskais regulējums, ieviešot attiecīgu atbalstu, tādejādi daudzos gadījumos nebūtu nepieciešams ierobežot personas rīcībspēju un nodibināt aizgādību. Šim risinājumam, savukārt ir nepieciešami papildus finanšu līdzekļi. Alternatīvs tiesiskais regulējums, kur tiesai nebūs jāierobežo personai rīcībspēja, ir ieviestais nākotnes pilnvarojuma regulējums Civillikumā no 2317.¹ līdz 2317.⁷pantam, kurš paredz, ka ar nākotnes pilnvarojumu pilnvarotājs uzdod pilnvarniekam pārzināt viņa lietas gadījumā, ja pilnvarotājs veselības traucējumu vai arī citu iemeslu vai apstākļu dēļ nespēs saprast savas darbības nozīmi un nespēs vadīt savu darbību.

129. Saistībā ar minēto 2013.gada 19.novembrī Ministru kabinetā tika apstiprināts informatīvais ziņojums „Par priekšlikumiem tiesiskajam regulējumam par atbalsta mehānismu personām ar invaliditāti” (apstiprināts Ministru kabinetā 19.11.2013. prot. Nr.61 58.§), lai turpinātu rīcībspējas institūta pilnveidošanu, nodrošinot atbalstu, kas būtu atbilstošs konkrētās personas vajadzībām un spējām. Atbalstītā lemtspēja ir alternatīvs mehānisms personas rīcībspējas ierobežošanai. Tas paredz, ka personai rīcībspēja tiek saglabāta pilnā apjomā, bet tiek noteikts kādās jomās un apjomā personai nepieciešams atbalsts, kuru nodrošina atbalsta persona.

130. Lai izveidotu attiecīgo atbalsta personu mehānismu, ņemot vērā, ka šāda veida pakalpojums nav sniegts ne valsts, ne pašvaldības līmenī, kā arī citās valstīs pastāv dažāda veida risinājumi atbalsta sniegšanai šādām personām, tad, lai rastu iespējami atbilstošāko un efektīvāko risinājumu atbalsta sniegšanai, plānots no 2014. – 2020.gadam īstenot pilotprojektu, ieviešot atbalsta personas institūtu Latvijā.

131. NVO akcentē, ka nepieciešams pilnveidot rīcībspējas institūtu, ieviešot alternatīvus risinājumus, piemēram, atbalstīto lemtspēju. Spēkā esošais regulējums piedāvā salīdzinoši plašas iespējas tiesai noteikt personas rīcībspējai tādu regulējumu, kas būtu pēc iespējas atbilstošāks tās interesēm. Tomēr tiesu prakse liecina, ka netiek piemērota likumā paredzētā iespēja noteikt kopīgu lemtspēju aizgādņim ar aizgādņībā esošo, kā arī tiek ierobežotas tādas personisko nemantisko tiesību jomas kā tiesības pieņemt lēmumus par jautājumiem, kas saistīti ar ārstniecību, tiesības pārstāvēt savas intereses valsts, pašvaldību institūcijās un tiesās, kā arī vēl joprojām ir pasludināti vairāki spriedumi saskaņā ar kuriem personai rīcībspēja ierobežota pilnībā. NVO uzskata, ka tiesas nav pilnībā informētas par jauno regulējumu un tā piemērošanas iespējām, kā arī nav veiktas efektīvas tiesnešu un prokuroru apmācības. Lai gan šobrīd spēkā esošajā regulējumā paredzēts pienākums aicināt personu uz tiesas sēdi, tomēr praksē tas ne vienmēr tiek ievērots, ņemot vērā tiesu psihiatru atzinumu par personas nespēju vai nelietderību piedalīties tiesas sēdē.

13. pants. Tiesas pieejamība

132. Elektronisko pakalpojumu pieejamība atvieglo tiesas pieejamību personām ar invaliditāti. 2013.gadā ir pabeigta elektroniskās platformas, kas nodrošinās elektronisko pakalpojumu pieejamību tiesās, ieviešana. Līdz ar nepieciešamo grozījumu normatīvajos aktos pieņemšanu, dokumentu aprīte tiesvedības procesa ietvaros varēs noteikt elektroniski. Tāpat ir izstrādāts jauns tiesu portāls (www.tiesas.lv), kurā jau pašlaik ikviens persona var sekot līdz tiesvedības gaitai internetā - ievadot lietas numuru vai pavēstes numuru. Tāpat jau pašlaik ir nodrošināta iespēja elektroniski iepazīties ar anonimizētiem tiesas nolēmumiem (tiesu praksi).

133. 2012.gadā ir pabeigts aprīkot visas tiesas ar videokonferenču sistēmām. Tāpat ir iegādātas pārvietojamās videokonferenču iekārtas. Videokonferences iekārtas tiek izmantotas gadījumos, kad lietas dalībnieks nespēj ierasties tiesā, piemēram, atrodoties ārstniecības iestādē, mājās arestā vai citā pilsētā, vai pat citā valstī. Nepieciešamie grozījumi veikti Kriminālprocesa likumā (140., 382., 491.panta 9.punkts, stājās spēkā 2011.gada 1.janvārī); Civilprocesa likumā (149.pants, stājās spēkā 2011.gada 30.septembrī); Administratīvā procesa LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

likumā (204.pants, stājās spēkā 2013.gada 1.janvārī), kā arī Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksā (289.⁷pants). **Atbilstoši procesuālajiem likumiem** lēmumu par videokonferences izmantošanu kriminālprocesā, administratīvajā procesā un administratīvo pārkāpumu procesā pieņem tiesa, bet lietas iztiesāšana, izmantojot videokonferenci, civilprocesā ir atkarīga no pieteikuma iesniedzēja gribas, līdz ar to persona var pieteikt tiesai līgumu tiesvedības procesā izmantot videokonferenci iekārtu.

134. **Administratīvais process** – tiesu praksē pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 110.panta ceturto daļu, lai nodrošinātu tiesības iepazīties ar lietas materiāliem un piedalīties procesuālajās darbībās, ir nodrošināta surdotulkošana. Administratīvā procesa likuma 35. - 40.pants paredz personai ar īpašām vajadzībām, ciktāl tā nespēj pati savas intereses pilnvērtīgi pārstāvēt ir iespēja jebkuru pilngadīgu, pilnībā rīcībspējīgu personu izvēlēties par pārstāvi savu interešu aizsardzībai, gan iestādē, gan tiesā. Likums pieļauj šādu pārstāvību noformēt iestādē vai tiesā mutvārdos, iestāde vai tiesa šo pilnvarojumu noformē rakstveidā un pievieno lietai. Tādejādi likums paredz iespēju arī bez jebkādam liekām formalitātēm un liekiem izdevumiem noformēt pārstāvību.

135. Saskaņā ar Latvijas administratīvo pārkāpumu kodeksa 260.panta trešo daļu, ja persona, kuru sauc pie administratīvās atbildības, neprot valodu, kurā notiek lietvedība, šai personai tiek nodrošinātas tiesības lietot tai saprotamu valodu, kā arī izmantot tulka pakalpojumus šajā kodeksā noteiktajā kārtībā. Šajā gadījumā, ņemot vērā administratīvā pārkāpuma konstatēšanas apstākļus iestādei vai tiesai ir iespējams pieaicināt surdotulku, ja tāds ir nepieciešams. Pamatā tomēr šādos gadījumos saziņa notiek rakstveidā. Ja personu ar invaliditāti sauc pie administratīvās atbildības, tai ir iespēja pieaicināt aizstāvi. Saskaņā ar kodeksa 266.pantu fiziskā persona var pilnvarot savu aizstāvi arī mutvārdos iestādē vai tiesā uz vietas. Tiesas sēdē mutvārdos dotais pilnvarojums ierakstāms tiesas sēdes protokolā.

136. **Kriminālprocess.** Saskaņā ar KPL 8.pantu, kas kā vienu no kriminālprocesa pamatprincipiem nosaka vienlīdzības principu, neatkarīgi no tā, vai personai ir noteikta invaliditāte, ir jānodrošina iespēja visas tai KPL garantētās tiesības īstenot bez nekādiem ierobežojumiem.

137. Ar KPL grozījumiem, kas stājās spēkā 2013.gada 27.oktobrī un ar kuriem tika ieviestas Eiropas Parlamenta un Padomes 2010.gada 20.oktobra direktīvas 2010/64/ES par tiesībām uz mutisko un rakstisko tulkojumu kriminālprocesā prasības, KPL 11.pants (*Kriminālprocesā lietojamā valoda*) papildināts ar jaunu sesto daļu, kas nosaka, ka šā panta nosacījumi par personas tiesībām lietot valodu, kuru šī persona prot, un bez atlīdzības izmantot tulka palīdzību attiecas arī uz personām, kurām ir dzirdes, runas vai redzes traucējumi. Šādām personām, likumā paredzētajos gadījumos izsniedzot procesuālos dokumentus, nodrošina šo dokumentu pieejamību tām saprotamā valodā vai veidā, ko persona spēj uztvert.

138. Ir izstrādāti grozījumi KPL, lai pilnveidotu medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu regulējumu (t.i. personai, kura noziedzīgu nodarījumu izdarījusi, būdama nepieskaitāmības stāvoklī). Vieni no būtiskākajiem grozījumiem ir saistīti tieši ar personas, pret kuru notiek process medicīniska rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanai, tiesību uz piekļuvi tiesai garantēšanu. Līdz ar grozījumiem ir paredzēts noteikt, ka personas pašas dalība tiesas sēdē ir pamatprincips un tikai izņēmuma gadījumos tiesa var lemt par to, vai personas dalība ir savienojama ar tās veselības stāvokli.

139. Grozījumu izstrāde saistīta ar ECT spriedumu lietā „*Beiere pret Latviju*”, kurā ECT norādīja, ka lēmums par stacionārās tiesu ekspertīzes nozīmēšanu tika pieņemts bez iesniedzējas klātbūtnes tiesas sēdē, kā arī neinformējot viņu par tiesas sēdes datumu. ECT uzskatīja, ka iesniedzējai netika nodrošināta pietiekama aizsardzība pret patvaļīgu brīvības atņemšanu un nebija nodrošināta iespēja piedalīties tiesas sēdē. Grozījumu nepieciešamība

pamatota arī ar pētījumā konstatēto problēmu saistībā ar personas, pret kuru notiek process MRPL noteikšanai, piedalīšanos tiesas sēdē. Grozījumu izstrādes gaitā tika ņemti vērā atzinumi, kas tika sniegti ECT lietā „Winterwerp pret Nīderlandi” (1979), kurā norādīts, ka, lai gan psihiskā saslimšana var būt iemesls noteiktiem personas tiesību ierobežojumiem attiecībā uz lietas iztiesāšanu, tas tomēr nav iemesls, lai pilnīgi atņemtu personai tiesības, kas garantētas Konvencijas 6.panta 1.punktā (tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu). Izstrādātais princips ietverts KPL 283.pantā, 602.pantā, 603.pantā un 608.pantā.

140. Grozījumi tiesību normā, lai palielinātu personas tiesības piedalīties procesuālajās darbībās kā priekšlikumi ir iesniegti Saeimā pie likumprojekta „Grozījumi Kriminālprocesa likumā” (Saeimas reģ.Nr.745/11). Izstrādātie grozījumi paredz uzlikt tiesai pozitīvo pienākumu nodrošināt personas dalību visās procesuālajās darbībās, ja vien nav konstatēti apstākļi, kas to atzīst par nepieļaujamu vai neieteicamu.

141. **Civilprocess.** Civilprocesa likuma 13.pants nosaka tiesvedības valodu. Attiecībā uz personām ar invaliditāti, kurām nepieciešams surdotulks, lai nodrošinātu personas pieejamību tiesai, tiesa nodrošina tiesības ar lietas materiāliem un piedalīties procesuālajās darbībās, izmantojot tulka palīdzību, proti, šajos gadījumos nodrošina surdotulka palīdzību.

142. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 56.pantu, tiesas pavēstes un citus tiesas sagatavotos dokumentus, kurus sagatavo un tiesai iesniedz lietas dalībnieki, bet kurus tālāk izsniedz tiesa, pēc lietas dalībnieka lūguma vai pēc tiesas ieskata var piegādāt, tajā skaitā, elektroniskā pasta sūtījumā. Tāpat tiesvedības procesā dokumentus ir iespējams iesniegt arī pa pastu, nosūtot tos tiesai parastā vai ierakstītā pasta sūtījumā un personai, lai tiesā iesniegtu dokumentus vai pierādījumus, nav obligāti jādodas uz tiesu iestādi.

143. Attiecībā uz zemesgrāmatu procesu un nekustamā īpašuma un ar to saistīto tiesību nostiprināšanu, grozīšanu vai dzēšanu zemesgrāmatā, iesniegt dokumentus var, izmantojot pasta starpniecību, savukārt nomaksāt nodevas persona var, izmantojot internetbanku, personiski nedodoties uz rajona (pilsētas) tiesas zemesgrāmatu nodaļu. Tāpat ieraksti zemesgrāmatā tiek kārtoti elektroniskā formā (datu bāzē – Valsts vienotajā datorizētajā zemesgrāmatā), un ierakstiem šajā datu bāzē ir juridisks spēks. Tādējādi, lai pārbaudītu ierakstus un tiesības zemesgrāmatā, personai nav jādodas uz rajona (pilsētas) tiesas zemesgrāmatu nodaļu, bet tos var apskatīt attālināti caur internetu.

144. NVO uzskata, ka personām ar invaliditāti trūkst informācijas vieglajā valodā par pieejamiem tiesību aizsardzības līdzekļiem un, piemēram, valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības pieejamību. Valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība administratīvajās lietās, t.i., strīdos starp valsti un indivīdu, ir pieejama tikai patvēruma meklētājiem apelācijas instancē. Pārējām personām juridiskā palīdzība ir jānodrošina par saviem līdzekļiem. Civillietās kaut arī valsts nodrošinātā juridiskā palīdzība tiek sniegta, tomēr tā pieejama tikai maznodrošinātām vai trūcīgām personām, kā arī pastāv šaubas par sniegtās juridiskās palīdzības kvalitāti. Tiesvedības procesā iesaistītajām personām trūkst zināšanu par personu ar invaliditāti tiesībām un komunikācijas metodēm ar personām ar garīga rakstura traucējumiem.

145. Tāpat NVO norāda, ka personām ar garīga rakstura traucējumiem pieeja tiesiskās aizsardzības līdzekļiem ir ierobežota, jo pastāv informācijas trūkums par pieejamiem tiesību aizsardzības līdzekļiem un juridiskās palīdzības pieejamību, kā arī pastāv komunikācijas barjera, jo īpaši ar personām ar intelektuālās attīstības traucējumiem. Īpaši tas attiecas uz personām, kuras ievietotas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.

14. pants. Personas brīvība un neaizskaramība

146. Saskaņā ar Latvijas nacionālo likumdošanu personām ar invaliditāti ir tādas pašas tiesības īstenot savas tiesības uz personas brīvību un neaizskaramību, kā arī tiesības uz aizsardzību pret prettiesisku vai patvaļīgu šādas brīvības liegšanu kā citām personām.

147. Satversmes 91.pantā ir noteikts, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas. 94.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz brīvību un personas neaizskaramību. Nevienam nedrīkst atņemt vai ierobežot brīvību citādi kā tikai saskaņā ar likumu.

148. Krimināllikumā ir noteikts, ka pie kriminālatbildības nav saucama persona, kas nodarījuma izdarīšanas laikā atradusies nepieskaitāmības stāvoklī, tas ir, psihisko traucējumu vai garīgas atpalcības dēļ nav varējusi saprast savu darbību vai to vadīt. Personai, kas atzīta par nepieskaitāmu, tiesa piemēro medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus (ambulatoriska ārstēšanā medicīnas iestādē, ārstēšana vispārēja tipa psihiatriskajā slimnīcā vai nodaļā, ārstēšana specializētā psihiatriskajā slimnīcā vai nodaļā ar apsardzi). Savukārt, ja persona noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā psihisko traucējumu vai garīgas atpalcības dēļ nav bijusi spējīga visā pilnībā saprast savu darbību vai to vadīt, t.i., tā atrodas ierobežotas pieskaitāmības stāvoklī, tai atkarībā no noziedzīga nodarījuma apstākļiem tiesa piespriežamo sodu var mīkstināt vai atbrīvot no soda, piemērojot iepriekšminētos medicīniska rakstura piespiedu līdzekļus.

149. Saskaņā ar Ārstniecības likuma 65.pantu personām ar psihiskiem traucējumiem un psihiskām slimībām ir jānodrošina visas pilsoņa, politiskās, ekonomiskās un sociālās tiesības, kuras paredz normatīvie akti. Minētie traucējumi vai saslimšanas nevar būt par pamatu cilvēka diskriminācijai. Kopumā psihiatriskā palīdzība balstās uz brīvprātības principu un stacionāru psihiatrisko palīdzību var sniegt ar personas rakstisku piekrišanu. Vienlaikus ir noteikti gadījumi, kad psihiatriskā palīdzība tiek sniegta bez personas piekrišanas, tajā skaitā, ja persona apdraud sevi vai citus un ja ārstniecības persona ir konstatējusi, ka personai ir psihiskās veselības traucējumi, kuru iespējamās sekas varētu nopietni fiziski apdraudēt pašu personu vai citus līdzcilvēkus. Ņemot vērā to, ka pacientam ir tiesības saņemt informāciju par savām tiesībām un pienākumiem ārstēšanās procesā, gadījumos, kad personai tiek sniegta psihiatriskā palīdzība bez pacienta piekrišanas, pacientam, ja tas vien ir iespējams, izskaidro šādas palīdzības sniegšanas nepieciešamību.

150. NVO uzsver, ka, lai gan normatīvajos aktos ir noteikts, ka persona vairs nav ierobežojama personiskajās nemantiskajās tiesībās, tomēr praksē šo tiesību īstenošana ir ļoti ierobežota un faktiski attiecas tikai uz tām personām, kurā nav nekādu rīcībspējas ierobežojumu, jo pastāv situācijas, kad personas ar rīcībspējas ierobežojumiem var atstāt ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju tikai ar aizgādņa atļauju un kādas citas personas pavadībā.

151. NVO norāda, ka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumā ir pants, kas paredz personu institucionalizāciju, ja nav iespējas nodrošināt nepieciešamo pakalpojumu apjomu pašvaldībā. Ir gadījumi, kad pašvaldības piemēro minēto tiesību normu, lai ievietotu personas institūcijas, nevis attīstītu sabiedrībā balstītus pakalpojumus. Nepieciešams veikt pasākumus, lai novērstu personu ar smagiem funkcionāliem traucējumiem institucionalizāciju.

15. pants. Tiesības netikt pakļautam spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem

152. Personām ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citām personām ir tādas pašas tiesības netikt pakļautām spīdzināšanai vai nežēlīgiem, necilvēcīgiem vai cieņu pazemojošiem apiešanās un sodīšanas veidiem.

153. Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumu, ja policijā tiek nogādāts bērns ar īpašām vajadzībām, viņa īpašo vajadzību apmierināšanai, kā arī, ja nepieciešams, pieaicināms speciālists medicīniskās un citas palīdzības sniegšanai bērnam. Plānots, ka no 2014.gada 1.janvāra stāsies spēkā Ministru kabineta noteiktā kārtība, kādā policija noskaidro, vai bērnam ir īpašas vajadzības, un pieaicina kompetentu speciālistu un kārtība, kādā nodrošina apstākļus bērna īpašo vajadzību apmierināšanai. Saskaņā ar minēto kārtību plānots, ka attiecībā uz pielāgojumu veikšanu bērnu īpašo vajadzību nodrošināšanai policijas iecirknī, t.i., nodrošinot pārvietošanās iespējas un atbilstoši aprīkojot tualeti personām ar pārvietošanās traucējumiem, noteikumi stāsies spēkā 2016.gada 1.janvārī.

16. pants. Tiesības netikt pakļautam ekspluatācijai, vardarbībai un ļaunprātīgai izmantošanai

154. Personām ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citām personām it tādas pašas tiesības netikt pakļautām ekspluatācijai, vardarbībai un ļaunprātīgai izmantošanai.

155. Saskaņā ar Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likumu personām, t.sk., personām ar invaliditāti, kā arī bērniem, kas cietuši no prettiesiskām un vardarbīgām darbībām, ir tiesības saņemt no valsts budžeta līdzekļiem apmaksātus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus.

156. No valsts budžeta līdzekļiem ir pieejami pakalpojumi bērniem, kuri cietuši noziedzīgā nodarījumā, ekspluatācijā, seksuāli izmantoti, vai tikuši pakļauti vardarbībai vai jebkādām citām nelikumīgām, cietsirdīgām vai cieņu aizskarošām darbībām. Rehabilitācijas mērķis ir nodrošināt, lai bērns spētu atgūt fizisko un psihisko veselību un integrētos sabiedrībā⁵. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērnam, kurš cietis no vardarbības, sniedz dzīvesvietā, ieslodzījuma vietā, sociālās korekcijas izglītības iestādē un bērnu aprūpes iestādē (ne vairāk par desmit 45 minūšu konsultācijām) vai sociālās rehabilitācijas institūcijā (sociālās rehabilitācijas kurss līdz 30 vai līdz 60 dienām). Sociālos rehabilitācijas pakalpojumus no vardarbības cietušajiem bērniem var sniegt viņu dzīvesvietā psihologs, psihoterapeits vai sociālais darbinieks, kas ir apguvis mācību programmu no vardarbības cietušo bērnu rehabilitācijai un ieguvis attiecīgu sertifikātu kā arī Latvijas Bērnu fonda norādītajā sociālās rehabilitācijas institūcijā. Sākot ar 2010.gada 1.janvāri, sociālās rehabilitācijas pakalpojumus bērniem, kuri cietuši no prettiesiskām darbībām, sniedz Nodibinājums „Latvijas Bērnu fonds”.

157. Sociālās rehabilitācijas pakalpojumi par valsts budžeta līdzekļiem ir pieejami arī cilvēku tirdzniecības upuriem, t.sk., personām ar invaliditāti. Individuālajā sociālās rehabilitācijas plānā, uz kura pamata tiek nodrošināta sociālā rehabilitācija cilvēku tirdzniecības upuriem, tiek ņemtas vērā arī personas ar invaliditāti specifiskās prasības. Sastādot individuālo sociālās rehabilitācijas plānu, pakalpojumu sniedzēju pienākums ir apzināt personas īpašās vajadzības un problēmas. Pakalpojuma saņemšanas kārtību nosaka Ministru kabinets⁶.

158. Cilvēku tirdzniecības upuriem sociālās rehabilitācijas pakalpojums par valsts budžeta līdzekļiem tiek nodrošināts līdz 6 mēnešiem. Ieviešot Eiropas Parlamenta un Padomes 2011.gada 5.aprīļa direktīvu 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI, ar

⁵ Kārtību, kādā bērniem par valsts budžeta līdzekļiem nodrošināmi sociālās rehabilitācijas pakalpojumi, nosaka Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1613 „Kārtība, kādā nepieciešamo palīdzību sniedz bērnam, kurš cietis no prettiesiskām darbībām”.

⁶ Ministru kabineta 2006.gada 31.oktobra noteikumi Nr.889 „Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri”.

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

2013.gadu ieviests atbalsta mehānisms cilvēku tirdzniecības upurim visa kriminālprocesa laikā, ja tāds uzsākts. Personai pakalpojuma laikā tiek nodrošināta ne tikai psihosociāla palīdzība un individuālas speciālistu konsultācijas (jurista, sociālā darbinieka, psihologa), bet arī tulka pakalpojums, palīdzība juridisko dokumentu noformēšanā, nepieciešamības gadījumā pārstāvība tiesā. Šos pakalpojumus līdz 150 stundām gadā persona var saņemt arī tad, ja pakalpojumam paredzētie 6 mēneši jau būs pagājuši.

159. Šobrīd sociālās rehabilitācijas pakalpojumi pilngadīgiem vardarbības upuriem par valsts budžeta līdzekļiem nav pieejami. Tomēr ņemot vērā to, ka arvien aktuālāka kļūst nepieciešamība pēc kompleksas pieejas vardarbības cēloņu un tās izraisīto seku risināšanā, ar 2015.gada 1.janvāri par valsts budžeta līdzekļiem tiks uzsākta sociālās rehabilitācijas pakalpojumu programma vardarbībā cietušām pilngadīgām personām. Minēto pakalpojumu ieviešanas Latvijā nepieciešamība izriet arī no Eiropas Parlamenta un Padomes 2012.gada 25.oktobra direktīvas 2012/29/ES, ar ko nosaka noziegumos cietušo tiesību, atbalsta un aizsardzības minimālos standartus un aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2001/220/TI.

160. Saskaņā ar Krimināllikumu par atbildību pastiprinošiem apstākļiem cita starpā var atzīt noziedzīgu nodarījumu, ja tas izdarīts pret sievieti, apzinoties, ka viņa ir grūtniecības stāvoklī, kā arī, ja noziedzīgais nodarījums izdarīts pret personu, kas nav sasniegusi piecpadsmit gadu vecumu, vai pret personu, izmantojot tās bezpalīdzības stāvokli vai vecuma nevarību (48.pants).

17. pants. Personas integritātes aizsardzība

161. Latvijā personām ar invaliditāti tāpat kā citiem cilvēkiem ir tiesības uz viņu veselības un drošības aizsardzību, kā arī aizsardzību pret spīdzināšanu un necilvēcīgu izturēšanos ārstniecības procesā.

162. Satversme aizsargā visu cilvēku, arī personu ar invaliditāti, godu un cieņu. Spīdzināšana, citāda cietsirdīga vai cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta. Nevienu nedrīkst pakļaut nežēlīgam vai cilvēka cieņu pazemojošam sodam (95.pants).

163. Attiecībā uz piespiedu abortu veikšanu Latvijā ikvienai sievietei ir nodrošinātas tiesības brīvprātīgi izvēlēties, saglabāt grūtniecību vai nē. Līdz ar to sievietes tiek pasargātas no piespiedu abortu veikšanas.

164. Ja sieviete izvēlas grūtniecību pārtraukt, t.i., veikt abortu, viņai jāzina, ka medicīnu rīcību šādās situācijās regulē stingri noteikumi: sieviete vairākkārtīgi jāinformē par grūtniecības pārtraukšanas sekām, turklāt legālo abortu drīkst izdarīt ne ātrāk kā 72 stundas pēc attiecīgā nosūtījuma izrakstīšanas.

165. Mākslīgie aborti var būt legāli un medicīniski. Legāls aborts ir tad, kad grūtniecības pārtraukšana tiek veikta pēc sievietes vēlēšanās līdz grūtniecības 12.nedēļai (11 nedēļām un 7 dienām) ārstniecības iestādē, savukārt medicīnisks aborts ir grūtniecības pārtraukšana medicīnisku indikāciju dēļ līdz grūtniecības 24.nedēļai (23 nedēļām un 7 dienām) vai, ja grūtniecība ir izvarošanas sekas, līdz 12.nedēļai (11 nedēļas un 7 dienas) ārstniecības iestādē⁷.

166. Saskaņā ar Slimību profilakses un kontroles centra datiem, mākslīgo abortu skaits ar katru gadu samazinās. 2012.gadā tika veikti 6197 aborti, (2011.gadā – 7089; 2010.gadā – 7443, 2009.gadā – 8881). No tiem 2012.gadā lielākā daļa jeb 65,4% bija legālie aborti (2011.gadā – 67,4%, 2010.gadā – 67,4%, 2009.gadā – 70,1%), 30,6% - spontānie aborti un 1,7% - medicīniskie aborti.

⁷ Ministru kabineta 2003.gada 28.oktobra noteikumi Nr.590 „Grūtniecības pārtraukšanas organizatoriskā kārtība”

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

167. Veikto abortu skaits (gan absolūtais, gan relatīvais) dinamikā ik gadu samazinās. Pēdējos 12 gados mākslīgo abortu rādītājs uz 1000 dzīvi dzimušiem bērniem ir ievērojami (par 55%) samazinājies – no 854 abortiem 2000.g. līdz 384 abortiem 2011.g. Salīdzinot ar vidējo ES dalībvalstu rādītāju, Latvijā tas aizvien ir augsts. 10% no visiem abortiem ir pārtraukta pirmā grūtniecība.

168. Par aborta neatļautu izdarīšanu pret grūtnieces gribu vai ja aborta neatļauta izdarīšana izraisījusi grūtnieces nāvi vai citas smagas sekas, saskaņā ar Krimināllikumu, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku no pieciem līdz piecpadsmit gadiem, atņemot tiesības nodarboties ar ārstniecību uz laiku līdz pieciem gadiem vai bez tā. Kriminālbildība paredzēta arī par piespiešanu izdarīt abortu. Par grūtnieces piespiešanu izdarīt abortu, ja rezultātā aborts izdarīts, soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz četrdesmit minimālajām mēnešalgām (135.un 136.pants).

18. pants. Pārvietošanās un pilsonības brīvība

169. Satversmes 97.pantā ir noteikts, ka ikvienam, kas likumīgi uzturas Latvijas teritorijā, ir tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīvesvietu. 98.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības brīvi izbraukt no Latvijas. Ikviens, kam ir Latvijas pase, ārpus Latvijas atrodas valsts aizsardzībā, un viņam ir tiesības brīvi atgriezties Latvijā. Latvijas pilsoni nevar izdot ārvalstīm, izņemot Saeimas apstiprinātajos starptautiskajos līgumos paredzētos gadījumus, ja ar izdošanu netiek pārkāptas Satversmē noteiktās cilvēka pamattiesības.

170. Atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem jaundzimušie bērni ar invaliditāti pēc dzimšanas tiek reģistrēti tāpat kā jaundzimušie bērni bez invaliditātes. Saskaņā ar Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likumu par bērna piedzimšanu paziņo dzimtsarakstu iestādei mēneša laikā pēc bērna piedzimšanas. Dzimšanas faktu reģistrē dzimtsarakstu iestāde, sastādot dzimšanas reģistra ierakstu. Dzimšanas reģistra ierakstā norāda šādas ziņas: bērna vārdu, uzvārdu, personas kodu (ja tāds ir piešķirts), dzimumu, tautību, valstisko piederību (ja tāda ir noteikta) u.c.

171. Latvijas pilsonība tiek piešķirta vai atņemta atbilstoši Pilsonības likumā noteiktajiem kritērijiem, kuri nav saistīti ar personas invaliditāti.

19. pants. Patstāvīgs dzīvesveids un iekļaušana sabiedrībā

172. Ar 2013.gada 1.janvāri uzsākta jauna pakalpojuma ieviešana personām ar invaliditāti - asistenta pakalpojums pašvaldībā ārpus mājas aktivitāšu veikšanai⁸. Asistenta pakalpojumu ir tiesības saņemt:

- personai ar I vai II invaliditātes grupu, pamatojoties uz VDEĀVK atzinumu par asistenta pakalpojuma nepieciešamību;
- personai no 5 līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, pamatojoties uz VDEĀVK atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionālajiem traucējumiem.

173. Asistenta pakalpojuma apjoms ir paredzēts līdz 40 stundām nedēļā Latvijas teritorijā (izņemot personas ar I grupas redzes invaliditāti, kuras saņem pabalstu par asistenta izmantošanu 10 stundas nedēļā un kuras pakalpojumu saņem līdz 30 stundām nedēļā, ja asistenta pakalpojums nepieciešamība pārsniedz 10 stundas nedēļā, ko nosaka pašvaldības sociālais dienests).

---

⁸Asistenta pakalpojuma piešķiršanu pašvaldībā regulē Invaliditātes likums un Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumi Nr. 942 „Kārtība, kādā piešķir un finansē asistenta pakalpojumu pašvaldībā”. LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

174. Laika periodā no 2013.gada 1.janvāra līdz 30.septembrim asistenta pakalpojumu saņēmušas 2191 personas ar invaliditāti un pakalpojumu snieguši 2156 asistenti. No asistenta pakalpojumu saņēmušajiem 16% ir bērni, 52% personas ar I invaliditātes grupu, 32% personas ar II invaliditātes grupu. Pamatā personas ar invaliditāti pakalpojumu izmanto:

- iepērkoties, pavadot brīvo laiku, apmeklējot kultūras pasākumus u.c. - 43%;
- nokļūšanai uz darbu, izglītības iestādi, dienas centru - 13%;
- saņemot ārstniecības pakalpojumus (t.sk. ģimenes ārstu apmeklējumiem) – 13%;
- iesaistoties sabiedriskās aktivitātēs (darbs biedrībās, nodarbošanās ar sportu u.c.) – 9%;
- vienreizējiem pasākumiem – 22%.

175. Tāpat ar 2013.gada 1.janvāri uzsākta jauna pakalpojuma ieviešana personām ar dzirdes invaliditāti - personām ar dzirdes traucējumiem ir tiesības saņemt no valsts budžeta apmaksātu surdotulka pakalpojumi saskarsmes nodrošināšanai. Pakalpojuma ietvaros tiek nodrošināta surdotulka klātbūtne saskarsmes procesā ar citām fiziskām un juridiskām personām – līdz 120 stundām gadā. Pakalpojums nodrošināms personām, kurām dzirdes traucējumus nevar kompensēt ar tehniskajiem palīgīdzekļiem, pamatojoties uz ārstējošā ārsta apliecinājumu, ka personai ir dzirdes traucējumi un nepieciešams surdotulka pakalpojums. Pakalpojums nepieciešams aptuveni 1 200 personām ar dzirdes invaliditāti, kas līdz šim pakalpojumu saņēmuši sociālās rehabilitācijas pakalpojuma ietvaros.

176. Personām ar I invaliditātes grupu (neatkarīgi no traucējumu veida), personām ar II grupas redzes vai dzirdes invaliditāti un personām līdz 18 gadu vecumam, kurām ir noteiktas medicīniskās indikācijas bērna invalīda īpašas kopšanas nepieciešamībai, ir tiesības saņemt atbalstu viena mājokļa pielāgošanai (atbalstu sniedz, piešķirot no valsts budžeta līdzekļiem finansējumu, lai atlīdzinātu par personas mājokļa pielāgošanu samaksātos kredīta procentus atbilstoši līgumam ar Latvijas Republikā reģistrētu kredītiestādi). Ņemot vērā to, ka ar minēto valsts atbalstu mājokļa pielāgošanā tiek apmaksāti tikai kredītprocenti kredītiestādē, kā arī to, ka personām ar invaliditāti kredīta saņemšana nereti ir nepieejama, Pamatnostādņu rīcības virziena „Sociālā aizsardzība” viens no pasākumiem ir iekļauts pārskatīt valsts sniegto atbalstu mājokļa pielāgošanai personām ar invaliditāti.

177. Bez iepriekšminētā valsts atbalsta mājokļa pielāgošanai arī vairākās pašvaldībās ir noteikts atbalsts cilvēku ar invaliditāti mājokļa pielāgošanai (piemēram, Rīgā, Jelgavā, Bauskā, Daugavpilī, Jūrmalā, Tukumā, Kocēnos u.c.) - gan kā konstanta materiālā naudas summa, gan konkrēta pielāgojuma veikšana (uzbrauktuvju vai pacēlāju ierīkošana u.c.).

178. Pamatnostādņu sociālo pakalpojumu attīstībai 2014.-2020.gadam (Ministru kabineta 2013.gada 4.decembra rīkojums Nr.589) mērķi un veicamie pasākumi ir virzīti uz to, lai nodrošinātu indivīda vajadzībām atbilstošu, sabiedrībā balstītu sociālo pakalpojumu sniegšanu, lai maksimāli sekmētu viņa pašaprūpes iespējas un neatkarīgas dzīves iespējas, sniegtu nepieciešamo psihosociālu atbalstu krīzes situācijā, veicinātu ģimenes locekļu iespēju integrēties darba tirgū, savienojot ģimenes un darba dzīvi, kā arī nodrošinātu cienīgus dzīves apstākļus un augstas kvalitātes pakalpojumus aprūpes institūcijās tām personām, kuras smagu funkcionālo traucējumu un veselības stāvokļa dēļ nevar nodrošināt pašaprūpes iespējas un kuru aprūpe prasa nepārtrauktu speciālistu uzraudzību.

179. Tā kā deinstitucionalizācija ir viens no pamatnostādņu svarīgākajiem rīcības virzieniem, tās īstenošanai plānots piesaistīt ES struktūrfondu finansējumu. Deinstitucionalizācijas ietvaros tiek plānota sociālās aprūpes institūcijās dzīvojošo klientu vajadzību izpēte un individuālajām vajadzībām atbilstošas infrastruktūras un pakalpojumu attīstība pašvaldībās, valsts sociālās aprūpes centru filiāļu slēgšana un speciālistu apmācība jaunu pakalpojumu sniegšanai, kā arī pasākumi, lai pārtrauktu jaunu klientu ievietošanu institūcijās, primāri nodrošinot ārpusģimenes aprūpi ģimeniskā vidē bērniem vecumā no 0

līdz 3 gadiem, kā arī ierobežojot pilngadīgu personu, kurām ir indikācijas ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanai, ievietošanu aprūpes institūcijās, ja ir iespējas saņemt institūcijām alternatīvus pakalpojumus.

180. Deinstitutionalizācijas rezultātā 700 personām ar garīga rakstura traucējumiem būs iespēja ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju pakalpojumu aizstāt ar pakalpojumiem dzīvesvietā. Vienlaikus plānots par 1 000 vietām samazināt klientu vietu skaitu valsts finansētajās ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās. Tāpat paredzēts izveidot jaunas pakalpojumu sniegšanas vietas, vai radīt papildus vietas sabiedrībā balstītu pakalpojumu sniegšanai 1400 personām.

181. Plānojot sabiedrībā balstītu pakalpojumu pieejamību (aprūpe mājās, dienas centri, atbalsta personāls u.c.), tiks ņemtas vērā dažādu klientu grupu - personu ar garīga rakstura traucējumiem, bērnu, senioru, personu ar fiziska rakstura traucējumiem, krīzes situācijā esošu personu un citu – vajadzības, stiprinot sadarbību ar veselības aprūpes sistēmu. Pakalpojumu organizācijas principos īpaša uzmanība tiks pievērsta multidisciplināro pakalpojumu attīstībai, tajā skaitā, veidojot pakalpojumus paliatīvās aprūpes klientiem, atkarībā esošo personu rehabilitācijai, garīgās veselības aprūpes ambulatoro pakalpojumu pieejamības nodrošināšanai, sabiedrībā balstīto rehabilitācijas pakalpojumu attīstībai, kā arī starpsektoru sadarbībai veselības veicināšanas un profilakses jomās.

182. 2012.gadā no valsts budžeta finansētos ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar smagiem garīga rakstura traucējumiem un neredzīgām personām (1 un 2.grupas invalīdi) nodrošināja 5 valsts sociālās aprūpes centri ar 30 filiālēm, kā arī 13 līgumorganizācijas. Kopumā 2012.gadā minētos pakalpojumus šajās institūcijās saņēma 5588 personas. Salīdzinoši, 2010.gadā minētos pakalpojumus nodrošināja 5 valsts sociālās aprūpes centri ar 33 filiālēm, kā arī 13 līgumorganizācijās. Kopumā 2010.gadā šajās institūcijās pakalpojumus saņēma 5680 personas.

183. 2010., 2011.2012., kā arī 2013.gadā darbojās 11 grupu mājas (dzīvokļi) personām ar garīga rakstura traucējumiem, kuras var sniegt pakalpojumu maksimāli 160 klientiem. No valsts budžeta tiek līdzfinansēti tikai tie grupu mājas (dzīvokļa) klienti, kuri tajā tiek ievietoti pēc ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā pakalpojuma sniegšanas izbeigšanas. Vienlaikus Latvijā darbojās 6 pusceļa mājas, kas izveidotas pie valsts sociālās aprūpes centriem, un sagatavo personas patstāvīgai dzīvē, t.sk. pārejai uz grupu mājām.

184. 2012.gadā darbojās 24 dienas aprūpes centri personām ar garīga rakstura traucējumiem, kuros pakalpojumus saņēma 938 klienti. Savukārt 2011.gadā darbojās 28 dienas centri, kuros pakalpojumus saņēma 823 personas ar garīga rakstura traucējumiem, kā arī 8 dienas aprūpes centros pakalpojumus saņēma 320 bērni ar invaliditāti.

185. 2012.gadā Latvijā kopā darbojās 24 dienas aprūpes centri personām ar garīga rakstura traucējumiem, kuros pakalpojumus saņēma 938 klienti. Kopš 2009.gada šādu dienas centru skaits un apkalpoto klientu skaits ir nedaudz palielinājies, jo 2009.gadā darbojās 18 dienas centri, kuros pakalpojumus saņēma 738 klienti. 2012.gadā no valsts budžeta līdzekļiem tika līdzfinansēti 2 dienas aprūpes centri personām ar garīga rakstura traucējumiem, 2011.gadā - 7 dienas aprūpes centri personām ar garīga rakstura traucējumiem.

186. Aprūpi mājās saņēma 1526 pilngadīgas personas ar invaliditāti (personas ar smagu un mērenu invaliditāti) un 187 pilngadīgas personas ar garīga rakstura traucējumiem, kā arī 84 bērni ar invaliditāti un funkcionālajiem traucējumiem. No 119 pašvaldībām aprūpi mājās un ar to saistītos pakalpojumus nodrošināja 95 pašvaldības, kopā minētos pakalpojumus saņēma 10197 personas.

187. Latvijā turpina darboties 3 darbnīcas personām ar garīga rakstura traucējumiem (Daugavpilī, Rīgā un Strenčos), kurās attīsta darba iemaņas, lai pēc tam tās pielietotu speciāli veidotajās subsidētās darbavietās, vai brīvajā darba tirgū.

188. 2007.-2013.gada Eiropas Savienības (ES) struktūrfondu plānošanas periodā, atbalstot sociālās rehabilitācijas un institūcijām alternatīvu pakalpojumu attīstību reģionos, tiek īstenoti 97 projekti (dienas centru, aprūpe mājas, atelpas brīža pakalpojumu, psihosociālās palīdzības attīstībai, u.c.). Pēc NVA sniegtās informācijas 2011.gadā atklātajās projektu iesniegumu atlasēs (APIA) realizēto projektu ietvaros sociālos pakalpojumus saņēma 2878 personas, t.sk. personas ar funkcionāliem traucējumiem – 571, no tām – 168 personas ar garīga rakstura traucējumiem, bet 2012.gadā – 10 700 personas, t.sk. personas ar funkcionāliem traucējumiem – 2 242 personas, no tām – 991 persona ar garīga rakstura traucējumiem. 5 projekti, kuru tiešā mērķa grupa ir personas ar garīga rakstura traucējumiem, aptvēra 594 personas, bet to skaitā ietilpst 498 VSAC filiāļu klienti.

189. NVO norāda, ka lielākā daļa no sociālo pakalpojumu saņēmējiem saņem ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus institūcijās. Tikai nelielā daļā pašvaldību tiek nodrošināti sabiedrībā balstīti pakalpojumi. Problēma saistīta ar nepietiekamo pusceļa māju un grupu māju (dzīvokļu) skaitu, kuros klientu mainība notiek ļoti lēnām. Tāpat personām, kuras iepriekš atradušās grupu mājās (dzīvokļos) faktiski nav pieejami sociālie dzīvokļi. Norāda, ka, lai gan tiek plānota virzība no ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijām uz dzīvi sabiedrībā, tomēr šī iespēja būs pieejama tikai tiem klientiem, kuri pēc veiktās novērtēšanas tiks atzīti par perspektīvākajiem jeb piemērotākajiem dzīvei sabiedrībā. Tādējādi pastāv risks, ka ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās paliks personas, kurām ir ļoti smagi funkcionālie traucējumi (t.sk. garīga rakstura traucējumi).

190. Latvijā valsts finansēta ir cilvēku ar intelektuālās attīstības traucējumiem, psihiskām slimībām un cilvēku ar redzes traucējumiem institucionāla aprūpe un alternatīvie pakalpojumi. Cilvēku ar kustību traucējumiem, nedzirdīgu cilvēku un citām invaliditātēm aprūpe ir pašvaldību atbildība. Cilvēki ar smagiem kustību traucējumiem saņem pašvaldību finansētu ilglaicīgo aprūpi un tā ir atkarīga no pašvaldības finansiālās situācijas un ir atšķirīga dažādās pašvaldībās.

20. pants. Individuālā pārvietošanās

191. Visiem cilvēkiem ir tiesības uz pastāvīgu un brīvu pārvietošanos, t.sk. personām ar invaliditāti.

192. Šobrīd Latvijā ir apmācīti trīs suņi pavadoņi, kuri tiek izmantoti atbalsta sniegšanai cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Suņi sagatavoti LM un LNB īstenotā ESF līdzfinansētā projekta „Sociālās rehabilitācijas pakalpojumu attīstība personām ar redzes traucējumiem Latvijā” no 2009. līdz 2013.gadam ietvaros. Tā kā projekta īstenošana parādīja, ka suņu pavadoņu pakalpojums personām ar redzes invaliditāti ir ļoti nepieciešams, tiks izvērtētas iespējas šī pakalpojuma sniegšanu turpināt par valsts budžeta līdzekļiem.

193. Tehnisko palīglīdzekļu pakalpojums ir pieejams personām ar invaliditāti, bērniem ar invaliditāti, personām, kurām tehniskais palīglīdzeklis nepieciešams funkcionālās mazspējas novēršanai, personām ar prognozējamu invaliditāti (ja tehniskā palīglīdzekļa nepieciešamība noteikta individuālajā rehabilitācijas plānā) un personām ar anatomiskiem defektiem (tiesības saņemt protēzi vai ortopēdiskos apavus). Pakalpojuma ietvaros personai tiek veikta funkcionālo spēju novērtēšana, atbilstošā tehniskā palīglīdzekļa izgatavošana, pielāgošana, lietošanas apmācība, remonts, aprītes nodrošināšana, kā arī piegāde personas dzīvesvietā.

194. Tehniskie palīglīdzekļi ir aprīkojums vai dažādas tehniskās sistēmas, kas novērš, kompensē, atvieglo vai neitralizē funkcijas pazeminājumu vai invaliditāti. Ar 2009.gada 1.septembri iedzīvotāju apgāde ar tehniskajiem palīglīdzekļiem tika deleģēta - valsts sabiedrībai ar ierobežotu atbildību „Nacionālais rehabilitācijas centrs „Vaivari”” un nevalstiskajam sektoram⁹. No 2010.gada 1.janvāra personu nodrošināšanu ar surdotehniku pārņēma LNS, bet personu nodrošināšanu ar tiftelotehniku un acu protēzēm – LNB.

195. Ekonomiskās krīzes laika finanšu trūkuma ietekmē nācās ierobežot personu loku, kas atsevišķus tehniskos palīglīdzekļus saņēma bez maksas (kā, piemēram, krūts protēzes), kā arī pieņemt citus nepopulārus lēmumus. Minētos lēmumus nācās pieņemt, lai samazināta finansējuma apstākļos saglabātu iespēju lielāku finansējuma daļu atvēlēt tehnisko palīglīdzekļu nodrošināšanai tieši personām ar smagākiem funkcionālajiem traucējumiem. Šobrīd atsevišķu palīglīdzekļu piešķiršana par valsts budžeta līdzekļiem atjaunota (piemēram, krūts protēžu piešķiršana), tomēr atsevišķās tehnisko palīglīdzekļu grupās, tādās kā personīgās pārvietošanās palīglīdzekļi, apavi, dzirdes aparāti, lielā pieprasījuma dēļ pēc tehniskajiem palīglīdzekļiem, ir izveidojusies gara rinda. Uz 2013.gada 1.oktobrī rindā tehnisko palīglīdzekļu saņemšanai gaidīja 9 088 cilvēki. Lai saņemtu tehnisko palīglīdzekli steidzamā kārtā, rindā atradās 1 049 cilvēki. Vidēji Latvijā katru mēnesi tehniskos palīglīdzekļus pieprasa aptuveni 500 cilvēku.

196. Rindā pēc tehniskajiem palīglīdzekļiem uz 2011.gada 1.janvāri atradās 9 975 personas (tai skaitā 1 144 personas, kurām tehniskie palīglīdzekļi piešķirami steidzamības kārtā), uz 2012.gada 1.janvāri rindā gaidīto personu skaits bija pieaudzis līdz 10 981 personām (t.sk. 1 100 steidzamības kārtā). Savukārt uz 2013.gada 1.janvāri rindā gaidīto personu skaits uz tehniskajiem palīglīdzekļiem bija 9 884 personas.

197. Lai uzlabotu tehnisko palīglīdzekļu pakalpojuma pieejamību, nemitīgi tiek pilnveidots pakalpojuma saņemšanas normatīvais regulējums (paredzēts, ka personas tehniskos palīglīdzekļus var iegādāties izmantojot līdzmaksājumu, paredzēts, ka atsevišķus tehniskos palīglīdzekļus personas varēs saņemt neatliekami ārpus rindas, lai turpinātu ārstniecības procesu).

198. Plānots, ka 2014.gadā situācija tehnisko palīglīdzekļu nodrošināšanas jomā uzlabosies, jo, lai nodrošinātu tehnisko palīglīdzekļu pieejamību tām personām, kuras jau gaida rindā finansējums tiks palielināts par 133%, salīdzinājumā ar pašreiz piešķirto finansējumu. LM prognozē, ka 2014.gada budžeta līdzekļu palielinājums dos iespēju līdz 2014.gada beigām piešķirt tehniskos palīglīdzekļus tām personām, kas šobrīd gaida rindā. Tāpat, lai arī turpmākajos gados palielinātu tehnisko palīglīdzekļu pieejamību, arī 2015. un 2016.gadā finansējuma apjomu, pret šobrīd pieejamo, plānots palielināt par 29%.

199. Personām ar I vai II invaliditātes grupu, personām līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti un personai, kas pavada personu ar I invaliditātes grupu vai personu līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti, ir tiesības par valsts budžeta līdzekļiem bez maksas izmantot Latvijas Republikas teritorijā izmantot visu veidu sabiedrisko transportu, izņemot aviotransportu, taksometrus un pasažieru pārvadājumus pa iekšējiem ūdeņiem.

200. Atsevišķās pašvaldībās, piemēram, Rīgā un Salaspilī, bezmaksas sabiedriskā transporta izmantošana par pašvaldības budžeta līdzekļiem tiek nodrošināta personām ar III invaliditātes grupu.

201. Dažas pašvaldības, lai uzlabotu vides pieejamību personām, kurām ir apgrūtināta pārvietošanās ar sabiedrisko transportu, nodrošina specializētā transporta pakalpojumu.

9

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

Specializētais autotransports personas ar kustību traucējumiem nogādā uz izglītības iestādēm, ārstniecības iestādēm, kultūras pasākumiem u.c. sabiedriskām vietām.

202. Personām ar invaliditāti, kurām ir pārvietošanās traucējumi, t.sk. kustību traucējumi, tiek piešķirts pabalsts transporta izdevumu kompensēšanai cilvēkiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās. Tā mērķis ir atbalstīt un veicināt šo cilvēku iekļaušanos sabiedrībā un to piešķir personai, kurai pašai vai kuras bērnam ir noteikta invaliditāte un izsniegts VDEĀVK atzinums par medicīnisko indikāciju noteikšanu speciāli pielāgota vieglā automobiļa iegādei un pabalsta saņemšanai. Pabalsta apmērs ir 56 latī (79,68 *euro*) par katru pilnu sešu mēnešu periodu un to izmaksā divas reizes gadā, skaitot no dienas, kad izsniegts minētais VDEĀVK atzinums¹⁰. Saskaņā ar VSAA sniegtajiem datiem 2012.gada decembrī šo pabalstu saņēma 16 556 personas.

203. NVO uzsver, ka nepieciešams izveidot konsultatīvo padomi attiecībā uz tehnisko palīglīdzekļu jautājumiem, kurā iekļaut arī pašus tehnisko palīglīdzekļu lietotājus (NVO pārstāvjus), jo pašreiz tikai retos gadījumos tiek pieaicināti NVO.

204. NVO norāda, ka bērni ar kustību traucējumiem, kuri atrodas valsts sociālās aprūpes centros, gaida uz riteņkrēslu vairāk kā gadu, līdz ar to bērnu funkcionālais stāvoklis būtiski pasliktinās un invaliditāte tiek padziļināta. Pienākot rindai, bērns jau ir izaudzis un ir mainījušies antropometriskie rādītāji un riteņkrēsls vairs nav atbilstošs.

21. pants. Vārda un uzskatu brīvība un pieeja informācijai

205. Satversmes 99.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģiskās pārliecības brīvību. Satversmes 100.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus. Cenzūra ir aizliegta

206. Projekta „Mūžizglītības pieejamība pieaugušajiem ar intelektuālo invaliditāti” ietvaros 2012.gadā latviešu valodā tika iztulkoti vieglās valodas standarti, kuri paredzēti vieglas un saprotamas informācijas sagatavošanai cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem, kā arī cilvēkiem, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda vai kuriem ir grūtības lasīt vai uztvert informāciju¹¹.

207. Ministru kabineta noteikumos par kārtību, kādā iestādes ievieto informāciju internetā, lai nodrošinātu tās pieejamību, ir noteikts, ka bez ziņām par iestādi, nozares politikas aktualitātēm un citas informācijas, ir jānodrošina arī informācijas pieejamība vieglajā valodā (“viegli lasīt”),¹² viegli uztveramā valodā iekļaujot īsu aprakstošu informāciju par iestādi un citu informāciju, ko iestāde uzskata par nepieciešamu. Minētais nosacījums ne vienmēr nozīmē, ka ievietotā informācija atbilst vieglās valodas standartiem, tāpēc tās atbilstību vieglās valodas standartiem un līdz ar to pieejamību cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem ir iespējams pārbaudīt Inclusion Europe mājas lapā¹³.

208. Personas ar invaliditāti var savlaicīgi iegūt plašai sabiedrībai sniegto informāciju internetā, piemēram, ziņu portālos un attiecīgo valsts institūciju mājaslapās, kurās ir iespējams palielināt rakstu zīmju izmēru, kā arī dažas ziņas ir pieejamas video formātā, televīzijā un

¹⁰ Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumi Nr.1606 „Noteikumi par pabalsta apmēru transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību”.

¹¹ Papildus informācija par projektu, kā arī vieglās valodas standarti, t.sk. latviešu valodā, ir pieejami mājas lapā <http://inclusion-europe.org> sadaļā „Pathways II”

¹² Atbilstoši Ministru kabineta 2007.gada 7.marta noteikumu Nr.171 “Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā” 10.punktam

¹³ http://inclusion-europe.org/checklist_lv/

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

radio. Tāpat personas ar invaliditāti var saņemt sev nepieciešamo informāciju, sazinoties ar attiecīgo iestādi elektroniski, telefoniski vai klātienē.

209. LM mājaslapā ir izveidota sadaļa „Personām ar invaliditāti”, kurā ir iekļauta informācija par invaliditātes noteikšanu, sociālajām garantijām, atvieglojumiem personām ar invaliditāti u.c. (nodrošinot attiecīgo rakstu zīmju izmēru palielināšanu). Tāpat LM mājaslapā ir izveidota video galerija, kurā tiek ievietoti video materiāli par LM aktuālajiem jautājumiem, piemēram, par notikušām konferencēm un pētījumiem, pakalpojumiem (asistenta pakalpojums pašvaldībā personām ar invaliditāti) u.c.

210. Personām ar redzes traucējumiem literatūras un nepieciešamās informācijas saņemšanu pieejamā veidā nodrošina LNerB Rīgā un tās reģionālās filiālēs. Bibliotēkā 2012.gadā reģistrēti 2 056 lasītāji, kuriem izsniegti 265, 3 tūkstoši grāmatu un citu izdevumu. LNerB sniedz specializētus pakalpojumus neredzīgiem, vājredzīgiem un visiem, kas nespēj lasīt parastu iespieddruku, izmantojot tradicionālos bibliotēku pakalpojumus un specializēto datortehniku, nodrošinot nepieciešamās informācijas pieejamību Braila rakstā, audiogrāmatās un elektroniski.

211. LTV 1.programmā pārraidīto subtitrēto un surdotulkoto raidījumu skaits ar katru gadu palielinās. 2010.gadā pārraidītas 150 stundas ar subtitriem un surdotulkotumu (t.i., par 53 stundām vairāk nekā 2009. gadā); 2011.gadā - 205 stundas (t.i., par 55 stundām vairāk nekā 2010. gadā). No 2012. gada februāra LTV par piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem varēja ievērojami paplašināt raidījumu un filmu pārraidīšanu ar subtitriem un surdotulkotumu. Ar surdotulkotumu uzsāktas pārraidīt novadu ziņas darbdienās; pirmo reizi ar surdotulkotumu pārraidīta Saeimas svinīgā sēde Latvijas Republikas proklamēšanas gadadienā 4. maijā un Valsts prezidenta uzruna pirms 10.Saeimas vēlēšanām.

212. Raidījumu un filmu izvēle, ko LTV pārraida ar subtitriem un surdotulkotumu, notiek ciešā sadarbībā ar LNS un ņemot vērā cilvēku ar dzirdes traucējumiem ieteikumus. Projekta realizācija norisinājās vairākos posmos, ik pēc pāris mēnešiem paplašinot subtitrēto raidījumu loku un atrodot pareizāko tehnisko risinājumu, jo LTV tā ir jauna pieredze. Ikvienā jauna raidījumu cikla vai filmu slejas izvēle subtitrēšanai tiek saskaņota ar LNS, LNS avīze „Kopsoli” ir apkopojusi nedzirdīgo skatītāju viedokļus par raidījumu demonstrējumiem ar subtitriem un surdotulkotumu.

213. 2010.gadā ar subtitriem un surdotulkotumu pārraidītas 150 stundas, 2011.gadā 205 stundas, bet 2012.gadā kopā LTV1 un LTV7 programmās kopā ir pārraidītas 1 079 stundas ar subtitriem un surdotulkotumu (t.i., par 874 stundām vairāk nekā 2011.gadā).

214. NVO norāda, ka minētais stundu apjoms procentuāli ir niecīga daļa no kopējā LTV raidlaika, kas neapmierina cilvēkus ar dzirdes traucējumiem. Pēc LNS iniciatīvas Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome iesniegusi Saeimā grozījumus Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likumā, kuru apstiprināšanas gadījumā tiks būtiski palielināts subtitrēto raidījumu skaits.

22. pants. Privātās dzīves neaizskaramība

215. Satversmes 95.pants garantē, ka ikvienai personai, t.sk. personai ar invaliditāti, ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.

216. Personu ar invaliditāti personīgos datus un informāciju, kas saistīta ar viņa veselību un rehabilitāciju, kas attiecas uz identificētu vai identificējamu pacientu, vienlīdzīgi ar citiem cilvēkiem, ir aizsargājama saskaņā ar fizisko personu datu aizsardzību regulējošiem normatīvajiem aktiem. Informāciju par pacientu drīkst izpaust tikai ar viņa rakstveida

piekrišanu vai gadījumos, kas noteikti Pacientu tiesību aizsardzības likumā. Minētā informācija nav izpaužama arī pēc pacienta nāves¹⁴.

23. pants. Cieņa pret dzīvesvietu un ģimeni

217. Saskaņā ar grozījumiem Civillikumā, kuri stājā spēkā 2013.gada 1.janvārī, personai ar invaliditāti vairs nevar tikt ierobežota rīcībspēja attiecībā uz tiesībām noslēgt laulību. Līdz ar to personas ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem cilvēkiem ir tiesīgas noslēgt laulību likumā noteiktajā kārtībā.

218. Atbilstoši Ministru kabineta noteiktajai adopcijas kārtībai viens no dokumentiem, kas adoptētājam kopā ar adopcijas pieteikumu jāiesniedz bāriņtiesā, ir izziņa par adoptētāja veselības stāvokli, kurā norādītas adoptētāja iedzimtās un iegūtās slimības, ja tādas ir¹⁵. Bāriņtiesu likuma 29.pants nosaka, ka, izvērtējot personas atbilstību aizbildņa pienākumu pildīšanai, bāriņtiesa ņem vērā atzinumus par personas veselības stāvokli, ko sniedz ģimenes ārsts, kura veselības aprūpē persona atradies vismaz sešus mēnešus, kā arī psihiatrs un narkologs. Tomēr personas invaliditāte nenozīmē, ka persona nevar kļūt par adoptētāju vai aizbildni, jo pamatā tiek vērtēta personas spējas aprūpēt bērnu.

219. Vecākiem ar invaliditāti bērnu audzināšanā tiek sniegts finansiāls atbalsts vispārīgās valsts pabalstu sistēmas ģimenēm ar bērniem ietvaros, izmaksājot vecākiem ar invaliditāti tādus pašus valsts sociālās apdrošināšanas un valsts sociālos pabalstus kā vecākiem bez invaliditātes.

220. Bērna vai viena, vai abu vecāku invaliditāte nevar būt par pamatu bērna šķiršanai no ģimenes, jo saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likumu bērnu var šķirt no ģimenes šādos gadījumos: ja bērna dzīvība, veselība vai attīstība ir nopietni apdraudēta vardarbības dēļ vai ir pamatotas aizdomas par vardarbību pret bērnu, kā arī aprūpes trūkuma vai mājas apstākļu (sociālās vides) dēļ, un nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē; bērns nopietni apdraud savu veselību vai attīstību, lietojot alkoholu, narkotiskās vai toksiskās vielas, un nav iespējams novērst bērna attīstībai nelabvēlīgos apstākļus, viņam paliekot ģimenē; bērns ir izdarījis noziedzīgu nodarījumu.

221. Bērnam ir tiesības uz pilnvērtīgiem dzīves apstākļiem, proti, bērnam ir tiesības uz tādiem dzīves apstākļiem un labvēlīgu sociālo vidi, kas nodrošina pilnvērtīgu fizisko un intelektuālo attīstību. Tāpat katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte. Bērnam ar fiziskiem un garīgiem traucējumiem ir tiesības arī uz visu, kas nepieciešams viņa speciālo vajadzību apmierināšanai¹⁶.

222. Bērnam ar īpašām vajadzībām (bērns, kuram sakarā ar slimības, traumas vai iedzimta defekta izraisītiem orgānu sistēmas funkciju traucējumiem ir nepieciešama papildu medicīniskā, pedagoģiskā un sociālā palīdzība neatkarīgi no tā, vai likumā paredzētajā kārtībā ir noteikta invaliditāte) ir tiesības dzīvot pilnvērtīgu dzīvi. Bērnam ar īpašām vajadzībām ir tādas pašas tiesības uz aktīvu dzīvi, tiesības attīstīties un iegūt vispārējo un profesionālo izglītību atbilstoši savām fiziskajām un garīgajām spējām un vēlmēm, kā arī tiesības piedalīties sabiedriskajā dzīvē kā jebkuram citam bērnam¹⁷.

223. Bērnam ar funkcionālajiem traucējumiem ir tiesības uz vecāku īpašu aprūpi. Savukārt valsts un pašvaldība palīdz bērnam ar funkcionālajiem traucējumiem iekļauties sabiedrībā un nodrošina viņam izglītību, veselības aprūpes un sociālos pakalpojumus atbilstoši normatīvajiem aktiem. Pedagoģiskie un sociālās sfēras darbinieki īpaši jāapmāca

¹⁴ Pacientu tiesību aizsardzības likuma 10.pants

¹⁵ Ministru kabineta 2003.gada 11.marta noteikumu Nr.111 „Adopcijas kārtība” 13.punkts

¹⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 10.pants

¹⁷ Bērnu tiesību un aizsardzības likuma 54.pants

darbam ar bērniem ar funkcionālajiem traucējumiem. Šim nolūkam IZM un LM izstrādā speciālas apmācību programmas¹⁸.

224. Latvijā ir noteikti pasākumi, kas mazina bērnu slēpšanas iespēju, proti: par bērna piedzimšanu jāpaziņo dzimtsarakstu iestādei mēneša laikā pēc bērna piedzimšanas. Pienākums paziņot par bērna piedzimšanu ir bērna tēvam vai mātei (vai pilnvarotai personai). Ja bērna vecāki ir miruši vai citu iemeslu dēļ nevar paziņot par bērna piedzimšanu, pienākums paziņot par bērna piedzimšanu ir ārstniecības personai vai citai personai, kas bijusi klāt dzemdībās¹⁹; pašvaldībai ir pienākums veikt attiecīgajā administratīvajā teritorijā dzīvojošo bērnu uzskaiti²⁰; Izglītības kvalitātes valsts dienests veic obligāto izglītības vecumu sasniegušo bērnu uzskaiti²¹.

225. Bērna, vai viena vai abu vecāku invaliditāte nevar būt par pamatu bērna šķiršanai no ģimenes. Šķirot bērnu no ģimenes, viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa, audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē, kā arī valsts apmaksāta neatliekamā medicīniskā palīdzība ārstniecības iestādēs vai palīdzība sociālās rehabilitācijas iestādēs. Bērnā primāri tiek nodrošināta iespēja augt pie aizbildņa vai audžuģimenē. Ārpusģimenes aprūpi bērnu aprūpes iestādē nodrošina, ja aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē nav piemērota konkrētam bērnam. Bērnu aprūpes iestādē bērns atrodas līdz brīdim, kad viņam tiek nodrošināta piemērota aprūpe pie aizbildņa vai audžuģimenē²².

226. Bērns ar funkcionālajiem traucējumiem, kura aprūpi ģimene nevar nodrošināt, normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā ņemams pilnā valsts vai pašvaldības aprūpē. Nododot adoptīvai bērnu ar funkcionālajiem traucējumiem, adoptētāji informējami par bērna veselības stāvokli, attīstības īpatnībām un to sekām, kā arī par bērna aprūpes īpatnībām²³.

227. Latvijas normatīvie akti neparedz piespiedu sterilizāciju. Ķirurģiskā kontracepcija atbilstoši Seksuālās un reproduktīvās veselības likuma 24.panta trešajai daļai tiek veikta tikai ar pacienta (ja pacients ir persona ar ierobežotu rīcībspēju – ar aizgādņa) rakstveida piekrišanu. Turklāt minētās tiesību normas nosaka kritērijus, atbilstoši kuriem ķirurģiskā kontracepcija ir veicama: pacientam, kas ir vecāks par 25 gadiem vai medicīnisku indikāciju dēļ (arī jaunākam par 25 gadiem) ar ārstu konsilija apstiprinājumu.

228. Latvijā ārstniecība, t.sk. ķirurģiskās manipulācijas, saskaņā ar Pacientu tiesību aizsardzības likumu var tikt veiktas vienīgi ar pacienta informētu piekrišanu. Līdz ar to piespiedu sterilizācijas ir aizliegta.

24.pants Izglītība

229. Satversmes 112.pants paredz, ka ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.

230. Izglītības likuma 3.¹pantā noteikts atšķirīgas attieksmes aizliegums, proti, ka personām ir tiesības iegūt izglītību neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa, rases, tautības, etniskās piederības, dzimuma, reliģiskās un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un dzīvesvietas. Tāpat arī Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11.pants paredz, ka valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām.

¹⁸ Turpat, 55., 56.pants

¹⁹ Civilstāvokļa aktu reģistrācijas likuma 24.pants

²⁰ Likuma „Par pašvaldībām” 15.panta pirmās daļas 22.punkts

²¹ Ministru kabineta 2013.gada 23.aprīļa noteikumu Nr.225 „Izglītības kvalitātes valsts dienests” 4.punkts

²² Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27.pants

²³ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 55.panta trešā un ceturtā daļa.

231. Izglītības iestādi, kurā bērns iegūst izglītību atbilstoši Izglītības likuma 57.pantam ir tiesīgi izvēlēties bērna vecāki.

232. Latvijā 2011./2012.mācību gadā darbojās 41 speciālā pirmskolas izglītības iestāde. Speciālās pirmskolas izglītības iestādes 2012.gada 1.septembrī apmeklēja 3497 bērni ar speciālām vajadzībām, bet 2011.gadā – 3601 bērns ar speciālām vajadzībām.

233. Latvijā 2012./2013.mācību gadā kopā ir 807 vispārizglītojošās dienas skolas, (200 706 skolēnu), no kurām 61 ir speciālā izglītības iestāde (7 916 skolēnu) (2010./2011. mācību gadā bija 63 speciālās izglītības iestādes).

234. Turpina palielināties arī to izglītojamo skaits, kuri mācības turpina profesionālās izglītības iestādēs - 2012./2013.mācību gadā tie bija 382 audzēkņi, bet 2010./2011.mācību gadā - 348 audzēkņi.

235. Nodrošinot pedagogiem profesionālo pilnveidi, kuras ietvaros viņi iegūst informāciju, kas ir saistīta ar personu ar invaliditāti tiesībām, ir izstrādātas pedagogu tālākizglītības programmas: 2010.gadā – 20 tālākizglītības programmas (400 pedagogi ir saņēmuši dokumentus par profesionālās kvalifikācijas pilnveidi); 2011.gadā – desmit tālākizglītības programmas (400 pedagogi); 2012.gadā – deviņas tālākizglītības programmas (360 pedagogi); 2013.gadā – septiņas tālākizglītības programmas (200 pedagogi).

236. No 2012.gada 1.septembra personām ar invaliditāti ir tiesības saņemt jaunu atbalsta pakalpojumu – asistenta pakalpojumu izglītības iestādēs pārvietošanās atbalstam un pašaprūpes veikšanai. Asistenta pakalpojums ietver palīdzību šādu darbību veikšanai: pārvietošanās izglītības iestādē; pašaprūpes veikšana (piemēram, personīgā higiēna, palīdzība ēdienreizēs, apģērbšanās vai noģērbšanās, apģērba kārtošana); komunikācija ar pedagogu; mācību pierakstu veikšana un mācību materiālu sagatavošana darbam; mācību piederumu un darbavietas sakārtošana; saskarsme ar vienaudžiem un citām personām izglītības iestādē (piemēram, starpbrīžos un pagarinātās dienas grupas laikā, ārpusstundu pasākumos u.c.); līdzdalība izglītības iestādes pasākumos u.c.

237. Asistenta pakalpojumus pārvietošanās atbalstam un pašaprūpes veikšanai izglītības iestādēs 2012.gadā saņēma 200 izglītojamie. Lielākais skaits asistentu bija Rīgā – 30, Daugavpilī – 18, Jelgavā – 12, Liepājā – 10. Asistenta pakalpojumu pārvietošanās atbalstam un pašaprūpes veikšanai 2013.gada septembrī saņēmuši 214 izglītojamie.

238. Tāpat personām ar dzirdes traucējumiem ir tiesības saņemt no valsts budžeta apmaksātu surdotulka pakalpojumu profesionālās izglītības programmas apguvei. Šo pakalpojumu tiesības ir saņemt personām ar dzirdes invaliditāti, kuras iegūst profesionālo pamatizglītību, profesionālo vidējo izglītību vai augstāko izglītību. Pakalpojums tiek nodrošināts no 2012.gada 1.septembra, un tā ietvaros tiek nodrošināta surdotulka klātbūtne mācību procesā līdz 480 akadēmiskajām stundām viena mācību gada laikā. Surdotulka pakalpojumu nodrošina Latvijas Nedzirdīgo savienība par valsts budžeta līdzekļiem.

239. Surdotulka pakalpojumu 2012.gadā sniedza 19 zīmju valodas tulki (t.sk. 10 struktūrvienībās Rīgā, Valmierā, Daugavpilī, Smiltēnē, Liepājā, Alūksnē, Kuldīgā, Rēzeknē, Ventspilī, Barkavā un 14 izglītības iestādēs). 2013.gadā surdotulka pakalpojumu sniedza 35 tulki, t.sk. 20 izglītības iestādēs. 2012.gadā surdotulka atbalstu izglītības programmas apguvei saņēmuši 45 klienti, 2013.gadā to saņem - 76 klienti.

240. Vispārējās izglītības likumā speciālās vajadzības ir definētas kā „nepieciešamība saņemt tāda veida atbalstu un rehabilitāciju, kas rada iespēju izglītojamajam apgūt izglītības programmu, ņemot vērā viņa veselības stāvokli, spējas un attīstības līmeni”. Minētais likums arī nosaka, ka atbilstošu atbalsta pasākumu pieejamību izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām, kuri integrēti vispārējās izglītības iestādē, nodrošina izglītības iestāde. Izglītības

iestādei katram izglītojamajam ar invaliditāti ir jāizstrādā individuālās izglītības programmas apguves plāns. Šo plānu izstrādē ir jāiesaista izglītojamais un viņa vecāki.

241. Pienākums izvērtēt izglītojamā veselības stāvokli, spējas un attīstības līmeni un sniegt atzinumu par izglītojamajam atbilstošāko izglītības programmu ir noteikts Valsts un pašvaldību pedagoģiski medicīniskajai komisijai. Valsts un pašvaldību pedagoģiski medicīnisko komisiju kompetence ir paplašināta, nosakot tām jaunu uzdevumu noteikt izglītojamiem ar invaliditāti vajadzībām nepieciešamos atbalsta pasākumus. Pedagoģiski psiholoģiskā pieeja pretēji līdzšinējam medicīniskajam modelim, kurā diagnozes esamība nosaka nepieciešamību pēc speciālās izglītības programmas īstenošanas, paredz izglītojamā traucējuma vai saslimšanas ietekmes uz izglītības procesu izvērtēšanu, tādējādi mazinot izglītojamo ar speciālām vajadzībām sociālās atstumtības risku.

242. Viens no Valsts un pašvaldību pedagoģiski medicīnisko komisiju uzdevumiem ir veicināt izglītojamo ar speciālajām vajadzībām iekļaušanu vispārējās izglītības iestādēs. Valsts un pašvaldību pedagoģiski medicīnisko komisiju speciālisti sniedz konsultatīvu un metodisku palīdzību izglītības iestādēm, pašvaldībām, vecākiem par jautājumiem, kas attiecas uz izglītojamo ar speciālām vajadzībām izglītības vajadzību nodrošināšanu. Tiek organizēti semināri vispārējās izglītības iestādēm par būtiskiem jautājumiem izglītības procesa organizēšanā, ja izglītības iestādē mācās izglītojamie ar speciālām vajadzībām.

243. Tāpat arī, piesaistot ESF līdzekļus, ir sagatavoti diagnostikas instrumenti četrām klīniskajām grupām – garīgās attīstības traucējumiem, runas/valodas traucējumiem, specifiskiem mācīšanās traucējumiem, uzmanības traucējumiem. Šie instrumenti nepieciešami pedagoģiski medicīnisko komisiju psihologu un skolas psihologu darbam, lai atbilstoši Starptautiskajam slimību klasifikatoram SSK-10 (ICD-10), novērtētu bērnu psiholoģisko attīstību un uzvedību, izvērtējot potenciālos riskus vai traucējumus. Izstrādātie diagnostikas instrumenti nodrošinās starptautiski atzītu, zinātniski pamatotu testu izmantošanu izglītojamo speciālo vajadzību noteikšanai un atbalsta pasākumu ieteikšanai, kā arī radīs priekšnosacījumus vienotai pieejai speciālo vajadzību noteikšanai visā valstī. Projekta ietvaros speciālisti izstrādājuši metodiskos materiālus pedagogiem darbam ar izglītojamiem, kuriem ir dažādas speciālās vajadzības – autisms, uzvedības traucējumi, mācīšanās traucējumi, redzes traucējumi, jaukti attīstības traucējumi, garīgās attīstības traucējumi un kohleārie implantīti. Augstskolas izstrādāti arī informatīvie materiāli vecākiem un aprūpētājiem par minētajām speciālo vajadzību mērķgrupām.

244. ERAF projekta ietvaros tiek uzlabota augstākās izglītības kvalitāte un pieejamība, modernizējot augstākās izglītības institūciju infrastruktūru, tajā skaitā pielāgojot personām ar funkcionāliem traucējumiem, un nodrošinājumu ar iekārtām, aprīkojumu un tehnoloģijām. Augstākās izglītības institūcijas pielāgošana personām ar funkcionāliem traucējumiem tiek īstenota, ja augstākās izglītības institūcija modernizē vai uzsāk īstenot studiju programmas kādā no prioritārajiem virzieniem. Patlaban apakšaktivitātes ietvaros modernizēšana notikusi 20 augstākās izglītības iestādēs.

245. Augstskolu likumā noteikts, ka tiesības studēt augstskolā vai koledžā ir katram Latvijas pilsonim un Latvijas nepilsonim, kā arī ārzemniekam. Ja diviem vai vairākiem studējošajiem, kuri pretendē uz stipendiju, ir līdzvērtīgi sekmju un zinātniskās darbības rādītāji, augstākās izglītības iestādes stipendiju piešķiršanas komisija stipendiju vispirms piešķir personai ar invaliditāti²⁴. Tāpat vairākas augstākās izglītības iestādes (Banku Augstskola, Baltijas Starptautiskā akadēmija, Baltijas psiholoģijas un menedžmenta augstskola, Transporta un sakaru institūts, Eiropas Tālmācības Augstskola) studentiem ar invaliditāti piešķir studiju maksas atlaides.

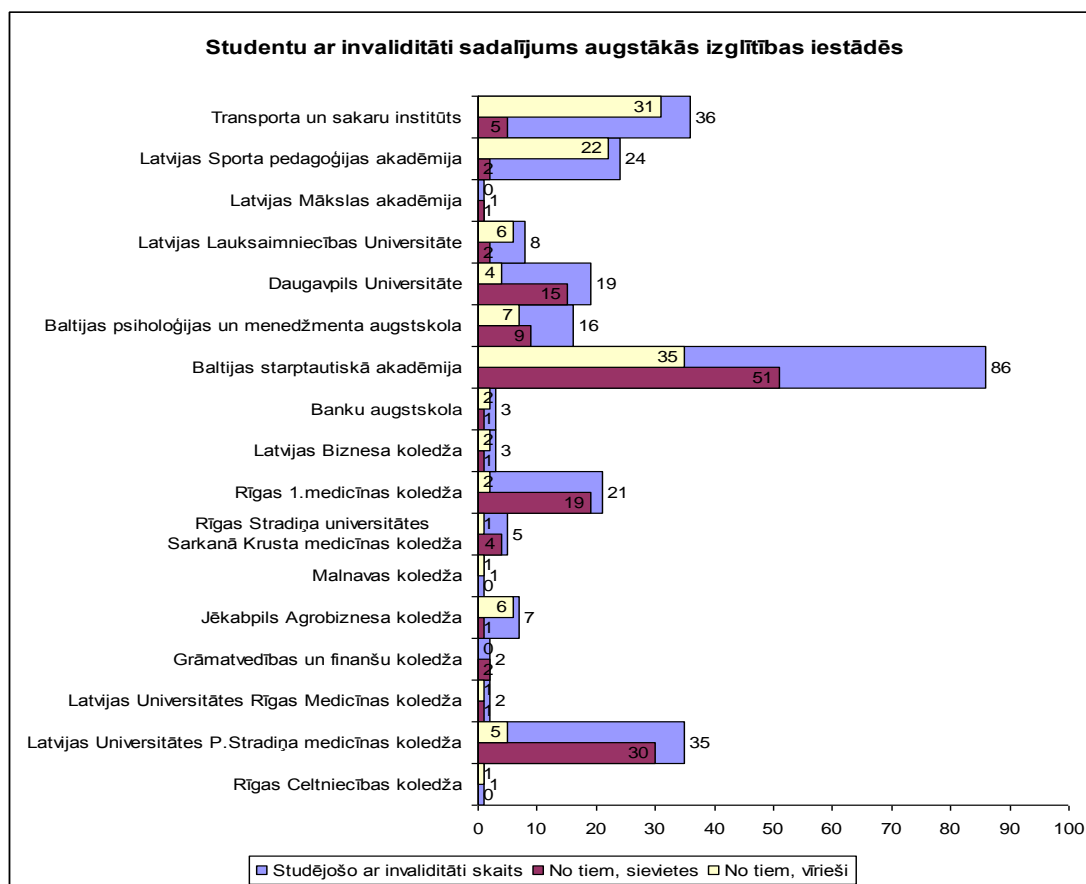
²⁴ Ministru kabineta 2004.gada 24.augusta noteikumi Nr.740 „Noteikumi par stipendijām”

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

246. Augstākās izglītības jomā tiek uzlabota augstākās izglītības kvalitāte un pieejamība, modernizējot augstākās izglītības institūciju infrastruktūru, tajā skaitā pielāgojot personām ar funkcionāliem traucējumiem, un uzlabojot nodrošinājumu ar iekārtām, aprīkojumu un tehnoloģijām. Augstākās izglītības institūcijas pielāgošana personām ar funkcionāliem traucējumiem tiek īstenota, ja augstākās izglītības institūcija modernizē vai uzsāk īstenot studiju programmas kādā no prioritārajiem virzieniem. Patlaban apakšaktivitātes ietvaros modernizēšana notikusi 20 augstākās izglītības iestādēs²⁵.

247. Studentu skaits ar invaliditāti, kuri studē augstākās izglītības iestādēs ir attēlots 3.grafikā, kurā norādīts arī sieviešu un vīriešu ar invaliditāti īpatsvars augstākajās izglītības iestādēs.

3.grafiks

248. Respektējot personu cilvēktiesības, invaliditātes fakta uzrādīšana studējošajiem no izglītības iestāžu puses netiek izvirzīta. Šādu informāciju izglītības iestāde var iegūt tikai no pretendentiem uz sociālo (vienreizējo) stipendiju, kā apliecinājumu uzrādot invaliditātes apliecību. Izglītības iestādes neveic šādu uzskaiti un to sniegtā informācija par studējošajiem ar invaliditāti faktiski neatspoguļo reālo situāciju.

249. Izglītības vidē ir svarīgi izglītojamajiem ar invaliditāti saņemt tādu atbalstu, lai maksimāli varētu attīstīt savas spējas un iemaņas, un šāds atbalsts ir pieejams, īstenojot iekļaujošas izglītības principus. Iekļaujoša izglītība rada priekšnosacījumus tam, lai bērni ar invaliditāti, neatkarīgi no viņu funkcionālajiem traucējumiem, bet atbilstoši viņu spējām un vajadzībām saņemtu kvalitatīvu izglītību. Tāpat iekļaujoša izglītība ir instruments, kas

²⁵ ERAF 3.1.2.1.1.apakšaktivitātes „Augstākās izglītības iestāžu telpu un iekārtu modernizēšana studiju programmu kvalitātes uzlabošanai, tajā skaitā, nodrošinot izglītības programmu apgūšanas iespējas arī personām ar funkcionāliem traucējumiem” (2009.-2013.gadam) ietvaros LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

veicinātu paradigmas maiņu, veidojot sociāli iekļaujošu kultūru un nediskriminējošu attieksmi pret cilvēkiem ar invaliditāti, kā arī veicinātu to, ka bērniem ar un bez invaliditātes, izaugot kopā un kopā mācoties, rodas lielāka izpratne un cieņa vienam pret otru. Līdz ar to viens no turpmākajiem virzieniem izglītības jomā ir iekļaujošas izglītības principa īstenošana, lai nodrošināta efektīvu bērnu ar invaliditāti iekļaušanu vispārizglītojošās skolās. Kā būtiskākos šķēršļus izglītības pieejamības nodrošināšanā var izdalīt izglītības programmu, atbalsta personāla un infrastruktūras, t.sk., tehnisko palīgīdzekļu, trūkumu bērniem ar invaliditāti.

250. Lai veicinātu iekļaujošas izglītības attīstību Latvijā, Pamatnostādnēs kā viens no rīcības virzieniem ir noteikts rīcības virziens „Izglītība” ar mērķi nodrošināt bērniem ar invaliditāti kvalitatīvu un konkurētspējīgu pamatizglītību un vidējo izglītību, veicinot bērnu ar invaliditāti iekļaušanos visās izglītības pakāpēs un veidos, atbilstoši viņu spējām. Tāpat paredzēts paplašināt asistenta pakalpojuma izglītības iestādēs saņēmēju mērķgrupu, nosakot, ka asistents būs pieejams arī augstākās izglītības iestādēs izglītojamiem, tādējādi veicinot izglītības pieejamību visās izglītības pakāpēs.

251. Arī Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam projektā viens no rīcības virzieniem ir „Iekļaujošas izglītības principa ieviešana”. Minētā rīcības virziena ietvaros ir plānots nodrošināt atalgojumu skolotāju un pedagogu palīgiem, veikt pasākumus jauniešu ar speciālām vajadzībām un citu sociālā riska grupu jauniešu integrācijai, veicināt agrīnu speciālo vajadzību diagnostiku, nodrošināt atbalsta personāla (psihologs, logopēds, speciālais pedagogs) pieejamību pirmsskolas un pamatizglītības posmā, kā arī veicināt sociālās atstumtības riskam pakļauto jauniešu iesaisti neformālās izglītības programmās.

252. Taču joprojām veicami pasākumi, lai veicinātu un nodrošinātu izglītības pieejamību visās izglītības pakāpēs un veicinātu bērnu ar funkcionālajiem traucējumiem iekļaušanos vispārizglītojošajās skolās.

253. NVO uzskata, ka bērniem, kuri atrodas valsts sociālās aprūpes centros ne vienmēr izglītības ieguvē tiek nodrošināta tādas pašas iespējas, kā citiem bērniem. Piemēram, bērniem, kuri dzīvo valsts sociālās aprūpes centros un apmeklē speciālo skolu, nereti ir iespēja apmeklēt skolu tikai pāris reizes nedēļā uz dažām stundām. Ievērojamam bērnu ar invaliditāti skaitam tiek nodrošināta mājniecība, kad pedagogs apmeklē skolēnu mājās pāris reizes nedēļā. Tas ierobežo sociālo prasmju attīstības iespējas. Tāpat izglītības iegūšana ir problemātiska vārdzirdīgiem skolēniem, izglītības procesā netiek izmantotas jaunākas tehnoloģijas, piemēram, FM („frequency modulation”) sistēmas. Problēmas ar izpratni par bērniem ar disleksiju. Cilvēkiem ar intelektuālo invaliditāti vienīgā iespēja iegūt zināšanas pēc speciālo izglītības iestāžu absolvēšanas ir mūžizglītības programmas, kuras ir nepieejamas gan mācību procesa, gan mācību materiālu jomā.

25. pants. Veselība

254. Satversmes 111.pants nosaka, ka valsts aizsargā cilvēku veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu.

255. Saskaņā ar Pacientu tiesību likumu, nodrošinot pacienta tiesības, aizliegta atšķirīga attieksme atkarībā no personas rases, etniskās izcelsmes, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, veselības stāvokļa, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa vai citiem apstākļiem. Atšķirīga attieksme ietver personas tiešu vai netiešu diskrimināciju, personas aizskaršanu vai norādījumu to diskriminēt. Atšķirīga attieksme saistībā ar kādu no minētajiem apstākļiem pieļaujama tikai tādā gadījumā, ja tā ir objektīvi pamatota ar tiesisku mērķi, kura sasniegšanai izraudzītie līdzekļi ir samērīgi. Veselības aprūpe pret pacienta gribu nav pieļaujama, ja likumā nav noteikts citādi.

256. Lai uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību personām ar invaliditāti, īstenojot Konvencijā noteiktās tiesības un pamatprincipus, 2010.gadā tika veikti vairāki grozījumi normatīvajos aktos. Ar 2011.gadu tika noteikts, ka personas ar prognozējamu invaliditāti veselības aprūpe ir prioritāra. Tāpat tika noteiktas medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas priekšrocības pacientiem ar funkcionāliem ierobežojumiem, kuriem medicīniskā rehabilitācija ir kā turpinājums pēc neatliekamās medicīniskās palīdzības pakalpojumu saņemšanas, un pacientiem ar prognozējamu invaliditāti. Lai uzlabotu medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu pieejamību un mazinātu invaliditātes iestāšanās risku personām ar prognozējamu invaliditāti, normatīvajos aktos tām tika noteiktas tiesības saņemt plānveida veselības aprūpes pakalpojumus, kas ir vērsti uz personas funkcionēšanas spēju saglabāšanu, uzlabošanu vai atjaunošanu.

257. Personām ar prognozējamu invaliditāti ir paredzēts sniegt veselības aprūpes pakalpojumus, atbilstoši VDEĀVK apstiprinātajam personas ar prognozējamu invaliditāti individuālajam rehabilitācijas plānam. Kā arī ir noteikti attiecīgi termiņi, kādos ārstniecības iestāde uzsāk minēto pakalpojumu sniegšanu: ambulatoros veselības aprūpes pakalpojumus, plānveida ambulatorās un stacionārās medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumus – 15 darbdienu laikā; plānveida operācijas – piecu kalendāra mēnešu laikā.

258. Lai uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību pacientiem ar hroniskām saslimšanām un pārvietošanās traucējumiem, kuru dēļ pacients nespēj ierasties ārstniecības iestādē, kā arī lai nodrošinātu iespēju ātrāk izrakstīt pacientus no slimnīcas un rehabilitācijas pakalpojumus saņemt savā dzīvesvietā, piesaistot rehabilitologu vai fizikālās un medicīniskās rehabilitācijas ārstu, Latvijā pastāvīgi tiek attīstīta un uzlabota arī veselības aprūpe mājās.

259. Veselības aprūpes mājās pakalpojumu sniegšana visā Latvijas teritorijā tika uzsākta 2009.gada 1.janvārī. Mājas aprūpes nodrošināšana pacientiem ar smagām slimībām, tajā skaitā medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumi pacientiem ar insultu pēc hospitalizācijas, ir vērsta uz veselības aprūpes sistēmas attīstību, paredzot ambulatorās veselības aprūpes stiprināšanu kā efektīvāko veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanas veidu, kam nepieciešami salīdzinoši mazāki finansiālie resursi. Jāatzīmē, ka mājas aprūpes pakalpojuma apjoms kopš tā ieviešanas brīža ir būtiski pieaudzis. Tādējādi samazinās nepieciešamība pacientiem ārstēties stacionārā.

260. Sabiedrības veselības pamatnostādņēs 2011.-2017.gadam (Ministru kabineta 2011.gada 5.oktobra rīkojums Nr.504) liela nozīme tiek piešķirta rīcībai attiecībā uz nevienlīdzības mazināšanu veselības jomā. Sabiedrības veselības politika vērsta uz visiem Latvijas iedzīvotājiem neatkarīgi no dzimuma, vecuma, rases, valodas vai citiem faktoriem. Lai novērstu nevienlīdzību veselības jomā un nodrošinātu vienlīdzīgu pieeju sabiedrības veselības un veselības aprūpes pakalpojumiem, tiek īstenoti dažādi pasākumi/aktivitātes un attīstīta partnerības un starpnozaru sadarbība, tai skaitā sadarbība ar pašvaldībām, sociālajiem partneriem un NVO dažādos Latvijas reģionos.

261. Iedzīvotāju veselības veicināšanas funkcijas ir noteiktas ne tikai valsts pārvaldes iestādēm, bet arī pašvaldībām. Saskaņā ar likuma „Par pašvaldībām” 15.pantā noteikto pašvaldību funkciju – iedzīvotāju veselīga dzīvesveida un sporta veicināšana, no 2012.gada VM aizsāka jaunu pieeju veselības veicināšanas darba organizēšanā pašvaldībās, kuras tika aicinātas deleģēt kontaktpersonu veselības veicināšanas jautājumos, ar ko turpmāk SPKC²⁶ varētu sazināties aktuālās informācijas izplatīšanā, veselības veicināšanas projektu īstenošanā utt.

---

²⁶ Veselības ministrijas padotības iestāde, kura valsts un reģionālā līmenī koordinē veselības veicināšanas pasākumu īstenošanu un informē sabiedrības grupas jautājumos, kas ietekmē veselību un veselīgu dzīvesveidu. LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

262. Tāpat, lai aktīvāk iesaistītu pašvaldības un sniegtu tām metodoloģisku atbalstu veselību veicinošu pasākumu organizēšanā un plānošanā, 2012.gadā VM izstrādāja „Vadlīnijas pašvaldībām veselības veicināšanā”²⁷. Šajā materiālā apkopota citu valstu labās prakses pieredze un ieteikumi dažādām iniciatīvām pasākumu un aktivitāšu veikšanai pašvaldībās veselības veicināšanas jomās (veselīgs uzturs, fiziskās aktivitātes, atkarību profilakse u.c.) dažādām mērķgrupām, piemēram, bērniem, jauniešiem, jaunajiem vecākiem, senioriem u.c.²⁸ VM sadarbībā ar SPKC un PVO pārstāvniecību Latvijā no 2013.gadā ir izveidojusi Nacionālo veselīgo pašvaldību tīklu. Tā mērķis ir sekmēt labās prakses piemēru, pieredzes un ideju apmaiņu starp pašvaldībām, atbalstīt pašvaldības un sniegt tām metodoloģisku atbalstu dažādu sabiedrības veselības un veselības veicināšanas jautājumu risināšanā lokālā līmenī. Latvijas Nacionālais Veselīgo pašvaldību tīkls ir daļa no PVO Veselīgo pilsētu programmas (*Healthy Cities*), kas ir pirmā programma, kur PVO sadarbojas tieši ar vietējām autoritātēm vietēja līmeņa veselības veicināšanas jautājumu risināšanai. Saskaņā ar Veselīgo pilsētu programmu, katra dalībvalsts arī var veidot savu nacionālo Veselīgo pilsētu/pašvaldību tīklu, kāds tagad ir izveidots arī Latvijā. Katrs Nacionālais veselīgo pašvaldību tīkls ir unikāls un attīstās saskaņā ar pašvaldību vajadzībām un pieejamajiem resursiem, balstoties uz lokālo kulturālo un likumisko ietvaru. Eiropas reģionā šobrīd ir izveidojušies 30 PVO Nacionālie veselīgo pašvaldību tīkli, kas apvieno vairāk nekā 1400 pašvaldības savu iedzīvotāju veselības veicināšanai.^{29, 30} Līdz 2013.gada novembrim dalībai Nacionālajā veselīgo pašvaldību tīklā ir saņemti pieteikumi no 27 pašvaldībām.

263. Atbilstoši normatīvo aktu prasībām visas ārstniecības personas izglītības programmas ietvaros apgūst profesionālās darbības juridiskos pamatus. Papildus tam profesionālās kvalifikācijas pilnveides ietvaros ārstniecības personām kopš 2010.gada tika nodrošināta iespēja apmeklēt ESF finansētu tālākizglītības programmu „Veselības aprūpes un veicināšanas institūcijās iesaistītā personāla izglītošana pacientu tiesību aktuālajos jautājumos”, kuras ietvaros tika apgūtas šādas tēmas: veselības aprūpes tiesības un pacientu tiesības: būtība, galvenie principi un to loma ārstniecības personas darbā, pacienta tiesību avoti Latvijā un ES, pacienta tiesības saņemt informāciju un piekrišana ārstniecībai: tiesību aktos ietvertie noteikumi un to piemērošanas praktiskie aspekti, ārsta konfidencialitātes pienākums un pacienta privātās dzīves aizsardzības prasība, nepilngadīgi un rīcībnespējīgi pacienti un to tiesību īstenošana ārstniecības procesā. Līdz 2012.gadam programmu apguva 1 747 personas.

264. Latvijas normatīvajos aktos nav noteikta obligātās veselības apdrošināšanas nepieciešamība. Veselības apdrošināšana ir personas brīva izvēle, sadarbojoties ar apdrošināšanas kompānijām, kas ir privāti uzņēmumi un šo pakalpojumu sniedz komercdarbības ietvaros.

265. VM ir izstrādājusi likumprojektu „Veselības aprūpes finansēšanas likums” (pieņemts Ministru kabineta 2013.gada 19.novembra sēdē (prot. Nr.61 67.§)), kurš paredz no 2014.gada 1.jūlija ieviest jaunu veselības aprūpes finansēšanas kārtību, ieviešot veselības apdrošināšanu un sasaistot tiesības uz valsts budžeta apmaksātu veselības aprūpi ar nodokļa deklarēšanu un nomaksu. Atbilstoši minētajā likumā noteiktajam valsts nodrošinās valsts veselības apdrošināšanas iemaksu kompensāciju no valsts budžeta līdzekļiem par personām ar I, II un III invaliditātes grupu, kā arī 9 mēnešus pēc šī statusa zaudēšanas, tādējādi šīs personas būs tiesīgas saņemt valsts apmaksātus veselības aprūpes pakalpojumus normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un apjomā.

²⁷ Apstiprināts ar VM 2011.gada 29.decembra rīkojumu Nr.243.

²⁸ http://www.vm.gov.lv/lv/ministrija/sadarbiba_ar_pasvaldibam_veselibas_veicinasana/vadlinijas_pasvaldibam_veselibas_veicinasana/

²⁹ http://www.vm.gov.lv/lv/ministrija/sadarbiba_ar_pasvaldibam_veselibas_veicinasana/

³⁰ <http://www.spkc.gov.lv/nacionalais-veseligo-pasvaldibu-tikls-latvija/>

266. VI ārstniecības iestāžu kontroles un uzraudzības ietvaros pārbauda, kā ārstniecības iestādes nodrošina vides pieejamību personām ar īpašām vajadzībām: prasību ievērošanu attiecībā uz vides pieejamības nodrošināšanu personām ar kustību traucējumiem un iespēju saņemt nepieciešamo skaņas vai vizuālo informāciju personām ar redzes vai dzirdes traucējumiem. VI ārstniecības iestādēs 2011.gadā veica 566 plānveida kontroles un, vērtējot prasību izpildi, secināja, ka 23% ārstniecības iestādēs tika konstatēta neatbilstība vides pieejamības nodrošināšanā. Kā viena no uzraudzības prioritātēm ārstniecības iestāžu kontrolēs 2012.gadā bija izvirzīta ārstniecības iestādes un tās sniegto pakalpojumu pieejamības un darba organizācijas kontrole stacionārajās un ambulatorajās ārstniecības iestādēs. 2012.gadā veiktas 465 plānveida kontroles ārstniecības iestādēs. VI, vērtējot prasību izpildi, secināja, ka 36% gadījumu iestādēs nav nodrošināta prasībām atbilstoša vides pieejamība personām ar ierobežotām funkcionālām spējām.

267. Saistībā ar vides pieejamības nodrošināšanu ārstniecības iestādēs VI konsekventi turpinās kontrolēt vides pieejamību ārstniecības iestādēs atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem. Saistībā ar jautājuma aktualitāti, arī 2013.gadā ārstniecības iestādes un tās sniegto pakalpojumu pieejamības un darba organizācijas kontrole stacionārajās un ambulatorajās ārstniecības iestādēs ir viena no uzraudzības aktualitātēm. 2013.gadā kopumā paredzēts veikt 547 plānveida kontroles ārstniecības iestādēs.

268. Saskaņā ar normatīvajiem aktiem, kas regulē higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijās³¹, ir noteikts, ka bērniem ar invaliditāti vannu aprīko ar sēdekli, dušā ierīko sēdmalu. Tāpat ir paredzēts, ka bērnu sociālās aprūpes iestādēs sanitāro telpu aprīkojumā nepieciešams nodrošināt vannu ar dušas ierīci vai dušu, kas aprīkotas ar sēdekli, ja nepieciešams, bet pieaugušo sociālās aprūpes institūcijās – vannu ar dušas ierīci vai dušu, kas aprīkota ar sēdekli, ja nepieciešams, rokturi un stieni, kur turēties. Savukārt ar 2013.gada 30.augustu tika noteikts, ka sociālās aprūpes institūcija saskaņā ar aprūpējamās personas īpašajām vajadzībām un spējām izvērtē viņai nepieciešamo palīdzību personiskās higiēnas veikšanai.

269. VI sociālo aprūpes iestāžu kontroles un uzraudzības ietvaros pārbauda, kā sociālās aprūpes iestādes nodrošina augstāk minēto prasību ievērošanu. 2012.gadā VI, veicot 159 plānveida kontroles sociālās aprūpes iestādēs un vērtējot prasību izpildi, secināja, ka 9% sociālo aprūpes iestāžu tika konstatētas neatbilstības sanitāro telpu izmantojamībā – nebija ierīkoti rokturi/stieņi, kur pieturēties, t.sk. 2 gadījumos nebija nodrošināts arī sēdeklis. 2013.gada 9.mēnešos, veicot 96 plānveida kontroles, VI secināja, ka neatbilstības sanitāro telpu izmantojamībā ir samazinājušās (4%). Turklāt ne 2012.gadā, ne 2013.gadā neatbilstības sanitāro telpu aprīkojumā netika novērotas bērnu sociālās aprūpes iestādēs.

270. Aptieku darbības regulējošajos noteikumos ir noteikts, ka aptiekas apmeklētāju ieeja ir bez sliekšņa un piemērota iebraukšanai apmeklētāju apkalpošanas zālē ar ritenkrēslu un bērnu ratiņiem. Tāpat ir noteikts, ka aptiekas apmeklētāju zālei jāatrodas ēkas pirmajā stāvā, bet, ja tā atrodas augstāk vai zemāk par pirmo stāvu, apmeklētājiem ar kustību traucējumiem nodrošina iespēju pārvietoties uz attiecīgo stāvu, iekļūt apmeklētāju apkalpošanas zālē un brīvi pārvietoties tajā. Aptiekas un aptiekas filiāles telpas ir iekārtotas tā, lai nodrošinātu apmeklētājiem, tajā skaitā ar funkcionāliem traucējumiem (redzes, dzirdes un kustību traucējumiem), farmaceitiskās aprūpes pieejamību³².

271. VI kopš 2011.gada otrā pusgada aptieku vides pieejamību uzrauga visās plānveida kontrolēs un kontrolēs sūdzību gadījumos. Līdz šim laikam vides pieejamības kontroles veiktas 661 aptiekā, no tām 342 aptiekām ir uzdots 6 mēnešu laikā nodrošināt būvnormatīvu

³¹ 2000.gada 12.decembra Ministru kabineta noteikumi Nr.431 „Higiēnas prasības sociālās aprūpes institūcijām”

³² Ministru kabineta 2010.gada 23.marta noteikumi Nr.288 „Aptieku darbības noteikumi”

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

prasības. 282 aptiekas, no tām 65 ar alternatīvām metodēm, ir nodrošinājušas vides pieejamību.

272. Latvijā 2010.gadā tika reģistrēti 5 malārijas gadījumi (no tiem divi gadījumi – Indijas pilsoņiem). Ar malāriju saslimušie inficējās šādās infekcijas skartajās teritorijās: Āfrikā (Kotdivuārā, Sjerraleonē) un Indijā.³³ Latvijā 2011.gadā tika reģistrēti 4 malārijas gadījumi, 2012.gadā – 3 saslimšanas gadījumi ar malāriju, 2013.gada janvāris – septembris – 4 saslimšanas gadījumi ar malāriju.³⁴ Saskaņā ar Epidemioloģiskās drošības likuma 39.pantu (Starptautiskais tūrisms un ceļotāju veselība) atvasinātām publiskām personām, iestādēm, komersantiem, pašnodarbinātajiem, kā arī citām juridiskajām un fiziskajām personām, kuras darbojas starptautiskā tūrisma jomā un veic pasažieru pārvadājumus, ceļojumu organizēšanas laikā pilnīgi un objektīvi jāinformē klienti par:

- veselības riska faktoriem teritorijās, kuras tie vēlas apmeklēt, kā arī par infekcijas slimību draudiem un individuālajiem pasākumiem, ieskaitot vakcināciju;
- medicīniskās palīdzības un konsultācijas saņemšanas iespējām gan pirms ceļojuma, gan tā laikā.

273. 25.aprīlis ir Pasauls malārijas diena, kuras ietvaros Rīgas Austrumu klīniskās universitātes slimnīcas stacionārs "Latvijas Infektoloģijas centrs" aktualizē informāciju par ceļotāju un tropu slimību profilaksi pirms došanās uz ārzemēm. Speciāla informācija, piemēram, Braila rakstā, par malārijas profilaksi netiek gatavota, jo Latvijā šī slimība nav aktuāla, tai skaitā arī personām ar invaliditāti, jo mūsu valstī ievesto gadījumu skaits ir ļoti neliels. "Latvijas Infektoloģijas centrs" nodrošina kvalificētu speciālistu konsultācijas par ceļotāju un tropu slimību profilaksi pirms došanās uz ārzemēm. Ceļotāju konsultāciju par malārijas profilaksi veic arī ārstniecības personas individuāli.

274. HIV un AIDS profilakses jomā SPKC sadarbojas (koordinē darbību, sniedz metodiskus norādījumus, sniedz materiālo nodrošinājumu ar medicīnas precēm) ar 18 HIV profilakses punktiem Latvijā, kuri nodrošina HIV profilakses pakalpojumus dažādām mērķauditorijām. Minētajos punktos ir iespēja veikt eksprestestus, saņemt konsultācijas un informāciju par HIV/AIDS profilaksi un ārstēšanu. Punktos pieejama informācija arī par rehabilitācijas iespējām, tiek nodrošināta šļircu maiņa, iespēja saņemt prezervatīvus un nepieciešamo psiholoģisko atbalstu. HIV testēšanas nedēļas ietvaros (22. - 29.novembris) tika nodrošināta iespēja bez maksas veikt HIV eksprestestu (22 vietās Rīgā un Latvijā), kā arī saņemt pirms un pēctesta konsultāciju. Pasauls AIDS dienas ietvaros 2012.gada 1.decembrī notika atvērto durvju dienas HIV profilakses punktos Rīgā un citos Latvijas reģionos. "Latvijas Infektoloģijas centrā" tika atvērts diennakts uzticības tālrunis. 2012.gadā atkārtoti tika izdots informatīvais materiāls "HIV/AIDS ĀBECE" (4 000 eksemplāri) latviešu un krievu valodā. Šā gada 6.augustā kinoteātrī „Kino Bize” notika diskusija „Vai redzi vīrusu?”, lai apspriestu HIV, AIDS un hepatītu, tā ārstēšanas iespējas un slimnieku aprūpi Latvijā.³⁵ Speciāla informācija par HIV/AIDS profilaksi Braila rakstā līdz šim nav gatavota.

275. NVO norāda, ka veselības aprūpes pakalpojumu nepieejamību rada tieši pašu ēku nepieejamība, kurās tiek sniegti veselības aprūpes pakalpojumi. Personālam medicīnas jomā nav attiecīgu zināšanu, kā komunicēt ar cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem. NVO norāda, ka veselības aprūpe nav atbilstoša personām ar garīga rakstura traucējumiem.

26. pants. Adaptācija un rehabilitācija

276. Personām ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem cilvēkiem ir nodrošināmas tiesības iegūt un saglabāt iespējami lielu neatkarību, pilnīgu fizisko, garīgo, sociālo un darba spēju, kā

³³ Epidemioloģijas biļetens „Ar ceļojumiem saistītās infekcijas slimības 2010.gadā”

³⁴ Slimību profilakses un kontroles centra dati

³⁵ <http://www.spkc.gov.lv/video-galerija/>

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

arī pilnīgu iekļaušanu un līdzdalību visās dzīves jomās, nodrošinot vispusīgas adaptācijas un rehabilitācijas programmas veselības aprūpes, nodarbinātības, izglītības un sociālo pakalpojumu jomā.

277. Saskaņā ar Invaliditātes likuma 10.pantā noteikto individuālā rehabilitācijas plāna izstrāde personai ar prognozējamu invaliditāti ir obligāta, bet individuālā rehabilitācijas plāna izstrādes nepieciešamību personai ar invaliditāti nosaka VDEĀVK. Individuālajā rehabilitācijas plānā ietver pasākumus, lai atgrieztu cilvēku sabiedriskajā un darba dzīvē, atjaunojot vai apmācot tām prasmēm, kas dažādu apstākļu dēļ ir zudušas.

278. Nepieciešamie pakalpojumi var tikt apmaksāti no valsts, pašvaldības vai klienta līdzekļiem. Valsts apmaksā sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar redzes un dzirdes invaliditāti, īslaicīgu sociālas rehabilitācijas kursu personām ar funkcionāliem traucējumiem, kā arī profesionālās rehabilitācijas pakalpojumus personām ar invaliditāti.

279. Sociālā rehabilitācijas pakalpojuma personām ar dzirdes invaliditāti ietvaros īsteno pasākumus, kas mazina dzirdes zuduma ietekmi uz personas sociālās funkcionēšanas spējām. Sociālo pakalpojumu sniedz klienta dzīvesvietā vai pie sociālo pakalpojumu sniedzēja. Sociālo pakalpojumu sniedzējs izstrādā sociālās rehabilitācijas programmas un atbilstoši klienta individuālajam sociālās rehabilitācijas plānam nodrošina: latviešu zīmju valodas tulka un komunikācijas pakalpojumus; latviešu zīmju valodas lietošanas apmācību; saskarsmes un radošās pašizteiksmes iemaņu apguvi; psiholoģiskās adaptācijas treniņus; palīdzību un atbalstu klienta sociālo problēmu risināšanā.

280. Sociālo pakalpojumu sniedzējs atbilstoši klienta individuālajam sociālās rehabilitācijas plānam nodrošina atsevišķus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus sociālās integrācijas veicināšanai (nepārsniedzot 150 stundas gadā) vai sociālās rehabilitācijas pakalpojumu kompleksu klienta patstāvīgas funkcionēšanas iemaņu apguvei (nepārsniedzot 150 dienas piecos gados). Sniedzot klientam sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, sociālo pakalpojumu sniedzējs darbojas pēc komandas principa, nosakot atbildīgo personu par sociālās rehabilitācijas procesa gaitu. 2012.gadā sociālās rehabilitācijas pakalpojumus par valsts budžeta līdzekļiem saņēma 1 027 personas ar dzirdes traucējumiem.

281. Attiecībā uz personām ar redzes traucējumiem, jānorāda, ka sociālā rehabilitācijas pakalpojumu personām ar redzes traucējumiem ietvaros īsteno pasākumus, kas mazina redzes zuduma ietekmi uz personas sociālās funkcionēšanas spējām. Sociālo pakalpojumu sniedz klienta dzīvesvietā vai pie sociālo pakalpojumu sniedzēja. Sociālo pakalpojumu sniedzējs izstrādā sociālās rehabilitācijas programmas un atbilstoši klienta individuālajam sociālās rehabilitācijas plānam nodrošina: psiholoģiskās adaptācijas treniņus; orientēšanās un pārvietošanās iemaņu apguvi; pašaprūpes iemaņu apguvi; Braila raksta apguvi; tifteltnikas lietošanas apmācību; specializēto datortehnoloģiju un komunikācijas tehnoloģiju lietošanas apmācību; fiziskā un intelektuālā darba pamatprasmju apguvi; saskarsmes un radošās pašizteiksmes iemaņu pilnveidi; pielāgoto sporta aktivitāšu apguvi; konsultācijas un palīdzību klienta sociālo problēmu risināšanā.

282. Sociālo pakalpojumu sniedzējs atbilstoši klienta individuālajam sociālās rehabilitācijas plānam nodrošina atsevišķus sociālās rehabilitācijas pakalpojumus klienta patstāvīgas funkcionēšanas iemaņu apguvei (nepārsniedzot 300 stundas gadā) vai sociālās rehabilitācijas pakalpojumu kompleksu (ar uzturēšanos pie sociālo pakalpojumu sniedzēja) klienta patstāvīgas funkcionēšanas iemaņu apguvei (nepārsniedzot 150 dienas reizi piecos gados). Sniedzot klientam sociālās rehabilitācijas pakalpojumus, sociālo pakalpojumu sniedzējs darbojas pēc komandas principa, nosakot atbildīgo personu par sociālās rehabilitācijas procesa gaitu. 2012.gadā sociālās rehabilitācijas pakalpojumus par valsts budžeta līdzekļiem saņēma 460 personas ar redzes traucējumiem.

283. Sociālās rehabilitācijas pakalpojums personām ar funkcionāliem traucējumiem valsts nodrošina īslaicīgu (līdz 21 dienai) sociālās rehabilitācijas kursu. Šos pakalpojumus sniedz SIVA³⁶.

284. SIVA ir Labklājības ministra padotībā esoša valsts pārvaldes iestāde, kura sniedz sociālās rehabilitācijas pakalpojumus personām (t.sk. personām ar invaliditāti), pielietojot ārstniecību, un profesionālās rehabilitācijas pakalpojumu personām ar invaliditāti. SIVA darbības prioritāte ir profesionālā izglītība personām ar redzes, dzirdes, kustību traucējumiem, psihiskām saslimšanām un vispārējām saslimšanām no visiem Latvijas reģioniem. 2012.gadā aptuveni 95% SIVA audzēkņu ir personas ar funkcionāliem traucējumiem. SIVA profesionālās rehabilitācijas procesā veic personu ar invaliditāti sagatavošanu darba tirgum un nodrošina sociālpsiholoģisko atbalstu (tiek sniegtas psihologa, ergoterapeita, arodārsta konsultācijas, kā arī sociālo darbinieku un karjeras konsultantu atbalsts).

285. Līdz 21 dienu ilgu sociālās rehabilitācijas pakalpojuma kursu SIVA ir tiesīgas saņemt: personas ar funkcionāliem traucējumiem darbspējīgā vecumā un personas ar funkcionāliem traucējumiem pēc darbspējīgā vecuma, ja tās strādā; personas ar prognozējamu invaliditāti darbspējīgā vecumā un personas ar prognozējamo invaliditāti pēc darbspējas vecuma, kuras strādā, ja atbilstoši VDEĀVK apstiprinātajam personas individuālajam rehabilitācijas plānam ir nepieciešams saņemt šo pakalpojumu; likuma "Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem" 2. un 4.pantā minētās personas; Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieku un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas rezultātā cietušo personu sociālās aizsardzības likuma 15.pantā minētās personas.

286. Tā kā pakalpojums ir ļoti pieprasīts, uz to ir izveidojusies ievērojama rinda. Pēc SIVA sniegtajiem datiem 2013.gada 17.septembrī sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanas rindu veido kopumā 6 800 personas, no kurām 4 320 ir personas ar funkcionāliem traucējumiem, 173 personas ar funkcionāliem traucējumiem pēc darbspējīgā vecuma, kuras strādā, 1 599 ir politiski represētās personas un 708 ir Černobiļas atomelektrostacijas avārijas seku likvidēšanas dalībnieki un Černobiļas atomelektrostacijas avārijas rezultātā cietušas personas. Savukārt SIVA ikgadēji šo pakalpojumu var sniegt 1 950 personām. Prioritāras grupas sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanai steidzamības kārtā personām ar funkcionāliem traucējumiem, kuru sociālās funkcionēšanas spējas veselības stāvokļa vai citu iemeslu dēļ ir samazinātas, ir noteiktas personas ar prognozējamu invaliditāti un personas pēc medicīniskās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanas³⁷. 2012.gadā pakalpojumi steidzamības kārtā piešķirti 91 personai, prioritāri personām ar prognozējamo invaliditāti - 2 personām. Ierobežotā finansējuma dēļ sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanai tiek veidota pakalpojumu saņēmēju rinda. Šobrīd personām, kuras tiek uzņemtas rindā pakalpojuma saņemšanai, līdz sociālās rehabilitācijas pakalpojuma saņemšanai jāgaida aptuveni divus gadus.

287. Profesionālās rehabilitācijas pakalpojums sniedz SIVA. SIVA Jūrmalas profesionālajā vidusskolā un Koledžā īsteno profesionālās pamatizglītības, profesionālās vidējās izglītības, pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības, profesionālās tālākizglītības un profesionālās pilnveides programmas, sagatavojot speciālistus profesijās, kuras nepieciešamas invalīdu sociālās aizsardzības pasākumu veikšanai. SIVA veic arī profesionālās piemērotības noteikšanu. 2011.gadā profesionālā piemērotība noteikta 400

³⁶ Ministru kabineta noteikumiem „Grozījumi Ministru kabineta 2009.gada 31.marta noteikumos Nr.279 „Noteikumi par kārtību, kādā personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus sociālās rehabilitācijas institūcijās, un prasībām sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem”

³⁷ Ministru Kabineta 2009.gada 31.marta noteikumi nr.279 „Noteikumi par kārtību, kādā personas saņem sociālās rehabilitācijas pakalpojumus sociālās rehabilitācijas institūcijās, un prasībām sociālās rehabilitācijas pakalpojumu sniedzējiem”

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

personām ar invaliditāti, no tām 370 personas ar invaliditāti rekomendētas izglītības programmu apgūšanai. Savukārt 2012.gadā profesionālā piemērotība tika noteikta 406 personām ar invaliditāti, bet tikai 339 personas ar invaliditāti rekomendētas izglītības programmu apgūšanai.

288. 2011.gadā Jūrmalas profesionālajā vidusskolā profesionālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēma 357 audzēkņi, t.sk. arodizglītības un profesionālās vidējās izglītības programmu grupās mācījās 225 audzēkņi, tālākizglītības un profesionālās pilnveides programmās – 132 personas. Klātienē mācījās 61% audzēkņu, izglītību tālmācībā apguva 39%. Jūrmalas profesionālo vidusskolu absolvēja 60 audzēkņi. Savukārt Koledžā profesionālās rehabilitācijas pakalpojumu izmantoja 312 studenti. 33% studentu mācījās pilna laika klātienē, 67% studentu apguva izglītību tālmācībā. Koledžu absolvēja 42 studenti, 2012.gadā Jūrmalas profesionālajā vidusskolā profesionālās rehabilitācijas pakalpojumu saņēma vidēji 155 audzēkņi, koledžā – 227, studiju programmā „Surdotulks” 22 studējošie, 2013.gadā Jūrmalas profesionālajā vidusskolā – 179 audzēkņi, koledžā – 202 studējošie un studiju programmā „Surdotulks” 18 studējošie.

289. Saskaņā ar Ārstniecības likuma 3.panta 2.daļu personas ar prognozējamu invaliditāti veselības aprūpe ir prioritāra. No 2011.gada 1.janvāra stājās spēkā grozījumi, kas paredz medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanas priekšrocības pacientiem ar funkcionāliem ierobežojumiem, kuriem medicīniskā rehabilitācija ir kā tiešs turpinājums pēc neatliekamās medicīniskās palīdzības pakalpojumu saņemšanas, un pacientiem ar prognozējamu (draudošu) invaliditāti³⁸. Grozījumi veikti ar mērķi uzlabot pieejamību medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumiem un mazināt invaliditātes iestāšanās risku personām ar draudošu invaliditāti, saņemot plānveida veselības aprūpes pakalpojumus, kas ir vērsti uz personas funkcionēšanas spēju saglabāšanu, uzlabošanu vai atjaunošanu. Veiktie grozījumi precizē pacientu atlases nosacījumus medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanai un ar multiprofesionālās medicīniskās rehabilitācijas pakalpojuma sniegšanu saistītus organizatoriskus jautājumus.

290. Tāpat ir paredzēta plānveida veselības aprūpes pakalpojumu apmaksa no valsts budžeta līdzekļiem personām ar prognozējamu invaliditāti, kas sniegti atbilstoši VDEĀVK apstiprinātajam personas ar prognozējamu invaliditāti individuālajam rehabilitācijas plānam. Ārstniecības iestāde uzsāk minēto pakalpojumu sniegšanu šādos termiņos: ambulatoro veselības aprūpes pakalpojumus – 15 darbdienu laikā; plānveida ambulatorās un stacionārās medicīniskās rehabilitācijas pakalpojumus – 15 darbdienu laikā; plānveida operācijas – piecu kalendāra mēnešu laikā.

291. Lai uzlabotu veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību pacientiem ar hroniskām saslimšanām un pārvietošanās traucējumiem, kuru dēļ pacients nespēj ierasties ārstniecības iestādē, kā arī lai nodrošinātu iespēju ātrāk izrakstīt pacientus no slimnīcas un rehabilitācijas pakalpojumus saņemt savā dzīvesvietā, piesaistot rehabilitologu vai fizikālās un medicīniskās rehabilitācijas ārstu, Latvijā pastāvīgi tiek attīstīta un uzlabota arī veselības aprūpe mājās, kura tika uzsākta ar 2009.gada 1.janvāri.

292. 2011.gadā mājas aprūpi sniedza 181 ārstniecības iestādes, 2012.gadā – jau 208 iestādes. Kopš 2010.gada mājās ārstēto unikālo pacientu skaits un mājas vizīšu skaits ir pieaudzis. Salīdzinot ar 2011.gadu, unikālo pacientu skaits, t.sk., personas ar invaliditāti, 2012.gadā palielinājies par 17,5%, savukārt, mājas aprūpes vizīšu skaits palielinājies par 27%. Par šī pakalpojuma attīstību liecina arī vidējā mājas aprūpes vizīšu skaita uz 1 pacientu

³⁸ 2010.gada 28.decembra grozījumi Ministru kabineta 2006.gada 19.decembra noteikumos Nr.1046 „Veselības aprūpes organizēšanas un finansēšanas kārtība”

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

pieaugums: ja 2010.gadā vidēji uz 1 pacientu bija 16 mājas aprūpes vizītes, tad 2012.gadā tās bija jau 20 mājas aprūpes vizītes.

293. NVO uzver, ka trūkst statistikas datu par rehabilitēto cilvēku ar dzirdes un redzes traucējumiem dzimumu un vecumu. Nav pēctecības sociālo rehabilitācijas programmām cilvēkiem ar intelektuālo invaliditāti.

27. pants. Darbs un nodarbinātība

294. Satversmes 91.pantā ir nostiprināts vispārējs diskriminācijas aizlieguma princips – „visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas”.

295. Saskaņā ar Darba likumu ikvienam ir vienlīdzīgas tiesības uz darbu, taisnīgiem, drošiem un veselībai nekaitīgiem darba apstākļiem, kā arī uz taisnīgu darba samaksu. Tāpat tiesības nodrošināmas bez jebkādas tiešas vai netiešas diskriminācijas - neatkarīgi no personas rases, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa, seksuālās orientācijas vai citiem apstākļiem.

296. Attiecībā uz personu ar invaliditāti nodarbinātību secināms, ka visaugstākais nodarbinātības rādītājs ir personām ar III invaliditātes grupu – vairāk kā 1/3 daļa personu ar III invaliditātes grupu ir nodarbinātas vai pašnodarbinātas personas (saskaņā ar likumu „Par valsts sociālo apdrošināšanu”). Turpretī salīdzinoši zems nodarbinātības līmenis ir personu ar II invaliditātes grupu (15,5%) un jo īpaši personu ar I invaliditātes grupu (4,1%) vidū. Minētais apstākļis skaidrojams ar to, ka personas ar III invaliditātes grupu ir ar mēreni izteiktu invaliditāti, kur darbaspēju zaudējums ir pielīdzināms 25 - 59%, līdz ar to šīm personām iekļaušanās darba tirgū ir vieglāka, jo personu funkcionālie traucējumi ir mazāki, nekā personām ar I un II invaliditātes grupu. Personai ar I invaliditātes grupu ir ļoti smaga invaliditāte un darbaspēju traucējums pielīdzināms 80 - 100%, savukārt personai ar II invaliditātes grupu – 60 - 79% darbaspēju zaudējums. Pamatojoties uz minēto personām ar I un II invaliditātes grupu, ņemot vērā šo personu veselības stāvokli un funkcionālos traucējumus, ir samērā grūti un nereti pat neiespējami iekļauties darba tirgū un būt nodarbinātiem.

297. Attiecībā uz personu ar invaliditāti bezdarba rādītājiem, jānorāda, ka saskaņā ar NVA statistikas datiem 2012.gada beigās bija reģistrēti 9 799 bezdarbnieki ar invaliditāti (9,4% no kopējā reģistrēto bezdarbnieku skaita valstī). No tiem 52,3 % (5127) ir sievietes un 47,7% (4675) – vīrieši.

298. 36,3% reģistrēto bezdarbnieku ar invaliditāti skaitu veido bezdarbnieki vecumā no 45 -54 gadiem, kam seko pirmspensijas vecumā esošie bezdarbnieki ar invaliditāti, t.i., no 55-59 gadiem, - 24,9%. Tas nozīmē, ka 2/3 bezdarbnieki ar invaliditāti ir personas vecumā no 45 gadiem.

299. Lai veicinātu apmācību un nodarbinātības pasākumu pieejamību personām ar invaliditāti, kā arī šo personu iekļaušanos darba tirgū, ir veikti vairāki grozījumi, paredzot finansējumu mācību un prakses vietas bezdarbniekiem ar invaliditāti pielāgošanai atbilstoši ergoterapeita atzinumam, bet ne vairāk kā 500 Ls (711,42 *euro*) vienai mācību vai prakses vietai, paredzot iespēju finanšu līdzekļus izdevumu segšanai par surdotulku, asistentu, ergoterapeitu un citu speciālistu pakalpojumiem³⁹. Ja darba devējs, kas noslēdzis līgumu par pasākuma īstenošanu, ir biedrība vai nodibinājums, kura darbības mērķis ir atbalsta sniegšana personām ar invaliditāti un kurš nodarbina bezdarbniekus šādās profesijās – asistents vai

³⁹ 2011.gada 25.janvāra Ministru kabineta noteikumi Nr.75 „Noteikumi par aktīvo nodarbinātības pasākumu un preventīvo bezdarba samazināšanas pasākumu organizēšanas un finansēšanas kārtību un pasākumu īstenošanu izvēles principiem”

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

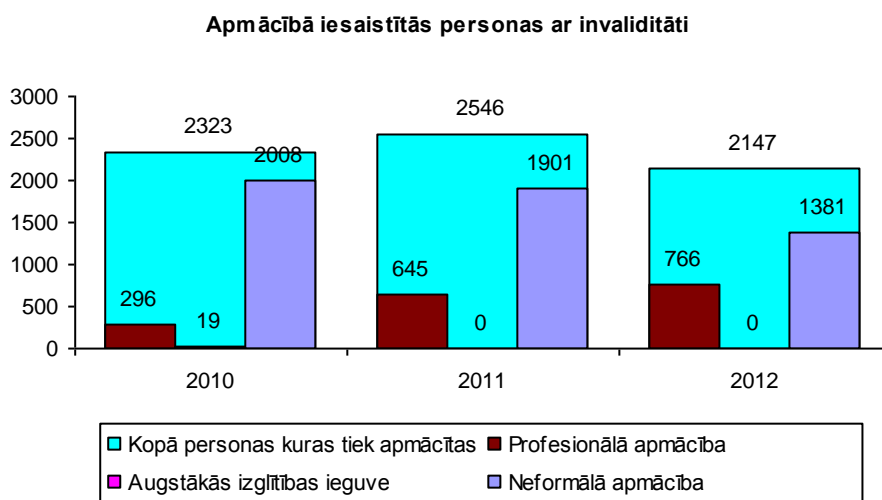
pavadonis personām ar invaliditāti, surdotulks, latviešu nedzirdīgo zīmju valodas tulks, interešu pulciņa audzinātājs personām ar invaliditāti, speciālais pedagogs – , NVA sedz valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas no algas dotācijas daļas, ko tā līdzfinansē par pasākumos iesaistītajiem bezdarbniekiem.

300. Īpaši personām ar invaliditāti paredzēts pasākums ir PNPG (ESF projekta un valsts piešķirtā finansējuma ietvaros). Komplekso atbalsta pasākumu ietvaros personas ar invaliditāti ir viena no prioritārajām mērķa grupām, tostarp pasākumā „Darba vieta jauniešiem” un pasākumā „Atbalsts jauniešu brīvprātīgajam darbam”, kur salīdzinājumā ar citām šajos pasākumos iesaistītajām personām, tieši personām ar invaliditāti tiek sniegts papildu finanšu atbalsts, tāpat arī pasākumā „Apmācība pie darba devēja” personām ar invaliditāti ir noteikts papildus atbalsts. Lai nodrošinātu iespēju saņemt atbalstu mūžizglītības apmācības pasākumos nodarbinātām personām vecuma grupā no 25 līdz 44 gadiem ieskaitot, personas ar invaliditāti ir noteiktas kā vienas no prioritāri iesaistāmajām šajos pasākumos, jo personas ar invaliditāti bezdarba riskam ir pakļautas visvairāk.

301. NVA tehniskajā specifikācijā noteiktas prasības izglītības iestādēm nodrošināt apmācības iespējas personām ar invaliditāti. Iepirkuma līguma izpildes laikā nepieciešamības gadījumā uzņem personas ar invaliditāti apmācību īstenošanas vietās un nodrošina tām atbilstošu apmācību procesu (tai skaitā nodrošina iespēju veikt NVA finansētos individuālos pielāgojumus). Ja apmācībā tiek iesaistīts izglītojamais ar dzirdes invaliditāti, pretendents nodrošina iespēju NVA finansētam surdotulkam apmācības vietā sniegt surdotulka pakalpojumus.

302. 4.grafikā ir norādīta informācija par personu ar invaliditāti iesaisti apmācībā 2010.-2012.g.

4.grafiks

303. 2012.gadā PNPG ietvaros izveidotas 390 (2011.gadā – 603) valsts līdzfinansētās darba vietas. Kopumā 2012.gadā PNPG tika iesaistīti 492 (2011.gadā – 715) bezdarbnieki ar invaliditāti (kas veido 62% no visiem šī pasākuma dalībniekiem un 4% no visiem nodarbinātības pasākumus uzsākušajiem bezdarbniekiem ar invaliditāti, t.sk. konkurētspējas paaugstināšanas pasākumu informatīvās dienas)⁴⁰.

304. 2012.gadā, atbilstoši katra pasākumā iesaistāmā bezdarbnieka ar invaliditāti veselības stāvokļa novērtējumam, tika pielāgotas 308 (2011.gadā – 510) darba vietas. Darba

⁴⁰ viena persona var iesaistīties vairākos pasākumos.

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

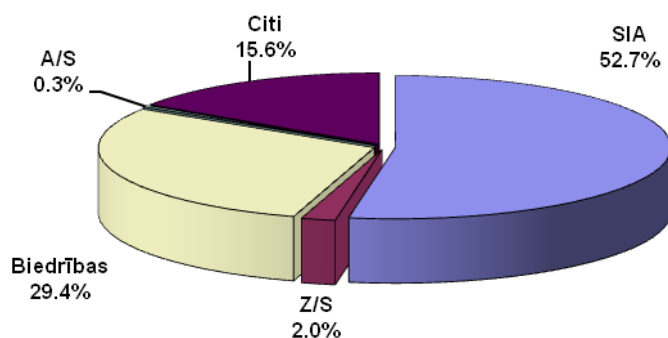

vieta pielāgošanas izmaksas sedz NVA, bet nepieciešamo darbu veikšanu nodrošina darba devējs.

305. 2012.gadā 15 bezdarbniekiem ar invaliditāti (2011.gadā – 9) tika sniegti asistentu pakalpojumi un 9 bezdarbniekiem (2011.gadā – 14) surdotulku pakalpojumi.

306. PNPG ietvaros, bezdarbnieki ar invaliditāti tiek nodarbināti šādos uzņēmumu veidos (NVA dati) (5.grafiks):

5.grafiks

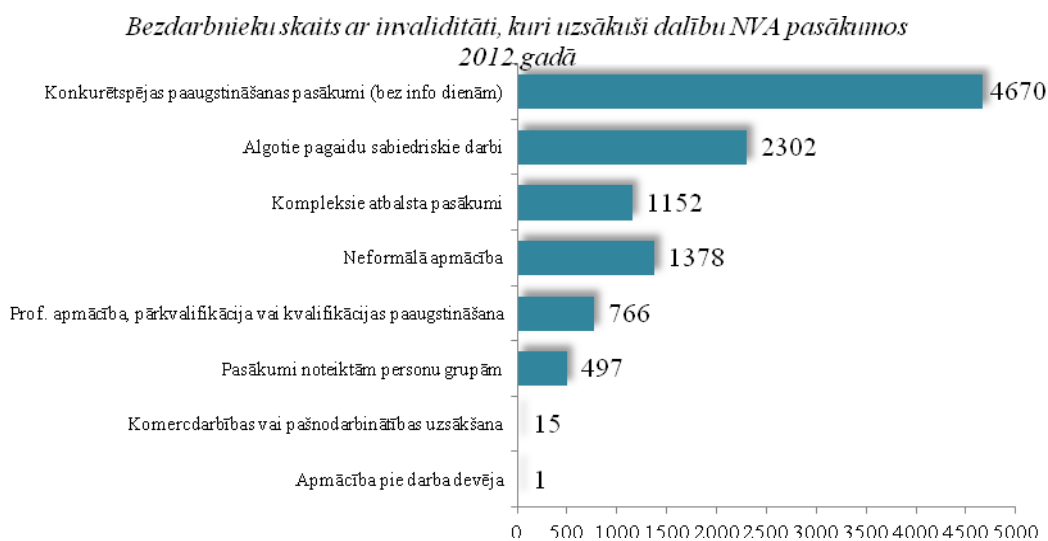

Uzņēmumu sadalījums pēc komercdarbības veida, kuros 2012.gadā tika izveidotas subsidētās darba vietas

307. 2012.gadā dalību NVA organizētajos aktīvajos nodarbinātības pasākumos (t.sk. konkurētspējas paaugstināšanas pasākumu informatīvās dienas) uzsāka **13 810** (vienai personai var būt sniegti vairāki pakalpojumi) bezdarbniekiem ar invaliditāti (2011.gadā – 13 051). Šajos pasākumos viņiem papildus tika nodrošināti tādi pakalpojumi kā darba vietas pielāgošana, surdotulku un ergoterapeitu pakalpojumi. Karjeras konsultācijas 2012.gadā saņēmušas 2 892 personas ar invaliditāti, no tiem bezdarbnieki (darba meklētāji) – 2 812.

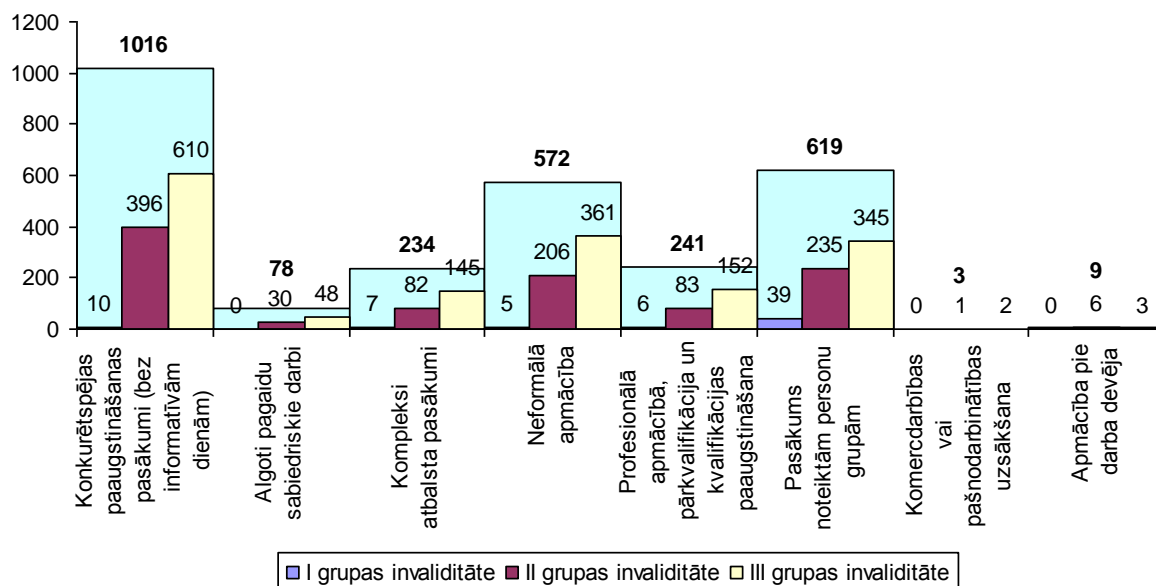
308. Bezdarbnieku ar invaliditāti sadalījums pa pasākumu veidiem redzams diagrammā (NVA dati) (6.grafiks).

6.grafiks

309. Informācija par bezdarbniekiem ar invaliditāti, kuri iekārtojušies darbā pēc dalības pasākumā 2012.gadā, t.sk. tie bezdarbnieki ar invaliditāti, kuri pabeiguši pasākumu iepriekšējos periodos (2012., 2011. un 2010.gadā) attēlota 7.grafikā.

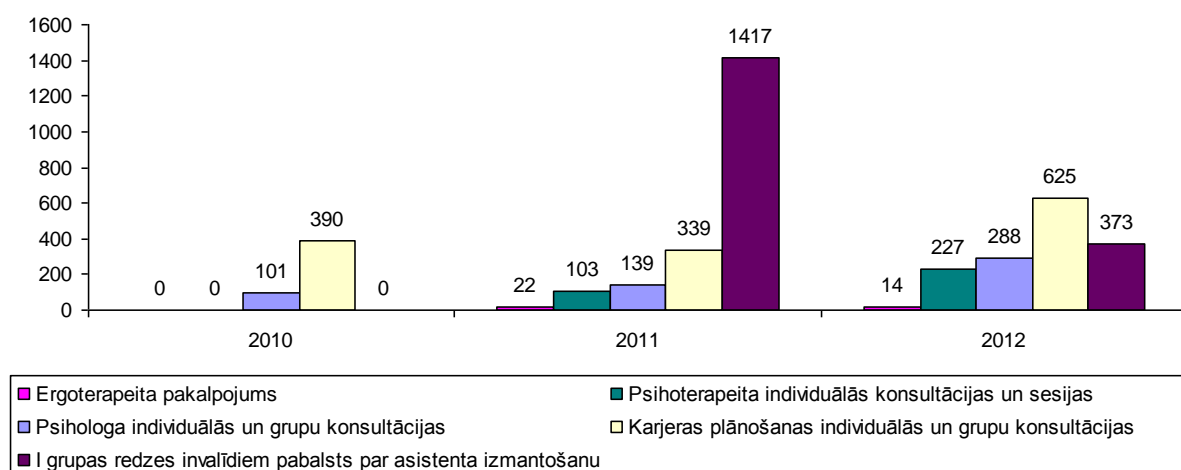
LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

310. Papildus informācija par aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem, kuros tiek sniegts atbalsts personām ar invaliditāti:

Kompleksajos atbalsta pasākumos, kuru mērķis ir ar kompleksu (vairāku mērķa grupu aptverošu un individuālām personas vajadzībām paredzētu) nodarbinātības atbalsta pasākumu kopumu veicināt mērķa grupu bezdarbnieku iekļaušanos sabiedrībā un darba tirgū, mazinot sociālās atstumtības riskus un atbalstot mērķa grupu bezdarbnieku motivācijas un konkurētspējas paaugstināšanu darba tirgū, 2012.gadā tika iesaistītas **1 152** (2011.gadā – 686) personas ar invaliditāti (8% no visām nodarbinātības pasākumus uzsākušām personām ar invaliditāti) (8.grafiks).

Komplekso atbalsta pasākuma ietvaros personām ar invaliditāti sniegta:

311. Pasākuma „Darba vieta jauniešiem” (ilgst deviņus mēnešus) mērķis ir integrēt jaunieši-bezdarbniekus (vecumā no 18 līdz 24 gadiem) darba tirgū, vienlaikus veicinot pastāvīgas darba vietas izveidi un jauniešu pastāvīgu nodarbinātību. Bezdarbnieks ar invaliditāti, strādājot pie darba devēja un atrodoties viņa uzraudzībā, attīsta darba iemaņas un prasmes, iegūst darba pieredzi. Katru mēnesi bezdarbniekam ar invaliditāti tiek maksāta darba alga, kas nevar būt mazāka par valstī noteikto minimālo algu – 200 latu (284,57 euro) mēnesī, par kuru darba devējs veic visas valstī noteiktās nodokļu iemaksas. Darba vieta jauniešiem LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

netiek organizēta nekvalificētos un mazkvalificētos darbos. 2012.gadā 10 personām ar invaliditāti (2011.gadā – 22 personām), pamatojoties uz ergoterapeita atzinumu, pielāgotas darba vietas pasākuma „Darba vieta jauniešiem” ietvaros. Pasākuma „Darba vieta jauniešiem” finanšu līdzekļus izmanto: darba devēja dotācijai par bezdarbnieka ar invaliditāti algai (150 lati (213,43 *euro*) - pirmo sešu mēnešu laikā un 100 lati (142,29 *euro*) mēnesī – pēdējo trīs mēnešu laikā proporcionāli nostrādātajam laikam), kur darba devējam bezdarbnieka ar invaliditāti algai ir jānodrošina papildu finansējums, jo darba samaksa nedrīkst būt zemāka par valstī noteiktās minimālās algas apmēru; darba devējs saņem dotāciju 50% apmērā no valstī noteiktās minimālās mēneša darba algas darba vadītāja atalgojumam, ja pie darba devēja nodarbināti pieci jaunieši-bezdarbnieki, dotācija darba vadītāja atalgojumam par vienu nodarbināto jauniešu ir viena piektā daļa no valstī noteiktās minimālās darba algas apmēra; finanšu līdzekļi darba devējam par izdevumiem par veselības pārbaudi veikšanu, kas paredzētas normatīvajos aktos par obligātajām veselības pārbaudēm; finanšu līdzekļi (līdz 500 latiem (711,44euro)) darba devējiem par darba vietas pielāgojumu veikšanu bezdarbniekiem ar invaliditāti, kur šo pielāgojumu nepieciešamību apstiprinājis ergoterapeits.

312. Pasākuma „Atbalsts jauniešu brīvprātīgajam darbam” (ilgst no viena līdz sešiem mēnešiem) mērķis ir veicināt jauniešu – bezdarbnieku (vecumā no 18 līdz 24 gadiem) aktivitāti sabiedrības labā, sniedzot atbalstu biedrībām un nodibinājumiem, lai tie varētu organizēt jauniešu- bezdarbnieku iesaisti brīvprātīgā darbā biedrības vai nodibinājuma statūtos noteikto funkciju nodrošināšanai. Brīvprātīgo darbu organizē un īsteno NVA sadarbībā ar biedrībām un nodibinājumiem. Pasākumu „Atbalsts jauniešu brīvprātīgajam darbam” 2012.gadā uzsākuši 45 bezdarbnieki ar invaliditāti (2011.gadā – 65). Pasākuma „Atbalsts jauniešu brīvprātīgajam darbam” finanšu līdzekļus izmanto: bezdarbnieka ar invaliditāti ikmēneša stipendijai (60 latu apmērā, ko izmaksā proporcionāli mēnesī nostrādātajām dienām); ar iespējamo nelaimes gadījumu (kas var notikt pasākuma laikā ar iesaistītajiem bezdarbniekiem) apdrošināšanu saistīto izdevumu segšanai.

313. Lai veicinātu vienlīdzīgu tiesību principa ieviešanu attiecībā uz personām ar invaliditāti, darba devēja pienākums ir veikt pasākumus, kas atbilstoši apstākļiem nepieciešami, lai pielāgotu darba vidi, sekmētu personām ar invaliditāti iespējas nodibināt darba tiesiskās attiecības, pildīt darba pienākumus, tikt paaugstinātiem amatā vai nosūtītiem uz profesionālo apmācību vai kvalifikācijas paaugstināšanu, ciktāl šādi pasākumi neuzliek darba devējam nesamērīgu slogu. Tāpat Darba likums aizsargā personas tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi, dibinot darba tiesiskās attiecības un to pastāvēšanas laikā, tai skaitā tiesības saņemt vienlīdzīgu darba samaksu par tādu pašu vai vienādas vērtības darbu. Par diskrimināciju šā likuma izpratnē uzskatāma arī personas aizskaršana un norādījums to diskriminēt. Personas aizskaršana šā likuma izpratnē ir personas pakļaušana tādai no šīs personas viedokļa nevēlamai rīcībai, kas saistīta ar tās piederību pie noteikta dzimuma, tajā skaitā — seksuāla rakstura rīcībai, ja šādas rīcības mērķis vai rezultāts ir personas cieņas aizskaršana un iebiedējošas, naidīgas, pazemojošas, degradējošas vai aizskarošas vides radīšana.

314. Darba likuma attiecīgās normas⁴¹, ciktāl tās nav pretrunā ar attiecīgo tiesību būtību, attiecas arī uz atšķirīgas attieksmes aizliegumu atkarībā no darbinieka rases, ādas krāsas, vecuma, invaliditātes, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa, seksuālās orientācijas vai citiem apstākļiem.

315. Darba sludinājums (darba devēja paziņojums par brīvajām darba vietām) nedrīkst attiekties tikai uz vīriešiem vai tikai uz sievietēm, izņemot gadījumu, kad piederība pie noteikta dzimuma ir attiecīgā darba veikšanas vai attiecīgās nodarbošanās objektīvs un pamatots priekšnoteikums. Līdz ar to, uzsākot darba tiesiskās attiecības, jauns darbinieks

⁴¹ Darba likuma 29.panta, 32.panta pirmās daļas, 34., 48., 60. un 95.pants

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

nedrīkst būt izvēlēts sava dzimuma dēļ, t.sk., arī attiecībā uz personām ar invaliditāti. Tomēr, ja, dibinot darba tiesiskās attiecības, darba devējs pārkāpis atšķirīgas attieksmes aizliegumu, pretendents ir tiesības celt prasību tiesā triju mēnešu laikā no dienas, kad saņemts darba devēja atteikums nodibināt ar viņu darba tiesiskās attiecības. Ja darba tiesiskās attiecības nav nodibinātas atšķirīgas attieksmes aizlieguma pārkāpšanas dēļ, pretendents nav tiesību prasīt šo attiecību nodibināšanu piespiedu kārtā.

316. Darba likums nosaka, ka darbinieku skaita samazināšanas gadījumā priekšrocības turpināt darba attiecības ir tiem darbiniekiem, kuriem ir labāki darba rezultāti un augstāka kvalifikācija. Ja darba rezultāti un kvalifikācija būtiski neatšķiras, priekšrocības palikt darbā ir tiem darbiniekiem, kuri pie attiecīgā darba devēja cietuši nelaimes gadījumā darbā vai saslimuši ar arodslimību; kuri ir personas ar invaliditāti vai slimo ar staru slimību.

317. Darba likums nosaka, ka darba devējam aizliegts uzteikt darba līgumu ar darbinieku, ja viņš atzīts par personu ar invaliditāti, izņemot gadījumus, ja uzteikuma pamats saistīts ar darbinieka uzvedību (piemēram, darbinieks, veicot darbu, ir alkohola, narkotiku vai toksiska reibuma stāvoklī u.c.); ja nespēj veikt nolīgto darbu veselības stāvokļa dēļ un to apliecina ārsta atzinums; ja tiek likvidēts darba devējs – juridiskā persona vai personālsabiedrība; pārbaudes laikā⁴².

318. Tāpat saskaņā ar Darba likumu ir noteikts, ka darba devējam aizliegts uzteikt darba līgumu ar darbinieku, ja darbinieks pārejošas darbnespējas dēļ neveic darbu vairāk nekā sešus mēnešus, ja darbnespēja ir nepārtraukta, vai vienu gadu triju gadu periodā, ja darbnespēja atkarojas ar pārtraukumiem, šajā laikā neieskaitot grūtniecības un dzemdību atvaļinājumu, kā arī darbnespējas laiku, ja darbnespējas iemesls ir nelaimes gadījums darbā vai arodslimība līdz darbspēju atgūšanai vai invaliditātes noteikšanai, ja darbnespējas iemesls ir nelaimes gadījums darbā vai arodslimība.

319. Dažas NVO nodrošina nodarbinātības pasākumus personām ar invaliditāti, kā rezultātā tās tiek motivētas darbam un viņiem tiek piemēlēta laba vieta (viena NVO 2 gadu laikā iekārtoja darbā vairāk nekā 30 personas ar invaliditāti). Tāpat dažas NVO izveido savas darba vietas, piemēram, kafejnīcu, kurā tiek nodarbināti 80% jaunieši ar garīga rakstura traucējumiem. Jaunieši palīdz profesionāliem pavāriem, tādā veidā iegūstot vērtīgu pieredzi un apgūstot pavāra palīga amatu. Pēc 3 kafejnīcā nostrādātiem gadiem, jauniešiem ar invaliditāti ir tiesības saņemt invaliditātes pensiju. Kā arī dažas NVO izstrādā vadlīnijas darba devējiem, pieņemot darbā cilvēkus ar invaliditāti

320. NVO akcentē, ka nav pietiekami attīstītas alternatīvās nodarbinātības formas, nav pietiekamā daudzumā specializēto darbnīcu un netiek plānots šo apjomu palielināt. Personām ar garīga rakstura traucējumiem tikai retos gadījumos ir iespēja būt nodarbinātām. Personām, kuras ir ievietotas valsts sociālās aprūpes centros, nav nekādas nodarbinātības iespējas. NVA piedāvātajosursos netiek noteiktas prasības kursu organizatoriem, ņemot vērā cilvēku ar intelektuālo invaliditāti specifisku mācību procesā.

28. pants. Pienācīgs dzīves līmenis un sociālā aizsardzība

321. Satversmes 109.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.

322. Sociāli apdrošinātām personām, par kurām ir veiktas vai bija jāveic valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas, saskaņā ar likumu „Par valsts pensijām” tiesības saņemt

⁴² Saskaņā ar Darba likuma 47.pantu pirmo daļu ir noteikts, ka pārbaudes laikā darba devējam un darbiniekam ir tiesības rakstveidā uzteikt darba līgumu trīs dienas iepriekš. Darba devējam, uzteicot darba līgumu pārbaudes laikā, nav pienākums norādīt šādu uzteikuma iemeslu.

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

invaliditātes pensiju ir apdrošinātai personai, ja tā ir atzīta par personu ar invaliditāti un tās apdrošināšanas stāžs ir vismaz 3 gadi.

323. Personām ar invaliditāti, sasniedzot vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu, tiek piešķirta vecuma pensija, bet ar nosacījumu, ka invaliditātes laikā tā nedrīkst būt mazāka par invaliditātes pensiju, kas saņemta līdz vecuma pensijas piešķiršanas brīdim⁴³.

324. Invaliditātes pensijas apmērs ir atkarīgs no personai noteiktās invaliditātes grupas. III invaliditātes grupas gadījumā invaliditātes pensiju piešķir valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērā, t.i., 45 lati, bet invalīdam kopš bērnības - 75 lati.

325. Personām ar I un II invaliditātes grupu pensijas apmērs ir atkarīgs no:

- apdrošinātās personas vidējās apdrošināšanas iemaksu algas, ko nosaka par jebkuriem 36 mēnešiem pēc kārtas pēdējo 5 gadu laikā pirms invaliditātes pensijas piešķiršanas;
- apdrošinātās personas individuālā apdrošināšanas stāža;
- no maksimāli iespējamā apdrošināšanas stāža, kuru nosaka no 15 gadu vecuma līdz likumā noteiktā pensijas vecuma sasniegšanai⁴⁴.

326. Ja persona 5 gadus pirms invaliditātes pensijas piešķiršanas nav bijusi pakļauta invaliditātes apdrošināšanai, tad invaliditātes pensijas apmērs nedrīkst būt mazāks par valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kuram piemērots šāds koeficients: I grupas invaliditātes gadījumā 1,6; II invaliditātes grupas gadījumā 1,4.

327. Saskaņā ar VSAA datiem 2013.gada septembrī invaliditātes pensijas saņēma 71 369 personas ar invaliditāti (I grupas invaliditātes pensiju – 7%, II grupas – 52%, III grupas – 41%). Vidējais piešķirtais invaliditātes pensijas apmērs ir 119,57 Ls (170,13 *euro*).

328. Bērnu ar invaliditāti vecākiem normatīvajos aktos ir noteikta iespēja pieprasīt vecuma pensiju ar atvieglotiem nosacījumiem. Tiesības uz vecuma pensiju piecus gadus pirms noteiktā vecuma sasniegšanas (t.i., pašreiz 62 gadiem), ja apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 25 gadiem, ir bērna vecākam vai aizbildnim, kurš laika periodā, līdz bērns sasniedzis 18 gadu vecumu, ne mazāk kā astoņus gadus ir aprūpējis piecus vai vairāk bērnus vai bērnu, kurš normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā vismaz astoņus gadus ir bijis atzīts par bērnu ar invaliditāti. Šādu tiesību nav personai, kurai atņemtas aprūpes vai aizgādības tiesības vai kura atcelta no aizbildņa pienākumu pildīšanas nekārtīgas šo pienākumu izpildīšanas dēļ⁴⁵. Pēc VSAA datiem 2013.gada septembrī vecuma pensiju ar atvieglotiem noteikumiem saņēma 12 477 personas (9 821 mātes, 2 656 tēvi), kas sastāda 2,6% no kopējā vecuma pensionāru skaita. Vidējais piešķirtais vecuma pensijas apmērs minētajām personām ir 163,09 Ls (232,06 *euro*).

329. Lai sniegtu finansiālu atbalstu ģimenēm ar bērniem, personām ar invaliditāti, cilvēkiem pensijas vecumā u.c. mazaizsargātām iedzīvotāju grupām, valstī ir ieviesta valsts sociālo pabalstu sistēma. Valsts sociālie pabalsti ir universāls valsts atbalsts naudas izmaksu veidā, kuru saņem pie noteiktām iedzīvotāju grupām piederīgas personas situācijās, kad ir nepieciešami papildus izdevumi vai, kad šīs personas nespēj gūt ienākumus un kad nav paredzēta kompensācija no valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas. Tiesības saņemt valsts sociālos pabalstus nav atkarīgas no personas ienākumiem vai materiālās situācijas pabalsta saņemšanas periodā.

⁴³ Likuma „Par valsts pensijām” 17.pants un pārejas noteikumu 19.punkts.

⁴⁴ Likuma „Par valsts pensijām” 16.pants

⁴⁵ Likuma „Par valsts pensijām” 11.panta 4.daļa

330. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu piešķir gadījumos, kad persona nespēj gūt ienākumus un kad nav paredzēta kompensācija no valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas. Līdz ar to valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta mērķis ir nodrošināt materiālā atbalsta sniegšanu ar iztiku saistīto izdevumu segšanai tām personām, kuras nesaņem kompensāciju no valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas, t.sk., personām ar invaliditāti.

331. Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 13.panta pirmo daļu valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu piešķir personai, kurai nav tiesību saņemt valsts pensiju (izņemot apgādnieka zaudējuma pensiju invalīdam) vai apdrošināšanas atlīdzību sakarā ar nelaimes gadījumu darbā vai arodslimību, ja persona atzīta par personu ar invaliditāti un pārsniegusi 18 gadu vecumu. Valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta apmērs ir 45 lati (64,03 *euro*) mēnesī vispārējā gadījumā; invalīdiem kopš bērnības - 75 lati (106,72 *euro*) mēnesī⁴⁶.

332. 2013.gada 7.novembrī Saeima, pieņemot likumu „Par valsts budžetu 2014.gadam”, atbalstīja valsts materiālā atbalsta palielināšanu personām ar I un II invaliditātes grupu, kuras saņem valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, piešķirtajam pabalsta apmēram piemērojot attiecīgu koeficientu: I invaliditātes grupai – koeficientu 1,3, II invaliditātes grupai - koeficientu 1,2. Tādējādi no 2014.gada 1.jūlija personas ar I invaliditātes grupu saņems 58,50 Ls (83,24 *euro*) mēnesī (iepriekš 45 Ls) vai 97,50 Ls (138,73 *euro*) mēnesī (iepriekš 75 Ls), atkarībā no tā, vai invaliditāte ir kopš bērnības. Savukārt personas ar II invaliditātes grupu attiecīgi 54 Ls (76,84 *euro*) vai 90 Ls (128,06 *euro*) mēnesī.

333. Saskaņā ar VSAA datiem 2013.gada augustā valsts sociālā nodrošinājuma pabalsts tika izmaksāts 17 202 personām, no kurām 16 267 ir personas ar invaliditāti, t.sk., 11 735 personas – invalīdi kopš bērnības, 4 532 – pārējās personas ar invaliditāti (invaliditāti ieguvušas pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas).

334. Ar mērķi sniegt atbalstu cilvēkiem ar ļoti smagu invaliditāti, kuriem nepieciešama pastāvīga kopšana, sākot ar 2008.gada 1.janvāri, ir ieviests jauns valsts atbalsta veids naudas izmaksu veidā – pabalsts invalīdam, kuram nepieciešama kopšana. To piešķir personai, kura atzīta par invalīdu, pārsniegusi 18 gadu vecumu un kurai sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem VDEĀVK ir noteikusi īpašas kopšanas nepieciešamību. Saskaņā ar VSAA sniegtajiem datiem 2012.gada decembrī pabalstu invalīdam, kuram nepieciešama kopšana, saņēma 11 480 personas.

335. Pabalsta apmērs invalīdam, kuram ir nepieciešama kopšana, ir 100 Ls (142,29 *euro*) mēnesī⁴⁷. 2013.gada 7.novembrī Saeima, pieņemot likumu „Par valsts budžetu 2014.gadam”, atbalstīja pabalsta apmēra palielināšanu invalīdam, kuram nepieciešama kopšana, par 50 latiem (71,14 *euro*), sākot no 2014.gada 1.jūlija, līdz ar to šā pabalsta apmērs būs 150 Ls (213,43 *euro*) mēnesī.

336. Ģimenēm, kurās ir bērni ar ļoti smagu invaliditāti, kopš 2006.gada 1.janvāra tiek piešķirts un izmaksāts bērna invalīda kopšanas pabalsts, kuru piešķir un izmaksā personai, kas kopj bērnu līdz 18 gadu vecumam, kuram VDEĀVK ir noteikusi invaliditāti un izsniegusi atzinumu par īpašas kopšanas nepieciešamību sakarā ar smagiem funkcionāliem traucējumiem. Bērna invalīda kopšanas pabalsta apmērs ir 150 Ls (213,43 *euro*) mēnesī⁴⁸.

⁴⁶ Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1605 „Noteikumi par valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta un apbedīšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalstu piešķiršanas un izmaksas kārtību” 2.punkts

⁴⁷ Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1608 „Noteikumi par pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību invalīdam, kuram nepieciešama kopšana, pabalsta apmēru, kā arī pabalsta apmēra pārskatīšanas kārtību” 2.punkts

⁴⁸ Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1607 „Noteikumi par bērna invalīda kopšanas pabalsta apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta piešķiršanas un izmaksas kārtību” 2.punkts
LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

Saskaņā ar VSAA sniegtajiem datiem 2012.gada novembrī bērnu ar invaliditāti skaits, par kuriem piešķirts bērna invalīda kopšanas pabalsts, bija 1 839 bērni.

337. Ģimenēm, kurās aug bērns ar invaliditāti, tiek piešķirta piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta par bērnu ar invaliditāti. Piemaksu pie ģimenes valsts pabalsta piešķir personai, kura audzina bērnu ar invaliditāti, no bērna invalīda statusa noteikšanas dienas līdz dienai, kad bērns invalīds sasniedz 18 gadu vecumu, neatkarīgi no ģimenes valsts pabalsta izmaksas. Ģimenes valsts pabalsta apmērs par pirmo bērnu ģimenē ir astoņi lati mēnesī, piemaksas apmērs ir 75 Ls mēnesī⁴⁹. Saskaņā ar VSAA sniegtajiem datiem 2012.gada novembrī bērnu ar invaliditāti skaits, par kuriem piešķirta piemaksa pie ģimenes valsts pabalsta, bija 7 531 bērns. Minētais skaits vienlaikus atspoguļo arī kopējo bērnu skaitu valstī, kuriem noteikta invaliditāte.

338. Valsts sociālo pabalstu likuma 12.pantā noteikto pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, piešķir personai, kurai pašai vai kuras bērnam ir noteikta invaliditāte un VDEĀVK izsniegts atzinums par medicīnisko indikāciju noteikšanu speciāli pielāgota vieglā automobiļa iegādei un pabalsta saņemšanai. Pabalsta apmērs ir 56 Ls (79,68 euro) par katru pilnu sešu mēnešu periodu (t.i. 112 Ls (159,36 euro) gadā) un to izmaksā divas reizes gadā, skaitot no dienas, kad izsniegts VDEĀVK atzinums. Tādējādi personām ar I un II invaliditātes grupu un bērniem ar invaliditāti, kuriem ir VDEĀVK izsniegts atzinums par transporta pabalsta saņemšanu, bez valsts nodrošinātā bezmaksas sabiedriskā transporta tiek izmaksāts arī pabalsts transporta izdevumu kompensēšanai. Saskaņā ar VSAA sniegtajiem datiem 2012.gada decembrī pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās, saņēma 16 556 personas.

339. Vienlaikus Pamatnostādņēs viens no virziena „Sociālā aizsardzība” pasākumiem ir iekļauta nepieciešamība izvērtēt valsts sniegto atbalstu personām ar pārvietošanās traucējumiem sabiedriskajā transportā, t.sk., attiecībā uz pabalstu transporta izdevumu kompensēšanai invalīdiem, kuriem ir apgrūtināta pārvietošanās.

340. Invaliditātes likumā ir noteikti vairāki pasākumi invaliditātes izraisīto seku mazināšanai, piemēram, surdotulka pakalpojums izglītības programmu ieguvei; surdotulka pakalpojums saskarsmes nodrošināšanai ar citām fiziskajām un juridiskajām personām; asistenta pakalpojums ārpus mājas aktivitāšu veikšanai; asistenta pakalpojums izglītības programmu apguvei; psihologa pakalpojums bērnam ar pirmreizēji noteiktu invaliditāti un viņa likumiskajam pārstāvim; atbalsts viena mājokļa pielāgošanai; bezmaksas sabiedriskā transporta pakalpojums personām ar I un II invaliditātes grupu un bērniem ar invaliditāti, kā arī personām, kas pavada bērnu ar invaliditāti un personu ar I invaliditātes grupu.⁵⁰

341. Personām ar I vai II invaliditātes grupu, personām līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti un personai, kas pavada personu ar I invaliditātes grupu vai personu līdz 18 gadu vecumam ar invaliditāti ir tiesības par valsts budžeta līdzekļiem bez maksas izmantot visa veida sabiedrisko transportu, izņemot aviotransportu, taksometrus un pasažieru pārvadājumus pa iekšējiem ūdeņiem⁵¹.

342. Papildus valsts noteiktajiem atvieglojumiem, izmantojot sabiedrisko transportu, atsevišķas pašvaldības ir noteikušas papildus atvieglojumus cilvēkiem ar III invaliditātes grupu, kuri izmanto sabiedrisko transportu konkrētās pašvaldības administratīvā teritorijā. Tā

⁴⁹ Ministru kabineta 2009.gada 22.decembra noteikumu Nr.1517 „Noteikumi par ģimenes valsts pabalsta un piemaksas par ģimenes valsts pabalsta par bērnu invalīdu apmēru, tā pārskatīšanas kārtību un pabalsta un piemaksas piešķiršanas un izmaksas kārtību” 7.un 8.punkts

⁵⁰ Katrs no minētajiem pakalpojumiem apskatīts citos Ziņojuma pantos.

⁵¹ Invaliditātes likuma 12.panta pirmās daļas 7.punkts

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

piemēram, bez maksas par pašvaldības budžeta līdzekļiem sabiedrisko transportu var izmantot cilvēki ar III invaliditātes grupu Rīgā un Salaspilī. Savukārt Daugavpilī nestrādājošām personām ar III invaliditātes grupu ir noteikti atvieglojumi sabiedriskajā transportā, ja viņu ienākumi nepārsniedz noteiktu līmeni.

343. Ģimenes, kurās ir bērni ar invaliditāti, kā arī, ģimenes ar bērniem, kurās kāds no vecākiem ir persona ar invaliditāti, var saņemt Akciju Sabiedrības „Latvenergo” elektrības norēķinu dāvanu karti 53,70 Ls (76,41 *euro*) vērtībā savas pašvaldības sociālajā dienestā. Pieejamais dāvanu karšu apjoms - 40 000 dāvanu kartes gadā. Kampanjas ietvaros katra ģimene var saņemt vienu dāvanu karti.

344. Personām ar invaliditāti atkarībā no noteiktās invaliditātes grupas ir noteikti papildu iedzīvotāju ienākumu nodokļa atvieglojumi – personām ar I un II invaliditātes grupu 1296 lati (1848 *euro*), personām ar III invaliditātes grupu – 1008 lati (1440 *euro*).

345. Saskaņā ar likumu „Par nekustamā īpašuma nodokli” pašvaldībām ir tiesības izdot saistošos noteikumus, kuros paredzēti atvieglojumi atsevišķām nekustamā īpašuma nodokļa maksātāju kategorijām, t.sk. personām ar invaliditāti. Nosakot nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumus, pašvaldība ievēro sociālās atbildības principu, īpaši ņemot vērā nodokļa ietekmi un sociāli mazaizsargātāko un trūcīgo iedzīvotāju grupām. Ievērojot minēto, vairākās pašvaldībās ir noteikti nekustamā īpašuma nodokļa atvieglojumi personām ar invaliditāti (Aizkraukle, Ilūkste, Baltinavā u.c.).

346. Pilns atvieglojumu saraksts personām ar invaliditāti atkarībā no noteiktās invaliditātes grupas pieejams Labklājības ministrijas mājas lapas sadaļā Personām ar invaliditāti – Atvieglojumi personām ar invaliditāti - <http://www.lm.gov.lv/text/918>.

347. Likuma „Par pašvaldībām” 15.panta 9.punkts nosaka, ka viena no pašvaldības autonomām funkcijām ir sniegt palīdzību iedzīvotājiem dzīvokļa jautājumu risināšanā. Saskaņā ar likuma „Par palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” 4.pantu palīdzību personai sniedz tā pašvaldība, kuras administratīvajā teritorijā attiecīgā persona deklarējusi savu dzīvesvietu. Šī paša likuma 3.pants nosauc vairākus veidus, kādos pašvaldība var sniegt palīdzību, un viens no tiem ir palīdzība dzīvojamās telpas apmaiņā pret citu dzīvojamo telpu.

29. pants. Līdzdalība politiskajā un sabiedriskajā dzīvē

348. Satversmes 102.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības apvienoties biedrībās, politiskās partijās un citās sabiedriskās organizācijās.

349. Saskaņā ar Saeimas, Eiropas Parlamenta u.c. vēlēšanu reglamentējošiem normatīvajiem aktiem, ja vēlētājs fizisku trūkumu dēļ pats nespēj balsot vai parakstīties balsotāju sarakstā, vēlētāja klātbūtnē pēc viņa norādījumiem atzīmes vēlēšanu zīmē izdara vai balsotāju sarakstā parakstās vēlētāja ģimenes loceklis vai kāda cita persona, kurai vēlētājs uzticas. Tāpat normatīvajos aktos noteikts, ka, ja atsevišķi vēlētāji veselības stāvokļa dēļ nevar ierasties vēlēšanu telpās, iecirkņa komisija, pamatojoties uz šo vēlētāju vai viņu pilnvarotas personas rakstveida iesniegumu, organizē balsošanu šo vēlētāju atrašanās vietā.

350. Lai gan šobrīd spēkā esošie vēlēšanu tiesību akti nosaka, ka personām, kuras likumā paredzētajā kārtībā atzītas par rīcības nespējīgām, nav tiesību vēlēties, ievērojot starptautiskās saistības un 2010.gada 27.decembra Satversmes tiesas spriedumu „Par Civillikuma 358.panta un 364.panta atbilstību Satversmes 96.pantam”, 2013.gada 1.jūnija pašvaldību vēlēšanās pirmo reizi tika nodrošinātas tiesības piedalīties vēlēšanās personām ar garīga rakstura traucējumiem.

351. No 950 vēlēšanu iecirkņiem vēlētājiem ar kustību traucējumiem ir pieejami 447 jeb 47% vēlēšanu iecirkņu. Līdz ar būvju vispārējās pieejamības uzlabošanu, uzlabojas arī

vēlēšanu iecirkņu pieejamība, jo lielākā daļa vēlēšanu iecirkņu tiek iekārtoti skolās un citās valsts vai pašvaldības ēkās.

352. CVK mājas lapā ir iekļauta teksta palielinājuma – samazinājuma iespējas, kas atvieglo teksta lasīšanu vājredzīgajiem. Savukārt vēlētājiem ar uztveres traucējumiem CVK mājas lapā ir pieejama sadaļa „Viegli lasīt”.

353. Kopš 2001.gada CVK ir īstenojusi vairākus projektus vēlētāju ar invaliditāti informēšanai. Sadarbībā ar Viegļās valodas aģentūru vēlētāju ar uztveres traucējumiem vajadzībām vieglajā valodā vairākkārt ir ticis izdots informatīvs buklets par vēlēšanu kārtību un informatīvā lapa par iespējām pieteikt balsošanu dzīvesvietā. Vājredzīgo un neredzīgo vēlētāju informēšanai CVK audio formātā ir ieskaņojusi Saeimas vēlēšanu un Eiropas Parlamenta vēlēšanu deputātu kandidātu sarakstus un priekšvēlēšanu programmas. 2009.gada Eiropas Parlamenta vēlēšanās un 2010.gada 10.Saeimas vēlēšanās CVK īstenoja arī īpašu projektu nedzirdīgo vēlētāju informēšanai, – latviešu nedzirdīgo zīmju valodā tika pārtulkoti un CVK mājas lapā bija pieejami šo vēlēšanu deputātu kandidātu saraksti un priekšvēlēšanu programmas. Arī CVK informatīvie klipi televīzijai tiek veidoti tā, lai svarīgāko informāciju par balsošanas kārtību atspoguļotu drukātā formātā, nevis tikai audio formātā, tādējādi sekmējot šīs informācijas uztveramību vēlētāju ar dzirdes traucējumiem vidū. Līdzīgus pasākumus vēlētāju ar invaliditāti informēšanai CVK plāno īstenot arī 2014.gada vēlēšanās.

354. Latvijā darbojas vairākas NVO, kuras pārstāv personu ar invaliditāti tiesības un intereses vietējā, reģionu un valsts līmenī. Dažas NVO īsteno valsts pārvaldes deleģētās funkcijas (piemēram, LNS, LNB). Tiek plānots izveidot augsta līmeņa starpinstitūciju darba grupu, lai nodrošinātu priekšlikumu izstrādi NVO finansēšanas sistēmas efektīvizēšanai.

355. Ir vairākas pašvaldības (Rīga, Kuldīga, Madona, Alūksne, Saldus, Salaspils, Bauska u.c.), kas atbalsta NVO, gan piešķirot konkrētu finansējumu, gan atvēlot to īpašumā esošās telpas un citu nepieciešamo inventāru organizāciju vai biedrību darbības nodrošināšanai.

356. NVO norāda, ka joprojām no valsts netiek saņemts finansiālais atbalsts NVO darbības uzturēšanai. Tāpat uzsver, ka nav pieejami liela daļa vēlēšanu iecirkņu. Politisko partiju programmas nav pieejamas audio versijā, izņemot Eiroparlamenta vēlēšanas. Tāpat arī daudzas valsts veidotas darba grupas tiek organizēta telpās, kas nav pieejamas cilvēkiem ratiņkrēslos un nav nodrošinātas alternatīvās komunikācijas iespējas, tādējādi vairākām cilvēku ar invaliditāti grupām ir liegta iespēja piedalīties darba grupās. Ne vienmēr, izstrādājot un īstenojot tiesību aktus, politiku un citus lēmumu pieņemšanas procesus, notiek konsultēšanās ar cilvēkiem ar intelektuālo invaliditāti un viņu aktīva iesaiste.

30. pants. Līdzdalība kultūras dzīvē, atpūta, brīvā laika pavadīšana un sports

357. Personām ar invaliditāti ir tādas pašas tiesības uz līdzdalību atpūtas, brīvā laika, kultūras un sporta aktivitātēs vienlīdzīgi ar citiem cilvēkiem.

358. ESF projekta „Antropogēno slodzi samazinošās un informatīvās infrastruktūras izveide Natura 2000 teritorijās” ietvaros tiek nodrošināta vides pieejamība personām ar īpašām vajadzībām – „Dvietes palienē” un Slīteres nacionālajā parkā ir izbūvētas divas specializētas tualetes, kā arī Slīteres nacionālajā parkā ir izveidota Kolkas priežu dabas taka, kas paredzēta personām ar kustību traucējumiem. Šobrīd norit darbi Dienvidvidzemē, Gaujas nacionālajā parkā, veidojot dabas taku personām ar īpašām vajadzībām. Tāpat Teiču dabas rezervātā tiks izveidota Sīksalas taka un Slīteres nacionālajā parkā divas dabas takas – Vaidē un Kolkā –, kas paredzētas personām ar īpašām vajadzībām.

359. Latvijas – Lietuvas pārrobežu sadarbības programmas projekta „Mana sociālā atbildība” ietvaros tiek veicināta vienlīdzīgas pieejas nodrošināšana un invalīdu integrācija sabiedrībā, īstenojot vairākas aktivitātes: nodrošinot, lai personām ar funkcionāliem

traucējumiem tiek sniegti pavadona – asistenta pakalpojumi; nodrošinot īslaicīgu uzturēšanos personām ar garīga rakstura traucējumiem dažās Latvijas un Lietuvas pašvaldības iestādēs (līdz 30 dienām gadā), kā arī pielāgojot Baltijas jūras pludmali personām ar funkcionāliem traucējumiem.

360. Pavadona – asistenta pakalpojumi ir pieejami kā papildus pakalpojumi personām ar funkcionāliem traucējumiem ikdienas situācijās, kas saistītas ar personīgo higiēnu, atpūtu un izklaidi, izglītības iegūšanu, darba gaitām un veselības jautājumiem. Projekta ieviešanas laikā pakalpojums ir pieejams bez maksas, jo pavadonu – asistentu atalgojuma izdevumus sedz no projekta līdzekļiem pakalpojuma pilotēšanas laikā. Latvijas pusē pavadona – asistenta pakalpojumus piedāvās Ventspilī un Liepājā, kā arī Kuldīgas, Nīcas un Saldus novados.

361. Daļa muzeju ēku ir kultūras pieminekļi, kas bieži apgrūtina to telpu pielāgošanu cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem vajadzībām un ērtībām, bieži iespējami nelieli, fragmentāri pielāgojumi. Muzeju ēkas, kas ir tikušas rekonstruētas pilnībā, ir izveidotas tā, lai cilvēki ar invaliditāti varētu tās apmeklēt un tajās pārvietoties pēc iespējas patstāvīgi. Tādi piemēri ir Mākslas muzejs „Rīgas Birža” un Latgales kultūrvēstures muzejs, kur nodrošināta iespējami lielā mērā patstāvīga cilvēku ar funkcionāliem traucējumiem piekļuve izstādēm, ekspozīcijām, kā arī dažādiem citiem muzejā pieejamajiem pakalpojumiem. Savukārt Cēsu pilī izvietotajā jaunajā ekspozīcijā un Ventspils muzeja Livonijas ordeņa pilī un Jēkabpils vēstures muzejā – Krustpils pilī atsevišķās telpās, kur piekļuve cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem nav iespējama būvju specifikas dēļ (torņi, šauras un stāvas kāpnes), ir izveidotas sistēmas, kas ļauj skatīt telpas, ekspozīcijas vai skatu panorāmas, kā arī iegūt informāciju virtuāli.

362. Saskaņā ar muzeju sniegtajiem datiem par periodu no 2010. gada līdz 2012. gadam, dažādi pasākumi muzeju pieejamības cilvēkiem ar invaliditāti nodrošināšanai un uzlabošanai veikti 76 muzejos - fiziskās apskates vietās (jeb 54% no visām akreditēto muzeju apskates vietām, kuru skaits 2012. gadā bija 141⁵²). Tai skaitā veikti pasākumi: pieejamības nodrošināšanai cilvēkiem ar funkcionāliem traucējumiem (62 apskates vietās); pieejamības nodrošināšanai cilvēkiem ar redzes invaliditāti (29 apskates vietās); cilvēkiem ar dzirdes invaliditāti (17 apskates vietās); citām personu ar invaliditāti grupām (7 apskates vietās).

363. Vairāki muzeji, lai nodrošinātu pieejamību cilvēkiem ar invaliditāti un labāk izprastu viņu vajadzības, konsultējas un veido pastāvīgu sadarbību ar dažādām cilvēku ar invaliditāti NVO, kā arī ar speciālajām skolām, internātskolām, institūcijām un aprūpes iestādēm. Līdz ar to dažos muzejos tika veikti uzlabojumi, piemēram, personām ar dzirdes traucējumiem tiek vadītas grupas, izmantojot surdotulkojumu vai zīmju valodu; personām ar redzes invaliditāti tiek piedāvāti taustāmie un/vai ožamie eksponāti, kā arī anotācijas izstādēm tiek sagatavotas ar palielinātiem burtiem vai ir izvietoti stendi ar anotācijām Braila rakstā; personām ar funkcionāliem traucējumiem u.c. - vides pieejamība (pazemināti sliekšņi, paplašinātas durvju ailes u.c.); personām ar garīgām saslimšanām un attīstības traucējumiem tiek piedāvāti pielāgotas muzejpedagoģiskās programmas vai radošās darbnīcas nodarbību veidā.

364. Rakstniecības un mūzikas muzejs trešo gadu strādā pie bezmaksas ceļojošo izstāžu veidošanas (2012.gadā tapusi jauna – Latviskais Fausts), lai dotu iespēju izstādes aplūkot un informāciju iegūt arī tiem, kas nespēj nokļūt muzejā. Muzeja pakalpojumu klāstā ietilpst nodarbības un lekcijas, ko muzeja darbinieki vada arī ārpus muzeja.

365. Bila & Melindas Geitsu fonda līdzfinansētā publisko bibliotēku attīstības projekta „Trešais tēva dēls” ietvaros Latvijas Neredzīgo bibliotēka un tās septiņas filiāles Latvijā

⁵² Akreditēto muzeju, to filiāļu, struktūrvienību, nodaļu, apskates vietu kopējais skaits (muzejs kā fiziski nodalīta, atsevišķa apskates vieta, kas veic muzejiskās funkcijas - ne kā juridiska persona) – saskaņā ar Starptautiskās Muzeju padomes (ICOM) darba grupas 2002. gadā Amsterdamā sniegto definīciju.

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

pirmo reizi vēsturē tika aprīkotas ar īpašu datortehniku vājredzīgajiem un neredzīgajiem. Arī visu 28 rajonu galvenajās bibliotēkās uzstādīta specializēta datortehnika vājredzīgajiem.

366. Lai atbalstītu publisko bibliotēku bibliotekārus darbā ar cilvēkiem ar īpašām vajadzībām, izstrādāts metodiskais materiāls „Datora un interneta pieejamība cilvēkiem ar īpašām vajadzībām”, kurā apkopotas visas tās zināšanas, kas nepieciešamas bibliotekāriem, kuru ikdienas darbā iespējamas situācijas, kad jāpalīdz cilvēkiem ar īpašām vajadzībām – cilvēkiem ar kustību traucējumiem, vājredzīgiem un neredzīgiem cilvēkiem – apgūt jaunās informācijas tehnoloģijas un informācijpratību. Papildus metodiskajam materiālam, tika izstrādāta 16 akadēmisko stundu mācību programma „Metodika darbā ar cilvēkiem ar īpašām vajadzībām”, kuru apguvuši visi 10 Latvijas publisko bibliotēku Reģionālo mācību centru vadītāji, kuri, savukārt, iegūtās zināšanas nodevuši pārējiem publisko bibliotēku bibliotekāriem.

367. 2011.gadā tika īstenota akcija „Bibliotēka dodas pie iedzīvotāja”, kuras ietvaros bibliotekāri, aprīkojušies ar portatīvajiem datoriem un bezvadu Internetu, apmeklēja iedzīvotājus ar ierobežotām iespējām būt sociāli aktīviem mājās, lai mācītu IT pamatiemaņas, radītu pieeju informācijai, zināšanām, darba tirgum, pavērtu iespējas socializēties, kā arī nodrošinātu iespēju izmantot pašvaldības un citus e-pakalpojumus. Vairākos gadījumos paši apmācību dalībnieki vai viņu radnieki pieņēma lēmumu iegādāties datoru, lai varētu turpināt jauniegūtās zināšanas un prasmes izmantot ikdienā.

368. LNS centrs “Rītausma” ir lielākā iestāde Latvijā nedzirdīgajiem cilvēkiem, kurā notiek dažādi radošās pašizteiksmes pasākumi: brīvā laika aktivitātes (dažādi interešu pulciņi un mākslinieciskās pašdarbības pulciņi, atpūtas un izklaides pasākumi); izglītojošie un informatīvie pasākumi (lekcijas un jaunākā informācija zīmju valodā, tikšanās ar dažādu institūciju pārstāvjiem) un mākslinieciskā pašdarbība, kas ir viena no populārākajām nedzirdīgo cilvēku brīvā laika pavadīšanas jomām. “Rītausma” darbojas nedzirdīgo teātra kolektīvs. Teātra kolektīvs ir iestudējis neskaitāmas izrādes zīmju valodā un ar savu mākslu priecējis skatītājus Latvijā un citās valstīs. Nedzirdīgie jaunieši darbojas estrādes deju kolektīvā, melodeklamāciju mīļotāji izpilda populāras dziesmas zīmju valodā. Nedzirdīgie cilvēki vēl nodarbojas arī ar pantomīmu un tautas dejām. Katru gadu pavasarī kādā no Latvijas novadiem notiek cilvēku ar dzirdes traucējumiem mākslinieciskās pašdarbības festivāli.

369. Latvijā atzīto cilvēku ar invaliditāti sporta federāciju darbību Starptautiskajā Paralimpiskajā komitejā pārstāvētajos un citos cilvēku ar invaliditāti sporta veidos koordinē, intereses pārstāv un īsteno LPK, kurā šobrīd ir apvienojušās 14 cilvēku ar invaliditāti sporta federācijas un organizācijas (ar kopējo biedru skaitu 1 155), kuru darbība sniedz iespēju cilvēkiem ar invaliditāti nodarboties ar 21 sporta veidu – vieglatlētiķu, peldēšanu, pauerlīftingu, paralimpisko iejādi, riteņbraukšanu, loka šaušanu, bocio, galda tenisu, ratiņkrēsla tenisu, džudo, saudaunu, tandēmu riteņbraukšana, šahs, 100 lauciņu dambrete, ratiņbasketbols, sēdvolejbols, stājhokeju, ķērlingu, golbolu, parabobsleju un paraskletonu. Latvijas sportisti ik gadu piedalās Pasaules un Eiropas čempionātos.

370. Ar 2012.gada 29.septembri tika noteikts,⁵³ ka, piešķirot naudas balvas par izciliem sasniegumiem sportā, sportistu ar invaliditāti sasniegumus Paraolimpiskajās spēlēs un nedzirdīgo spēlēs pielīdzinās tādiem sasniegumiem, kurus ir izcīnījuši sportisti bez invaliditātes, nosakot vienādu maksimāli piešķiramo naudas balvas apmēru, kā arī paredzot vienādu iespējamo atbalstu par sportistu ar invaliditāti komandu sporta spēļu izlašu sasniegumiem. Tādējādi novēršot nevienlīdzību, kāda bija pirms tam, jo bija noteikts, ka

⁵³ Atbilstoši Ministru kabineta 2012.gada 18.septembra noteikumiem Nr.640 „Grozījumi Ministru kabineta 2012.gada 3.janvāra noteikumos Nr.26 „Noteikumi par kārtību, kādā piešķiramas naudas balvas par izciliem sasniegumiem sportā, un naudas balvas apmēru””

LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

Paraolimpisko spēļu čempioni var saņemt naudas balvu līdz 50% apmērā no pārējo sportistu sasniegumiem.

371. LPK sadarbībā ar SIA „Sporta laboratorija” organizējusi seminārus par paralimpisko kustību un medicīnas aktualitātēm sportā cilvēkiem ar invaliditāti. Seminārus katru gadu noklausās un attiecīgus sertifikātus saņem vairāk nekā 50 treneri, sporta pasniedzēji, sporta un medicīnas rehabilitācijas darbinieki, sociālās palīdzības dienestu darbinieki. Šajos semināros klātesošie tiek iepazīstināti arī ar jaunāko treniņu metodiku. Tāpat LPK sadarbībā ar SIA „Sporta laboratorija” vidēji gadā nodrošina Latvijas nacionālo izlašu 370 sportistu ar invaliditāti veselības aprūpi un medicīnisko uzraudzību, veicot regulāras medicīniskās apskates divreiz gadā un kontrolējot sportistu veselības stāvokli pirms sacensībām un to laikā. Medicīniskā klasifikācija tiek veikta atbilstoši Starptautiskās Paralimpiskās komitejas apstiprinātām sportistu medicīniskās klasifikācijas grupām.

372. Latvijā apdrošināšanas kompānijas neuzņemas veikt augstas klases sportistu ar invaliditāti obligāto veselības apdrošināšanu. LPK sportisti, kuri piedalās vērienīgās starptautiskajās sporta sacensībās, saņem parasto medicīnisko apdrošināšanu (ik gadu 250 sportisti ar invaliditāti).

373. LPK sadarbojas ar dažādām starptautiskajām sporta organizācijām, it īpaši ar Starptautisko Paralimpisko komiteju. Tāpat tiek attīstīta sadarbība ar Eiropas Paralimpisko komiteju, Starptautisko ratiņbasketbola asociāciju, Pasaules volejbola organizāciju cilvēkiem ar invaliditāti, Pasaules stājhokeja federāciju un daudzām citām pasaules un Eiropas sporta organizācijām

374. Iespēju cilvēkiem ar invaliditāti nodarboties ar sportu organizē LPK dalīborganizācijas (kopā 14 invalīdu sporta federācijas). Gadā vidēji ir ap 40 pasākumu 21 sporta veidā, kuros var iesaistīties cilvēki ar invaliditāti. Tāpat pasākumus cilvēkiem ar invaliditāti organizē arī citas sporta organizācijas (kuras nepārstāv personas ar invaliditāti). Pēc LPK datiem aptuveni 5 000 cilvēku ar invaliditāti ik gadu iesaistās pielāgotās fiziskajās aktivitātēs, kas ir 10% no visiem Latvijā esošajiem cilvēkiem ar invaliditāti.

375. Nodrošinot sporta infrastruktūras attīstību, jaunajos projektos kā pamatnosacījums ir noteikts radīt pieejamību cilvēkiem ar invaliditāti. Pašlaik Latvijā ir 31 sporta bāze, kurai normatīvajos aktos noteiktā kārtībā ir piešķirts nacionālās sporta bāzes statuss; viens no statusa piešķiršanas nosacījumiem ir, ka tā spēj nodrošināt regulāru valsts nacionālo izlašu dalībnieku treniņprocesu, kā arī bērnu, jauniešu un personu ar invaliditāti sporta pasākumus.

376. Bērniem ar speciālajām vajadzībām (garīgā atpalcība), kas mācās internātskolās un vispārīgglītojošās skolās, sporta aktivitātes Latvijā organizē LSO, kuras sastāvā ir 27 speciālās skolas bērniem ar speciālajām vajadzībām. Kopējais biedrības sportistu skaits ir 1 985 sportisti, taču LSO rīkotajās sporta sacensībās piedalās arī to skolu pārstāvji, kuri nav LSO biedri. Sporta spēļu sacensības tiek organizētas vairākās kārtās, skolu komandas ir sadalītas piecos reģionos – Latgale, Vidzeme, Kurzeme, Zemgale, Rīga. Sacensību pirmās kārtas notiek reģionos, kuros piedalās jebkurš interesents. Šo reģionu uzvarētāji piedalās republikas finālsacensībās. Individuālās sacensības tiek organizētas visā Latvijā atkarībā no sporta bāzes un finansiālajām iespējām.

377. Divreiz gadā ar Speciālās Olimpiādes Eiro/Āzijas atbalstu tiek organizētas basketbola un futbola nedēļas. Šo nedēļu ietvarā skolās un reģionos tiek organizētas sacensības, kas iesaista lielāko daļu skolēnu ar speciālajām vajadzībām. Gadā vidēji tiek organizētas 14 valsts mēroga sacensības, no kurām tiek veikta atlase uz starptautiskām sacensībām, kuras notiek gan Eiropas, gan pasaules līmenī. Pēdējo gadu laikā Latvijas izlase, kas tiek sastādīta no skolēniem ar speciālajām vajadzībām, ir piedalījies Speciālās Olimpiādes Eiropas vasaras spēlēs Varšavā, Speciālās Olimpiādes Pasaules vasaras spēlēs

Atēnās un Speciālās Olimpiādes Pasaules ziemas spēlēs Dienvidkorejā, kā arī Speciālās Olimpiādes Eiro/Āzijas organizētajos Eiropas čempionātos dažādos sporta veidos.

378. Nākamajā plānošanas periodā Sporta politikas pamatnostādņu 2014.–2020.gadam ietvaros ir plānots finansiāli atbalstīt projektus vienlīdzīgu iespēju radīšanai bērniem un jauniešiem ar invaliditāti līdzdalībai sporta pasākumos, tostarp izglītības sistēmas ietvaros; vispārējo, profesionālo un speciālo izglītības iestāžu valstiska mēroga sporta pasākumu organizēšanu; sportistu ar invaliditāti un valsts izlašu sagatavošanos un dalību Paralimpiskajās un nedzirdīgo spēlēs, pasaules un Eiropas čempionātos (arī atlases turnīros); kā arī veicināt valsts un pašvaldību nozīmes sporta infrastruktūras attīstību.

379. Kā pozitīvs piemērs personu ar invaliditāti integrācijas veicināšanai ir jāmin atsevišķu projektu realizēšana pludmaļu un atpūtas vietu pielāgošanai personām ar redzes un kustību traucējumiem. 2013.gada 19.maijā Latvijas kūrortpilsētā Jūrmalā Kauguros tika atklāts projekts „Pludmale visiem”. Pludmales pielāgošanas procesā tika ierīkots nobraucamais celiņš, kas veidots no īpaša dēlišu seguma, marķēts ar koši dzeltenu, platu joslu, lai palīdzētu orientēties cilvēkiem ar redzes traucējumiem. Celiņa platums un ģērbtuve ir piemērota cilvēkiem riteņkrēslā. Aprīkojumā ir tandēmrīteņi, šahs un speciālas bumbas, kas skan, tās spēlējot, tādējādi cilvēki ar redzes traucējumiem var aktīvi un interesanti pavadīt brīvo laiku.

380. Līdzīgs vides pieejamības uzlabošanas pasākums 2012. - 2013.gadā Latvijas – Lietuvas pārrobežu sadarbības programmas projekta „Mana Sociālā atbildība” ietvaros notika Liepājas pludmalē un Liepājas Jūrmalas parkā cilvēkiem ar redzes un kustību traucējumiem. Pludmalē ir izveidota peldvieta cilvēkiem ar kustību traucējumiem – riteņkrēsliem piemērota laipa ļauj ērti nokļūt pludmalē, bet īpašā peldkrēslā cilvēki ar invaliditāti var izbaudīt peldi jūrā. Šī peldvieta ir aprīkota ar audio bojām cilvēkiem ar redzes invaliditāti un cilvēkiem ar invaliditāti atbilstošu sanitāro moduli. Projekta ietvaros tika apmācīti divi asistenti, kas nepieciešamības gadījumā var sniegt palīdzību apmeklētājiem ar kustību un redzes traucējumiem.

381. NVO norāda, ka nav noteikti pieejamības standarti dabas takās, tāpēc dažos projektos veiktās aktivitātes ne vienmēr atbilst cilvēku ar invaliditāti vajadzībām.

31. pants. Statistika un datu vākšana

382. LM apkopo statistiku par sociālo palīdzību Latvijā jau kopš 1992.gada. Apkopotie dati tiek iegūti no pašvaldību datiem, kuri tiek iegūti, reģistrējot katru cilvēku, kurš vēlas iegūt kādu no valsts vai pašvaldības sociālajiem pakalpojumiem vai sociālajiem pabalstiem. Dati tiek apkopoti ikgadējos statistikas pārskatos. Apkopotajā informācijā netiek iekļauti personificētie dati par katru personu atsevišķi, bet gan kopējie dati par pašvaldību. Šo pārskatu apkopotā informācija ir pieejama LM mājaslapā.

383. VSAA ir LM pārraudzībā esoša valsts institūcija, kas realizē valsts pārvaldes funkciju administrēšanu sociālās apdrošināšanas un sociālo pakalpojumu jomā. Informācija tiek apkopota VSAA informācijas sistēmā, kuras dati ir pieejami VSAA mājaslapā. Informācija tiek publicēta tikai apkopotā veidā par Latviju kopā, tādā veidā nodrošinot katras personas datu aizsardzību un nepārkāpjot viņu tiesības. Personificēti dati katram atsevišķi par veiktajām valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām, kā arī saņemtajiem pakalpojumiem vai pabalstiem ir pieejami portālā www.latvija.lv.

384. VDEĀVK ir LM padotības valsts pārvaldes iestāde, kas veic invaliditātes ekspertīzi un prognozējamās invaliditātes ekspertīzi Latvijas Republikā. Informācija par personām ar invaliditāti tiek ievadīta VDEĀVK Invaliditātes informatīvajā sistēmā. VDEĀVK

Invaliditātes informatīvā sistēma tika izveidota, lai nodrošinātu precīzu un aktuālu datu uzglabāšanu par visām personām ar invaliditāti valstī sadalījumā pēc dzimuma, vecuma, reģionālā griezumā, pēc diagnozēm, pakalpojumu nepieciešamības u.c. griezumos. Pašlaik notiek datu digitalizācija, lai nodrošinātu VDEĀVK Informācijas sistēmas pilnvērtīgu darbību. VDEĀVK ik gadu sagatavo un mājaslapā publicē gada publiskos pārskatus par iestādes darbību.

32. pants. Starptautiskā sadarbība

385. Labklājības ministrijas pārstāvis piedalās Eiropas Komisijas Tieslietu, pamattiesību un pilsonības ģenerāldirektorāta rīkotajā Eiropas Komisijas Augsta līmeņa grupas invaliditātes jautājumos (HLG-Disability) kārtējās sanāksmēs, kurās tiek diskutēts par aktualitātēm un problēmjautājumiem invaliditātes politikas jomā, t.sk., par Konvencijas īstenošanas progresu. HLG piedalās pārstāvji no visām ES dalībvalstīm, kas atbildīgi par invaliditātes politikas veidošanu nacionālajā līmenī.

386. Latvijas Cilvēku ar īpašām sadarbības organizācijas vajadzībām SUSTENTO, kura ir 43 cilvēku ar invaliditāti un hroniskām slimībām biedrību apvienība ir Eiropas Cilvēku ar invaliditāti foruma (EDF) dalīborganizācija un Starptautiskās cilvēku ar invaliditāti kustības (DPI) dalīborganizācija.

33. pants. Īstenošana un pārraudzība valstu līmenī

387. Konvencijas ieviešanu koordinē LM, bet tās īstenošanu pārrauga Tiesībsargas⁵⁴. Tiesībsargs ir neatkarīga institūcija, kura funkcijas ir veicināt privātpersonas cilvēktiesību aizsardzību un sekmēt vienlīdzīgas attieksmes principa ievērošanu un jebkāda veida diskriminācijas novēršanu.

388. LM ir atbildīgā institūcija par personu ar invaliditāti vienlīdzīgu iespēju jautājumu koordinēšanu valstī. Ar labklājības ministra rīkojumu ir izveidota ILNP, kas ir koordinējoša institūcija personu ar invaliditāti politikas jomā, kas veicina ministriju, NVO, sociālo partneru, pašvaldību un citu iesaistīto pārstāvju sadarbību un līdzdalību, lai sekmētu personu ar invaliditāti politikas īstenošanu, pārraudzību un pilnveidošanu. Katru gadu tiek organizētas ne mazāk kā četras ILNP sēdes, nepieciešamības gadījumā var tikt sasauktas arī ārkārtas sēdes. ILNP vada labklājības ministrs un ILNP ir atbildīga par Konvencijas monitoringu saskaņā ar Konvencijas 33.panta 3.punktu.

389. Tāpat, lai iesaistītu NVO invaliditātes politikas veidošanā, LM pastāvīgi organizē sanāksmes ar NVO, kuru ietvaros NVO tiek sniegta iespēja diskutēt, izteikt viedokli un priekšlikumus par Konvencijā noteikto saistību īstenošanu, kā arī sniegt priekšlikumus vai izteikt viedokli par citiem jautājumiem saistītiem ar personu ar invaliditāti tiesību īstenošanu. Tāpat LM pārstāvji piedalās NVO rīkotajos pasākumos – diskusijās, semināros, konferencēs u.c.

390. Tā kā Konvencija īstenojama horizontāli, tad arī katra nozares ministrija ir atbildīga par Konvencijā noteikto saistību īstenošanu savas kompetences jomā, līdz ar to katra nozares ministrija plāno valsts budžeta līdzekļus personu ar invaliditāti tiesību nodrošināšanai.

391. Diskriminācijas aizlieguma princips ir nostiprināts Satversmē. Latvija normatīvo aktu sistēmu diskriminācijas novēršanas jomā ir izvēlējusies veidot pēc integrētas pieejas, t.i.,

⁵⁴ Likuma „Par Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām” 2.pants LMzino_271213_Konv; Latvijas Republikas sākotnējais ziņojums par Apvienoto Nāciju Organizācijas 2006.gada 13.decembra Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām ieviešanu Latvijā Republikā laikposmā no 2010.gada 31.marta līdz 2013.gada 31.decembrim

diskriminācijas aizliegums iekļauts dažādu nozaru regulējošajos normatīvajos aktos (piemēram, Darba likumā), un nav izstrādāts atsevišķs Diskriminācijas aizlieguma likums.

392. Dzimumu līdztiesības integrētā pieeja tiek īstenota visās politikas jomās, tostarp arī personu ar invaliditāti politikas jomā. Katrā ministrijā ir atbildīgā amatpersona par dzimumu līdztiesības jautājumiem, tai skaitā dzimumu līdztiesības integrētās pieejas īstenošanu nozarē.

Labklājības ministre

I.Viņķele

27.12.2013. 11:00

26131

L.Kauliņa-Bandere

67021608, Liene.Bandere@lm.gov.lv

D.Šmita-Stone

67021680, D.Smita-Stone@lm.gov.lv

K.Pūre

67021680, Kristina.Pure@lm.gov.lv